

mübarek Gün ve Geceler

PROF. DR. HÜSEYİN ALGÜL

MÜBAREK GÜN VE GECELER
Prof. Dr. Hüseyin ALGÜL

Gözden Geçirilmiş, İlaveli Yeni Baskı

mübarek Gün ve Geceler

PROF. DR. HÜSEYİN ALGÜL

IŞIK YAYINLARI

MÜBAREK GÜN VE GECELER

Editör
Ömer ÇETİNKAYA

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Mizanpaj
Necmi TOPAL

ISBN
975-7455-18-0

Yayın Numarası
46

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası Sarnıç Yolu Üzeri No: 7
Gaziemir/İZMİR
Tel: (0232) 252 20 96
Temmuz 2008

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Işık Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.isikyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

- ÖZGEÇMİŞ -
PROF. DR. HÜSEYİN ALGÜL

1945 yılında Konya'nın Bozkır kazasının Bağyurdu (Sobran) köyünde doğdu. İlkokulu köyünde bitirdi. 1964'te Konya İmam Hatip Lisesi'nden, 1968 yılında İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nden mezun oldu. Bir süre ortaöğretimde çalıştı. 1975'te Bursa Yüksek İslâm Enstitüsü'nde göreve başladı. 1983'te U. Ü. İlahiyat Fakültesi'nde İslâm Tarihi Anabilim Dalı'nda doktor, 1990'da doçent, 1996'da profesör oldu. Hâlen, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde İslâm Tarihi Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Evli ve üç çocuk babasıdır.

Yayımlanmış eserlerinden bazıları:

- İslâm Tarihi, I- III, Gonca Yayınları, İstanbul 1985- 1987.

- Peygamberimizin Şemâili, Ahlâk ve Âdâbı, Nil Yayınları, İzmir 1989.

- Âlemlere Rahmet Hz. Muhammed (s.a.s.), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1994.

- Rahmet Peygamberinden Esintiler, Türkiye Diyanet Vakfı İskilip Şubesi Yayınları, 1998 Yılı Kutlu Doğum Haftası Armağanı, Ankara 1998.

- Hala Sultan ve Eyyûb Sultan, Nil Yayınları, İzmir 1994.

- Bursa'da Medfun Osmanlı Sultanları ve Emir Sultan, Marifet Yayınları, İstanbul 1982.

- İstanbul'un Fethi ve Fatih, Marifet Yayınları, İstanbul 1981.

- Büyük Fetih ve Sonrası, Nil Yayınları, İzmir 1989.

- Emir Sultan, Nil Yayınları, İzmir 1990.

- Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Temel Dinamikler, Türkiye Diyanet Vakfı İskilip Şubesi Yayınları, 1999 yılı Kutlu Doğum Haftası armağanı, Ankara 1999.

Ayrıca, fakülte dergisi başta olmak üzere ilmî dergilerde, Yeni Türkiye Yayınları'nın "*Osmanlı ve Türkler Serisi*"nde, Kutlu Doğum ve sempozyum kitaplarında yayımlanmış makale ve tebliğleri vardır.

ÖNSÖZ

Yüce Allah aylar içinde Ramazanı, geceler içinde Kadir Gecesi'ni, dünya üzerinde Mekke'yi, insanlar arasında Hz. Muhammed'i (s.a.s.), günler arasında Cuma'yı seçmiştir. Mescid- i Haram, Mescid- i Nebî ve Mescid- i Aksâ'da kılınan namazların öteki camilerde kılınanlardan daha sevaplı olduğu hadîs- i şeriflerde açıklanmıştır.

Bunun gibi, İslâmî kaynaklarda kamerî aylardan Recep, Şaban, Ramazan aylarının ve bu aylarda sıralanan Regâib, Miraç, Berat ve Kadir gecelerinin, Şevval ayında altı gün oruç tutmanın, Muharrem ayında aşure günlerinin, Rebîülevvel'in on ikisi kabul edilen Mevlid Gecesi'nin, Zilhiccenin ilk on gününün, bayram geceleri ve bayram günlerinin, hafta arasında pazartesi perşembe günlerinde oruç tutmanın ve bilhassa cuma gününün faziletine dair bilgiler buluyoruz. Ne var ki, asırlar içinde bunlar arasına bazı asılsız şeylerin karışmış olma ihtimali vardır. Bu yüzden, bu alandaki bilgilerin doğrusunu ortaya çıkartmak gibi bir zorunlulukla karşı karşıya bulunmaktayız. Kanaatimizce her Müslüman, mübarek gün ve gecelerle ilgili doğru bilgileri öğrenmeye özen göstermelidir. Böylece o gün ve gecelerde yapacağı ibadetleri, tövbe ve istiğfarı, dua ve zikirleri, tebrikleşmeleri ve nefis muhasebesini (hayatı boyunca yapıp ettiklerini gözden geçirmeyi) daha şuurlu bir

şekilde ifa edebilme imkânına kavuşmuş olacaktır. Hurafe ve yanlışlıkların karışmış olma ihtimalini öne çıkararak mübarek gün ve gecelerin önemini görmezlikten gelmektense bu alandaki doğru bilgilere ulaşarak mübarek gün ve gecelerin kültür tarihimiz açısından taşıdığı önem üzerinde durmak ve netice itibariyle meseleyi gerekli zeminine oturtmak suretiyle böyle gün ve gecelerin bireysel ve toplumsal açıdan sağlayacağı yararlar üzerinde durmak daha uygun olur.

İşte bu küçük kitapçık, böyle gün ve gecelerin önemini doğru bilgilere dayandırarak kavratmak gayesiyle hazırlanmıştır. Bu münasebetle, mübarek gün ve geceler konusuna bu tarz bakıp da ayrıntılı ilmî çalışma yapmak isteyenlere küçük de olsa bir katkı sağlayabilir.

Bu çalışmada kullanılan kaynaklar dipnot halinde ilgili sayfanın sonunda gösterilmiştir. Hadisler için Kütüb- i Sitte'nin asıllarıyla birlikte yer yer yine onlardan derlenen et- Tâc ve Riyâzü's- Salihîn gibi eserler kaynak gösterilmiştir. Bunun sebebi, okuyucunun daha kolay ulaşabileceği bu kabil kaynaklardaki benzer hadisleri tetkike yol bulabilmesini sağlamaktır. Belirli bir hikmete mebni olarak tekrarlanan kaynak bilgisi için dipnot tekrarı yapılmamıştır. Bilgi ve fikir açısından yararlandığımız bazı kaynak eserler akıcılığı bozmasın diye dipnotta gösterilmemiştir. Buna karşılık bunların bir listesi kitapçığın sonundaki bibliyografyada yer almıştır. Birbirine yakın konular işlenirken, ele alınan meselenin gereği gibi kavranılmasını kolaylaştıracağı düşüncesiyle bazı tekrarlara yer verilmiştir.

1990'lı yıllarda Nil Yayınları tarafından basılmış olan kitapçık temel alınmakla beraber, bu yeni baskıda konuların sıralanışı değiştirilmiş, yeni sıralanışta mübarek gün ve geceler arasındaki anlam ilişkisi dikkate alınmıştr. Konular işlenirken bazı

eklemeler yapılmış, mübarek gün ve gecelerin kültür tarihimizdeki önemi ile ilgili bazı bilgilere ve hatıralara yer verilmiştir.

Tamamen iyi niyete dayalı bir çalışmanın ürünü olan bu kitapçıktaki eksikliklerin hoşgörü ile karşılanacağını ümit eder, eserin, gözetilen hedef doğrultusunda hizmet vermesini yüce Allah'tan niyaz ederim.

Prof. Dr. Hüseyin ALGÜL

Bursa- 2005

MÜBAREK GÜN VE GECELERİN DİNÎ HAYATIMIZIN GELİŞMESİNE KATKISI VE KÜLTÜR TARİHİMİZDEKİ YERİ

Mübarek gün ve gecelere geçmeden önce bu konuda bazı ortak hususları okuyucularla paylaşmayı uygun buluyorum.

İnsan hayatı tek düze değildir, inişli çıkışlıdır. İnsanın kaderinde mutluluklarla üzüntüler iç içedir. Çoğu kez, mutlu olduğumuz kadar üzülür, üzüldüğümüz kadar mutlu oluruz. Gün güne, ay aya, yıl yıla uymaz. İnsan, kendini mesut edecek güzel gelişmelere tanık olduğu gibi zaman zaman sarsıcı sıkıntılarla/streslerle ve iz bırakan acılarla karşılaşabilir. Çünkü insan hayatı tek düze değildir, inişli çıkışlıdır. İnsanın doğumundan ölümüne kadar süren hayatını düz bir çizgi ile belirtmek oldukça zordur. Zira her insan kendi hayat çizgisine dikkatle bakarsa, bunun çevresinde yer yer yoğunlaşan tepelerin, oyukların, inişlerin, çıkışların olduğunu fark eder. İşte bütün bunlar düz bir çizgi gibi görünen hayatımızın önüne çıkan engelleri ve sıkıntıları simgeler.

Böyle durumlarda insana düşen nedir? İnsana düşen, mutlu olduğunda şükretmesini, sıkıntıya düştüğünde ise sabretmesini ve problemlerini soğukkanlı bir şekilde tedbirlerle, sistemli çalışmalarla çözmesini bilmektir. Yani şükür, sabır ve gayrettir. Çünkü şükür, Yüce Allah'ın bize lütfettiği güzellik-

lerin çoğalmasına, sabır ise sıkıntıların daha kolay atlatılmasına sebep olur. Ayrıca, şükreden ve sabredenler bunun karşılığında sevap elde ederler.

Bu durumda mübarek gün ve geceleri, mutluluklarımız için şükrümüzü, sıkıntılarımız için de sabrımızı artırmak için karşımıza çıkan önemli bir fırsat olarak görmek mümkündür. Düşününüz ki uzun bir yola çıktınız; hava sıcak, yoruldunuz, buram buram ter döküyorsunuz, diliniz damağınız kurudu, dizlerinizde derman kalmadı, bir bardak soğuk su, bir gölgelik yok mu diye elinizle alnınızı gölgeleyip uzaklara bakıyorsunuz. Derken, suların aktığı, kuşların öttüğü, serin gölgeliklerin bulunduğu güzel bir bahçe ile karşılaşıyorsunuz. Tabii ki orada serinlemek, dinlenmek istersiniz. İstirahat ettikten sonra menzil-i maksudunuza yani gideceğiniz yere ulaşabilmek ümidiyle rahatça yol alırsınız. Evet, böyle yaparsınız değil mi?

İşte mübarek gün ve geceler, yorgunluk veren meşakkatli işlerimiz arasında dinlenmek, soluklanmak, yolun devamına hazırlanmak, hayatımızı gözden geçirmek ve nefis muhasebesi (yapıp ettiklerimizi gözden geçirmek) için bir durak, bir istasyon ve bir uğrak yeri gibidir. Hayatımızın hesabını yaparken iyiliklerimizi, yararlı ve güzel davranışlarımızı nasıl artırırız? Hata ve noksanlarımızı nasıl giderebiliriz? Bu soruların doğru cevabını özümüzde bulmaya çalışırız. Günahlarımıza tövbe ederiz. İbadetlerdeki noksanlarımızı bundan böyle gidermeye azmederiz. Kur'ân okur, dinî bilgilerimizdeki eksikliklerimizi giderebilmek, doğru bilgilerimizi de geliştirebilmek için bu alana ışık tutan kitap ve dergilere göz atar, konu ile ilgili mevize ve sohbetleri dinleyerek özellikle Kur'ân ve Sünnet'in anlam ve mesajı üzerinde düşünürüz, ibret ve ders alırız. Bütün bunlardan, gönlümüzü aydınlatacak ışıklı ilkeler edinerek, dinî hayatımızı yeniden değerlendirme çabası içinde oluruz.

Diğer yandan, Ramazan gün ve geceleri, Kadir gecesi, cuma günü ve gecesi başta olmak üzere bütün mübarek gün ve geceleri gereği gibi değerlendirmenin hataların affına sebep olacağı müjdesi karşımıza çok güçlü bir ruh hekimi gibi çkmaktadır. Müslümanlar bu tabii hekimden/manevî tabipten ücretsiz olarak yararlanma şansına sahiptirler.

Düşünelim ki, vücut organlarımızdan biri şiddetli bir şekilde ağrısa ve sancıdan kıvranıyor olsak derhal müdavi bir hekim/tedavi edici bir doktor aramaz mıyız? Evet, böyle yaparız. Doktora gider, tedavi olur, ağrılardan arınmış olarak evimize döneriz. Artık, sağlığımıza kavuşmuş, huzura erişmişizdir. Şöyle bir oh çeker, dünya varmış deriz. Sağlığımıza kavuştuğumuz için doktora teşekkür eder, Yüce Allah'a şükrederiz.

Bedenimizin herhangi bir yerindeki ağrıdan kurtulmak için doktorun verdiği ilacı kullanarak sağlığımıza kavuşmayı nasıl arzu ediyorsak iç dünyamızı karartan, ruhumuzu saran, gönlümüzü inciten günahlarımızdan kurtulmak için de bir çaba içine girmemiz uygun olur, öyle değil mi? Pekâlâ, bu durumda ne yapılabileceğini birlikte düşünelim: İslâmî literatürde günahlardan kurtulmak için çaba göstermenin adı tövbe ve istiğfardır. Tövbe-istiğfarın dil ile birlikte gönülden yapılabilmesi için buna yoğunlaşmayı ve odaklanmayı sağlayacak zaman dilimleri vardır. Tövbe ve istiğfarın her zaman yapılabileceğinde hiç kuşku yoksa da yukarıda belirtildiği gibi bazı zaman dilimleri vardır ki, bizim, tövbeye odaklanmamızı, tövbeyi bütün ruhumuzla yapmamızı kolaylaştırır. İşte mübarek gün ve geceler bizim tövbe-istiğfara özümüzle yönelmemize imkân veren zaman dilimleridir. Bu zaman dilimleri, Müslümanların, günahlarından arınarak iyiliklere, güzelliklere doğru ciddi bir adım atmaları açısından önemli fırsatlardır. O gün ve gecelerde hiçbir aracı olmaksızın kişi kendi iç dünyası ile baş

başa kalarak Yüce Allah'a yalvarır, O'nu zikreder, tövbe ve istiğfarda bulunur ve günahlarla yitirdiği iç huzurunu yeniden yakalamaya çalışır. Böylece, mübarek gün ve geceler karşımıza manevî ilaçlarla ruhlarımızı tedavi eden bir ruh hekimi gibi çıkar.

Mübarek gün ve gecelerde gözden geçirmemiz gereken hususlardan biri de sosyal hayatta mahallede komşularımızla, işimizde mesai arkadaşlarımızla, işyerimizde ortaklarımızla, ticarî ilişki içinde olduğumuz insanlarla olan beraberliklerimizdir. Biz aynı ülkeyi paylaşıyoruz, aynı inancı benimsiyoruz. Ancak, bazı meselelere bakışta, bazı hususları algılamada ve yorumlamada farklılıklarımız olabilir. Bu tür farklı duruşların kaynağı bazı hâllerde mizaçlarımız da olabilir. Huzurumuzu mizaçlarımıza kurban etmeksizin birbirimizi farklılıklarımızla birlikte kabul edebiliyor muyuz? Çevremizdekilere doğrulukta örnek olabiliyor muyuz? Farklılıklarımızla birlikte doğru davranışta, doğru hizmette birleşebiliyor muyuz? Mahallede komşularımıza, iş yerinde müşterilerimize veya hizmet ürettiğimiz insanlara güven verebiliyor muyuz? Biz, güvenilir, iyi geçimli, iyi ilişkiler kurabilen, selam veren, verilen selamı alan, küçüklere şefkatli, büyüklere saygılı, güler yüzlü, tatlı dilli, sıkıntılara katlanabilen müsamahalı insanlar mıyız?

Böyle gün ve gecelerde bu kabil soruların cevaplarını vermeye çalışırsak sosyal hayattaki davranışlarımızda kendimizi gözden geçirme, yenileme ve değiştirme imkânı elde etmiş oluruz. İnsanoğlu zaman zaman bir değişim sürecine girer, böyle durumlarda değişimin yönünü olumluya, yararlıya, salih olana doğru çevirmek önem taşır. İşte mübarek gün ve geceler bize olumlu değişimin kapılarını açar. Bu da bizim hayatı-

mızdaki engelleri daha kolay aşmamızı ve başarı yolunda gelişme kaydetmemizi sağlar.

Hâlbuki biz çoğu zaman ibadetlerimizi yapmaya çaba gösterirken bu ibadetlerin gerektirdiği iyi ve yararlı davranışları yani günlük hayatı ihmal ediyoruz. Böylece, inanç ve ibadetlerimiz günlük hayatta boyut kazanamıyor. İslâm ise, her yönüyle bir bütünlük arz eder... İnancımız kulluğu gerektiriyor. Kulluk ise namaz, oruç, zekât, hac, kurban gibi ibadetlerimiz yanında sosyal çevreyi ve hayatın tamamını kapsıyor. Eğer biz adı geçen bu ibadetlerimizi üstün görev bilinci ve sorumluluk anlayışı içinde gündelik hayata kaliteli üretim, yararlı hizmet, faydalı iş olarak yansıtabilirsek bunların hepsinden hem ibadet sevabı elde edebiliriz, hem de kullukta/insanlıkta kemâle/olgunluğa kavuşmakta mesafe katedebiliriz.

Mübarek gün ve gecelerde oluşan manevî ortamda, inanç ve ibadetlerimizle gündelik hayattaki davranışlarımızı bu açıdan gözden geçirebilirsek Allah'a samimi kul olma yolunda daha sağlam adım atabileceğimizde hiç kuşku yoktur. Bunu başarabilirsek inanç değerlerimiz kadar ibadet değerlerimize, ibadet değerlerimiz kadar davranış değerlerimize de önem vermenin gereğini daha iyi kavrayacağız ve inanıp ibadet ettiğimiz kadar komşularımıza iyilik etmenin, ticarette dürüst olmanın, üretimde kaliteye önem vermenin, yoksula acıyıp yardımcı olmanın da çok sevap kazandıran güzel davranışlar olduğunu fark edeceğiz.

Öte yandan, evlatlarımız ve akrabalarımızla olan ilişkilerimizi gözden geçirmek için de mübarek gün ve geceler birer fırsattır. Günümüzde genellikle anne, baba, evlat ve akrabalar arası ilişkilerde hayatın zorluklarından kaynaklanan sıkıntılara rastlanmaktadır. Çevremizdeki insanlarla bu konuyu dertleşip konuştukça hemen hemen herkesin benzer şeyler söylediğini

görüyoruz. Herkes evlatlarıyla uzun soluklu, içten ve sohbetli toplantılarda daha sık bir araya gelemediğinden, akrabalarını yeterince ziyaret edemediğinden, meseleleriyle ilgilenemediğinden, acılarını ve sevinçlerini paylaşamadığından şikâyet etmektedir. İşte, mübarek gün ve geceler her yaştaki evlatlarımızla, torunlarımızla, akraba ve dostlarımızla bir araya gelme, tebrikleşme, dualaşma için birer imkândır. Bunu iyi değerlendirmek gerekir.

Bizler çocukluk yıllarımızı hayal edince, mübarek gün ve gecelerin, hatıralarımızda çok özel bir yere sahip olduğunu görürüz. Çoğumuz ilk ibadetimize/ilk namazımıza baba veya dedelerimizin elinden tutarak ya bir cuma, yahut bayram veya teravih namazına gitmekle başlamışızdır. Ayrıca, annelerimizin o gecelerde yaptıkları böreklerin, lokmaların, helva ve tatlıların lezzeti hâlâ damağımızda! Bu sebeple anneler babalar dilerlerse mübarek gün ve gecelerin ruhaniyetli atmosferinde evlatlarının gönüllerine ve iç dünyalarına daha kolay ulaşabilirler ve dinî değerlerimizi onlara daha kolay kazandırabilirler.

Bir başka açıdan bakılacak olursa mübarek gün ve geceler folklorik-kültürel ögeleriyle de dikkati çeker. Cuma ve teravih namazları öncesindeki tatlı telaşı hatırlayalım: camilerde yer bulabilmek için gözler saatte, kulaklar ezandadır, abdest alınır, yollara düşülür. Mevsimine göre cami içinde veya dışında bahçede yer bulduktan sonra gönüller ibadete kilitlenir. Cuma namazından çıkıldıktan sonra vaizin nasihati, hatibin hutbesi konuşulur, tartışılır, hatta bazen de farklı yorumlar ileri sürüldüğü için bir bilene sorulur. Teravih öncesindeki dinî sohbetle ilgili müzakereler de çoğu kez buna benzer ortamlarda sürer gider. Bu durum sevimli ve coşkulu bir koşuş-

turma arasında dinî eksikliklerin giderilmesine, yeni bilgilerin öğrenilmesine katkı sağlar.

Öte yandan iftar sofralarının, dostları ve yoksulları bir araya getiren toplayıcılığı bir yana, Ramazan geleneğimizde teravih arkadaşlığı vardır. Genellikle akran/yaşıt dost ve arkadaş toplulukları her gün farklı bir cami olmak üzere neşe ve şenlik içinde teravihe giderler. Teravih sonrası sohbetleri, tatlı ve çay ikramı ile geç vakitlere kadar devam eder. Çoğu kez bu sohbetler Türk tasavvuf musikisinden örneklerle renklenir, zenginleşir, insanlar teravihin ifasından sonra yapılan bu sohbetlerde manevî bir neşe içinde gönül huzuru ile evlerine dönerler. Bu sohbetler ve ikramlar köylerimizde cami çevresindeki çayhanelerde, köy odalarında veya müsait evlerde yapılır. Ben Konya'nın Bozkır kazasının Bağyurdu (Sobran) köyünde kış aylarına isabet eden Kadir gecelerinde geceyi ihya için cemaatin camide ve cami çevresindeki çayhanede sahura kadar uyanık kaldıklarını, bunu geceyi ihya maksadıyla yaptıklarını hatırlarım. Buna halk arasında *"Kadir Gecesi Beklemek"* derlerdi. Çocuklar da babaları, dedeleri veya ağabeyleri ile yatsı namazını camide cemaatle kılarak yaşlarına göre güçleri ölçüsünde bu geceyi ihyaya katılırlar, bundan da hem çocuklar hem de aileleri mutluluk duyarlardı. Mübarek bir geceyi aile bireyleri ve komşularıyla paylaşan bir çocuğun belleğine bunun tatlı bir hatıra olarak nakşolunduğunda hiç şüphe yoktu.

İsterseniz, biraz da yediden yetmişe hepimizin hatıralarında unutulmaz bir yer tutan sahur vakti/gece yemeği için insanları uyandıran davulcunun manilerine kulak verelim:

Nûr-i Hudâ dehre dolsun
Şehr-i rahmet saye salsın
Ağalarım şehr-i sıyam
Cümleye mübarek olsun

Evveli rahmettir kula
Girelim sıdk ile yola
Hulûs ile eyleyelim
Ta ki dua makbul ola

Bu gece ayın evveli
Açıldı İslâm'ın gülü
Geldi mübarek Ramazan
Mesrur etti cân u dili

Geldi bu mâhımız kutlu
Teşrîfi şekerden tatlı
Nice canlar erişmedi
Eren canlara ne mutlu

Âleme rahmetle geldi
Hamd ola izzetle geldi
Cümle mümin kullarına
Müjde-i cennetle geldi

Kadri âlâdır bu mâhın
Artırır insanın câhın
Dilerim ağam efendim
Ol Hudâ olsun penâhın

Edelim rahmet bu aya
El kaldıralım duaya
Armağanıdır Mevla'nın
Her sene bay u gedaya

Âlem bu gece nûr oldu
Kalbimize sürur doldu
Ey benim ağam efendim
Kalkın vakt-i sahur oldu

Hakk'ın bize ihsanısın
Sen bir saadet kânısın
Hem ayların sultanısın
Ey mâh-ı sultan merhaba

Mesrur ettin geldin beni
İman ehli sever seni
Pürnur ettin cân u teni
Ey mâh-ı sultan merhaba

Bu maniler her hâlde hepimizi çocukluk yıllarımıza götürmüş olmalıdır. Pek çoğumuz geceleyin uykudan hemen uyanamayacak kadar küçükken annelerimize, "Ne olur anneciğim, bu gece beni davulcu geçmeden uyandır da söyleyeceği manileri ben de dinleyeyim" diye yalvardığımızı hatırlar gibiyiz. Babalarımız da Ramazan ortamında bize cömertliği aşılamak için davulcunun bahşişini bizimle gönderirdi. Çocukluk anılarım arasında bahşiş verdiğim zaman davulcunun gözlerindeki ışıldamayı ve sevinci hiç unutmam. Bütün bunlar Ramazan geleneklerimiz içinde bizim çocukluğumuzun güzel rüyalarıydı.

İsterseniz, geliniz, şimdi de bir bayram namazında cami veya bahçesinde yer bulabilmek için insanların heyecanlı telaşını hatırlayalım: Eline bir seccade alan, bayram sabahı mahalle camiinin bahçesine koşar ve genellikle bu koşuda dede ve babalar camiye biraz daha erken gitse de çıkışta dede, baba, oğul, torun eve bir arada dönerler, cemaat ve komşular arasında hemen orada coşkulu bir tebrikleşme başlar, sonra ev-

lerde tatlı ve şeker ikramları ile devam eder. Komşular arasında bayram tatlılarının damak tadı konuşulur, öteki bayramlar için tarifeler alınır ve dar alandan geniş alana doğru yani komşulardan yakın akrabaya ve meslektaşlara, iş ortaklarına, uzak akrabaya, dost ve ahbaplara uzanan bir bayramlaşma sürecine girilir. Bu süreç köylerde, kasabalarda ve şehirlerde yöresel şartlara göre farklı yaşansa da hedef aynıdır: tebrikleşmek, hayırlaşmak, dualaşmak ve iyi dilek ve temenniler sunmak...

Söz buraya gelmişken köyümüzün bugün için kültür ve folklor tarihimizde yerini almış olan bayram hatıralarını okuyucularımızla paylaşmak istiyorum. Çocukluk yıllarımızda bayramları adeta iple çekerdik. Niçin derseniz, ailemiz bizim için bayramlık elbiseler hazırlardı. Bayram sabahı erken saatlerde kalkar, tertemiz elbiselerimizi giyer, söğüt ve kavak gibi uygun ağaç dallarından, önceden hazırlanmış ince uzun ve ucu sivri şişlerle mahallemizdeki yakın komşu evlerine giderdik, komşularımızın kimi şeker, kimi para verirdi, kimi de yağda kızartılmış çöreklerden ikram ederdi, biz de onları hemen yemez, şişe takardık ve bir süre sonra evimize halka hâlinde takılı bir şiş dolusu çörekle dönerdik. Tabii ki evimize getirdiğimizden daha fazlası komşu çocuklarına ikram edilerek evimizden çıkardı. Böylece, her ev, çocuklar aracılığıyla hazırladıkları çörekleri ve hamur işlerini birbirine ikram etmiş olurdu. Bayram namazından çıkldıktan sonra her evde bayram için hazırlanan özel yemekler sinilere konulur ve gecikmeden mahallelerde bulunan köy odalarına taşınırdı. Odada yaşlılar, orta yaş grubu, gençler ve çocuklar olmak üzere dört yere sofra kurulurdu. Mahallenin ileri gelen orta yaş grubu, becerikli gençlerle birlikte yemekleri gruplandırarak sıra ile servis yaparlardı. Böylece, şenlik içinde bayram yemeği yenirdi. Sonra siniler evlere taşınır, odalar öteki mahallelerden gelecek ziyaretçilere ha-

zır hâle getirilirdi. Çaylar, kahveler ve şerbetler hazırlanırdı. Mahallenin eşrafı/yaşlıları ve ileri gelenleriyle ziyaretçilere hizmet edecek bir grup genç kalır, diğerleri köydeki öteki odalara gider ve oda sakinlerini ziyaret eder, bu şekilde hemşehriler birlerinin bayramlarını tebrik ederlerdi. Bununla beraber bayram ziyaretleşmesi burada bitmezdi. Özellikle havanın müsait olduğu bayramlarda öğleye doğru topluca mezarlığa gidilir, önce topluca/cemaatle öğle namazı kılınır, namazdan sonra köy hocası Yâsîn ve Tebâreke'yi veya bu sûrelerden birini okur, ölmüşlerimizin ruhuna gönderirdi. Peşinden, büyük kalabalıklar hâlinde kabir ziyareti yapılırdı. Böylece, bayram günü, hem dirilerle hem de ölülerle bayramlaşılmış olurdu.

Bunu hayatım boyunca hep düşünmüşümdür; bayram günleri öğle namazını müteakip kabirleri ziyaret etmemiz bana ölümün de hayatın bir parçası olduğunu öğretmiştir. Her bayram kendimi o selvi ve badem ağaçları altında yatan dedelerimin ruhları ile buluşur ve konuşur gibi hissetmişimdir.

Evet... Kabir ziyaretinden sonra, çocukların alaca karanlıkta ince uzun şişleriyle topladıkları çörekler kurulan yer sofralarında bağlı olduğu çıkınlardan açılır ve öbek öbek insanlar, çoluk-çocuk, genç-yaşlı çevrelenip öğle yemeğini birlikte yerler. Böylece, tam bir bereket sofrası kurulmuş olur. Daha sonra uygun mevsime denk gelen bayramlarda önce çocuklardan başlamak üzere güreşler başlar; oldukça iddialı, heyecanlı ve bir o kadar da neşeli/eğlenceli güreşler yapılır, bu işten anlayan mahallî cazgır ve hakemler iş başında olurlar. Üçleyen yani akranı arasında üç güreşçiyi yenen güreşçi, grubunun birincisi sayılır ve ona, yakınları tarafından ödüller verilir.

Köyümün, folklor ve kültür tarihimize geçecek değerde bulduğum bayram hatıralarını bir anekdotla tamamlamak isterim. Rahmetli babamdan dinlemiştim. Benim bir amcam

varmış, adı Mustafa, komşular ona, yaşıtları/akranı arasındaki cesaret ve atılganlığından dolayı Aslan Mustafa derlermiş. Bir bayram günü kendi yaş grubu arasındaki güreşlerde büyük bir beceri göstererek, öteki güreşçileri seri oyunlarla yenilgiye uğratmış, bu münasebetle herkes onu ve başta babası (benim dedem) olmak üzere yakınlarını/akrabasını hararetle tebrik etmişler ve kendisine hayli önemli bir mükâfat verilmesi için dedemin üzerinde baskı kurmuşlar. Dedemin adı Mehmed'miş, Mehmed dedem çok şakacı biriymiş, etrafındakilere "Haydi sizi kırmayayım, Aslan Mustafa'ya kel bağı verdim gitti" demiş! Buradaki "kel" kelimesi Orta Anadolu'da aynı zamanda "verimsiz, işe yaramaz" anlamında kullanılır. Çevredekiler hayret etmişler, demişler ki, "Yahu, kel bağı bu çocuk ne yapsın? Ondan sen bile yararlanamıyorsun!" Tabii dedemin bu latifesi/nüktesi köy odalarında ve mahallelerde aylarca konuşulmuş!

Bütün bunlar bu kabil gün ve gecelerin topluma akseden kültürel/folklorik görüntüleridir. İşte bu kaynaşma, toplumu uzlaşmaya, birbirlerini anlamaya ve anlaşmaya götürür. Küsler barışırlar, barıştırılırlar. Böylece, sosyal hayat güçlenir, ortak paydalar, paylaşmalar artar, millî düşünce gelişir. Millet kavramının bütünleştirici yönü mübarek gün ve gecelerde fiilî örnekleriyle açık bir biçimde ortaya çıkar. Köylümüzde *"köyümüz"*, kasabalımızda *"kasabamız"*, mahallelide *"mahallemiz"*, şehirlimizde *"şehrimiz"* ve genel olarak ülkemiz insanlarında, *"memleketimiz"* kavramlarına mübarek gün ve gecelerde çok olumlu anlamların yüklendiği, böyle gün ve gecelerde maşerî vicdan dediğimiz ortak düşüncenin ve millî şuurun gelişip arttığı bir gerçektir.

Bu gerçek, asırlardan beri manilerimizde, şiirlerimizde, şarkı ve türkülerimizde, hatıralarımızda, düşünürlerimizin,

sosyal bilimcilerimizin eserlerinde varlığını sürekli hissettirir.

Bu kısmın sonuna doğru yaklaşırken güzel ülkemizin her bölgesinde Ramazan geleneklerinin yaygınlığını gösteren bir hatıramı burada kaydetmek isterim. 1970'li yıllardaydık. O yıllarda Ramazan yaz günlerine geliyordu. Tatile tesadüf ettiği için o yıl köyümde Ramazan boyunca kalabilmiş ve köy camiinde ikindiden sonra ve yatsıdan önce sohbet edebilmiştim. İkindi namazı sonrasındaki sohbette, Kısas-ı Enbiyâ yani peygamber kıssalarını/hayat hikâyelerini, yatsı öncesi sohbette ise sosyal içerikli konuları ele alıyordum. Ömrüm boyunca bu Ramazanda yaşadıklarımı hiç unutmadım. Çünkü benim için hayatımın en verimli Ramazan aylarından biriydi. Bayrama yaklaşmıştık. Köyümüzün tanınmış simalarından Hamza dayı bir gün dedi ki, "Hay yeğenim, Ramazan geldi gidiyor, bir elveda okuyuvermedin!" Evet, Hamza dayı kendisine göre haklıydı. Ama biz okumuşlar geleneksel Ramazan elvedalarına pek aşina değildik, birikimimiz arasında o örneklerden pek yoktu. Yanımda o örnekleri ihtiva eden bir kitap da yoktu. Hamza dayının şahsında köylülerimin gönülleri de hoş olsun diye kendim bir elveda yazmak ve onu okumak durumunda kalmıştım. Nizamî elvedalarla kıyaslamaksızın sadece şartlarn getirdiği ve o yöredeki Ramazandan izler taşıyan bu elvedaı okuyucularımla paylaşmak istiyorum. Gayem, dinin aslında olmasa bile Ramazan kültüründe ve geleneğinde var olan bazı şeylerin halkımız arasında ne derece yaygın olduğunu göstermektir.

Bir gün gibi geldin geçtin, Ey mübarek rahmet ayı Ramazan.
Yürekleri deldin geçtin, Elveda ey rahmet ayı Ramazan.
Şeytanların ayakları bağlandı, Asilerin yürekleri dağlandı,
Helalinden hoş taamlar sağlandı, Elveda ey rahmet ayı Ramazan.
İlâhî rahmetin kapıları açıldı, Cennet-i âlâdan çok nimetler saçıldı,

Günahkârlar iş başından çekildi, Elveda ey rahmet ayı Ramazan.
Evimize getirmiştin bereket, Gönlümüze doldurmuştun mağfiret,
Köyümüze sağlamıştın saadet, Elveda ey rahmet ayı Ramazan.
Sabahları alnımızı pâk ettin, Öğle vakti bizi Hakk'a yönelttin,
İkindide dinî sohbet dinlettin, Elveda ey rahmet ayı Ramazan.
Akşam oldu soframızı donattın, Fakir hanemize bereket kattın,
Hak önünde yüzümüzü ak ettin, Elveda ey Rahmet ayı Ramazan.
İftar ettik teravihlere koştuk, Va'z u nasihatle hep birden coştuk,
Dua ile aşılmaz yolları aştık, Elveda ey rahmet ayı Ramazan.
En sonunda salât-ı vitr'i kıldık, Salavâtlar ile kalbin pasını sildik,
Doğru yol ne imiş açıkça bildik, Elveda ey rahmet ayı Ramazan.
İmamımız bize âmenerrasûlü okudu, Yüce manaları bülbül şakıdı,
Yüreğinde hile hud'a yok idi, Elveda ey rahmet ayı Ramazan.
Sahur oldu Ali dayı uyandı, Elde davul kapılara dayandı,
Her haneye ayrı ayrı uğrardı, Elveda ey rahmet ayı Ramazan.
Günahlara tövbe oldun Ramazan, Dualara Kâbe oldun Ramazan,
Namazlara kıble oldun Ramazan, Elveda ey rahmet ayı Ramazan.
Dillerimiz zikirle doldu taştı, Açıldı mü'minlerin kararan bahtı,
Cenâb-ı Hak bu ayda nûruyla baktı, Elveda ey rahmet ayı Ramazan.
Hüseyin der, "*Biz sana doyamadık.*", Ahiretimiz için oldun azık,
Seni tanımayan kullara yazık, Elveda ey rahmet ayı Ramazan.

Okuyucuları bir Ramazan hatırasına konuk ettim. Bunun benzerleri pek çok yerde yaşanmış ve yaşanmakta olabilir.

O yıl köyün yaşlılarından dinlediğim bazı şeyler beni bir ilim adamı ve eğitimci olarak hayli şaşırtmıştı. Bu hususu da kısaca dile getirmek isterim. Meğer bizim köylümüz, eski devirlerde, okuyan veya okunup anlatılanları dinleyen insanlarmış. Şimdi yer yer yıkık dökük kırıntılarına rastladığımız eski köy odaları, gelen geçen misafirlerin konuk edildiği bir han görevi yaparmış, misafire yemek çıkarmak ve odanın kandilini/lambasını temizleyip yakmak, vakfı andıran bir anlayışla belli ailelerce yürütülürmüş... Yabancıların misafir olduğu akşamlar en başta olmak üzere bağ bahçe işlerinin azaldığı uzun

kış gecelerinde odalar bir nevi halk mektebi vazifesi görmekte imiş. Okuma bilen biri okur, ötekiler ilgi ve heyecanla dinlermiş. Peki, acaba neler okunurmuş? Siyer-i Nebî, Şemâil ve Hilye-i Şerîf, Kısas-ı Enbiyâ, Mevlid-i Nebî, Ahmediye, Muhammediye, Gazavatnâme'ler, Hz. Ali ve Battal Gazi Cenkleri, Yunus Emre, Karacaoğlan okunurmuş! Evet, köylümüz bunları okur veya okuyanları dinlermiş de Peygamber Efendimiz'in şemâil ve hilyesini âdeta ezberleyip özümseyerek yüreği Rasûlullah sevgisiyle dolar, Hz.Ali, Battal Gazi, Köroğlu ve Ulubatlı Hasan'la kahramanlaşır, Behlüldâne ile düşünür, Yunus'la ilâhî aşka kulaç atar, Leyla ile Mecnun, Ferhad ile Şirin hikâyeleriyle âşık olurmuş.

Yaşlı kuşaktan test ettim; her biri yukarıda geçenlerden bir şeyler biliyor ve anlatıyor, ama genç kuşak aynı şansa sahip değil. Çünkü eski köy odalarının yerini kahvehaneler almış, ancak, onların misyonunu yürütememiş... Eski köy odalarının ilim ve irfana bu katkısının değişen şartlarda daha da geliştirilmiş olarak yürütülemiyor olması gerçekten üzüntü veriyor... Her hâlde köy sosyolojisi ile meşgul olan bilim adamlarının bu meseleye titizlikle eğilmelerinde yarar olsa gerektir!

Bu kısmı Yahya Kemal'den bir alıntı ile tamamlamak uygun olacaktır. Merhum Yahya kemal, *"Ezansız Semtler"* adlı makalesinde, çocukların, ezan seslerini dinleyerek, Ramazan ve kandil gecelerindeki manevî atmosferi hissederek yetişmelerini çocukluk döneminin tatlı bir rüyası olarak niteler ve şöyle der:

"İşte bu rüya, çocukluk dediğimiz bu Müslüman rüyasıdır ki bizi henüz bir millet hâlinde tutuyor. Bugünkü Türk babaları havası ve toprağı Müslümanlık rüyası ile dolu semtlerde doğdular, doğarken kulaklarına ezan okundu, evlerinin odalarında namaza durmuş ihtiyar (yaşlı) nineler gördüler, mübarek günlerin akşamları bir minderin köşesinden okunan Kur'ân'ın sesini işittiler; bir raf üzerinde duran Kitabullah'ı

(Allah'ın Kitabını) indirdiler, küçücük elleriyle açtılar, gülyağı gibi bir ruh olan sarı sahifelerini kokladılar. İlk ders olarak besmeleyi öğrendiler; kandil günlerinin kandilleri yanarken, Ramazanların, bayramların topları atılırken sevindiler. Bayram namazlarına babalarının yanında gittiler, camiler içinde şafak sökerken Tekbir'leri dinlediler, dinin böyle bir merhalesinden geçtiler, hayata girdiler, Türk oldular." [1]

Yahya Kemal, Büyükada'da bir bayram sabahı, yaşadıklarını da şöyle anlatır:

"Dört sene evvel Büyükada'da oturuyordum, bayramda bayram namazına gitmeğe niyetlendim; fakat Frenk hayatının gecesinde sabah namazına kalkılır mı?

Sabah erken uyanamamak korkusu ile o gece hiç uyumadım. Vakit gelince abdest aldım. Büyükada'nın mahalle içindeki sakıt yollarından kendi başıma camiye doğru gittim. Vaiz (cemaate öğüt veren zat) kürsüde va'zediyordu. Ben kapıdan girince bütün cemaatin gözleri bana çevrildi. Beni, daha doğrusu bizim nesilden benim gibi birini, camide gördüklerine şaşıyorlardı. Orada o saatte toplanan ümmet-i Muhammed, içine bir yabancının geldiğini zannediyordu. Ben, içim hüzünle dolu yavaş yavaş gittim. Va'zı diz çöküp dinleyen iki hamalın arasına oturdum. Kardeşlerim Müslümanlar, bütün cemaatin arasında yalnız benim vücudumu (varlığımı) hissediyorlardı. Ben de onların bu nazarlarını (bakışlarını) hissediyordum. Vaazdan sonra namazda ve hutbede onların içine karışıp Muhammed sesi kulağıma geldiği zaman gözlerim yaşla doldu. Onlarla kendimi yek-dil, yek-vücud (gönülleri uyum içinde aynı duyguları paylaşan bir bütün) olarak gördüm. O sabah o Müslümanlığa az aşina (Müslümanlığı pek fazla tanımayan) Büyükada'nın o küçücük camii içinde, şafakta aynı milletin ruhlu bir cemaati (gönülden anlaşmış bir topluluğu) idik..." [2]

---

1 Yahya Kemal, Aziz İstanbul, s.126-127

2 a.g.e. s.127-128

PEYGAMBER SEVGİSİ VE TARİHTEN GÜNÜMÜZE KUTLU DOĞUM HAFTASI

Kutlu doğum deyiminin tarihteki en eski adı *Mevlid-i Nebî'dir*. Kutlu Doğum (Mevlid-i Nebî) ile ilgili merasim, etkinlik ve şenlikler Müslümanların Sevgili Peygamberimiz'e besledikleri içten sevginin eseri olarak ortaya çıkmıştır. Bu etkinlikler yılda bir kere olmak üzere Peygamber Efendimiz'in doğum yıldönümlerinde yoğunlaşmıştır.

Bu noktada karşımıza çıkan ünlü bir şahıs var: Muzafferüddin Gökböri. Kimdir bu zat? Muzafferüddin Gökböri (1154-1232), Selçukluların Erbil Atabey'i olup, Baytigin ailesinden bir Türkmen beyi idi. Aynı zamanda Eyyûbî Devleti Sultanı Selahaddin'in de eniştesiydi. Gelin, gönlü Peygamber sevgisi ile dopdolu olan bu Türkmen beyini yakından tanımaya çalışalım:

Gökböri, çok samimi bir Müslüman idi. Peygamber Efendimiz'i çok severdi. Türklerin Peygamber sevgisinin devlet başkanı düzeyindeki simge isimlerinden biridir. Son derece hayırseverdi. Kendi zamanında çeşitli yardım kurumları oluşturmuştu. Yaptırdığı konuk evlerinde dışarıdan gelen garipler ve yabancılar huzur içinde dinlenirlerdi. Hastaların tedavisi için hastane, dul kadınlar için huzur evi, öksüz ve kimsesiz çocuklar için bir yuva yaptırmıştı. Annesi ölen süt çocukları için sütanneleri tutardı. Sakatlar ve görme özürlü-

lerle ilgilenmek amacıyla da özel bir kurum hazırlamıştı. Ayrıca, muhtaçlara mevsimine uygun olarak erzak dağıtan bir kurum da oluşturmuştu. Öğrenciler için orta ve yüksek dereceli okullar açtırmış, yetenekli ilim adamlarını oralarda görevlendirmişti. Bilgi yarışmalarına, ilmî tartışmalara ve sohbetlere önem verirdi. Çoğu kez kendisi de bu kabil ilmî-kültürel etkinliklere bir dinleyici olarak katılırdı. Topraklarından geçecek hac yolcularının güvenliğini sağlamak amacıyla güvenlik güçleri arasından özel ekipler oluşturmuştu. Mekke-Medine (Hicaz) yoksullarına ulaştırılmak üzere yardım ve hediyeler yollardı.

İşte bu zatın bu tür yararlı çabaları her yıl Mevlid-i Nebî (Kutlu Doğum) haftasında en üst düzeye çıkardı. Gökböri, her yıl Peygamber Efendimiz'in doğumunu takip eden bir hafta boyunca şenlikler düzenler, hastaları ziyaret eder, onları ücretsiz tedavi ettirir, yoksullara, muhtaçlara yardımcı olurdu. Söz konusu hafta içinde çocuklar için özel şenlikler düzenlerdi. Bilginleri, şairleri, toplumda hizmetiyle anılan hatırlı ve yararlı insanları öne çıkarır, onlara ödüller verirdi. Bir hafta süresince bilhassa ilim adamları halka, Peygamber Efendimiz'i anlatırlar; Kur'ân-ı Kerîm ve İslâm diniyle ilgili olarak halkı aydınlatırlardı.

Bu anlayış içinde gerçekleştirilen faaliyetlerde çocuk, genç, orta yaşlı, yaşlı, sağlıklı, hasta, özürlü, tüccar, esnaf, öğrenci, öğretmen, ilim adamı, mahallî yöneticiler, din hizmetlileri, bunun dışında kalan asker ve sivil bürokratlar, özetle her meslek ve yaş grubundan insanlar Peygamber sevgisi etrafında bir araya gelirler, dayanışma içinde mutlu ve huzurlu olurlardı. Bu etkinlikler içinde devlet-millet kaynaşması ve yakınlaşması en üst düzeye çıkardı.

Mevlid-i Nebî (Kutlu Doğum) etkinlikleri Osmanlıların bir döneminde zirveye yükselmiştir. *Mevlid Alayı* deyimi, Osmanlı döneminde Peygamber Efendimiz'in doğumu vesilesiyle yapılan etkinlikler arasında en parlak olanını simgeler. Peygamber Efendimiz'in doğum yıldönümünde devrin şeyhülislâmı, vezirler, devletin diğer üst kademe bürokratları, meşhur bilginler, ünlü vaizler, halk ve padişah belirli bir düzenleme içinde İstanbul'da Sultanahmet Camii'ndeki yerlerini alırlardı. Padişahın gelişinden sonra dinî sohbetler yapılırdı. Daha sonra *Bursalı Süleyman Çelebi'nin Vesiletü'n-Necat* adlı *Mevlid'i* okunur, en sonunda, Medine'den gelmiş olan hurmalar cemaate ikram olunurdu.

Unutmayalım ki, Peygamber Efendimiz'e beslediğimiz sevgi, bizi Yüce Allah'ın rızasına eriştirir. İnsanlarla da sevgi bağlarımızı güçlendirir. Günümüzde de ülkemiz insanları Peygamber Efendimiz'e besledikleri samimi sevgi ile kaynaşmakta, birleşmekte ve anlaşmaktadırlar.

Son yıllarda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın öngördüğü bir program dâhilinde Sevgili Peygamberimiz'in doğum yıldönümü münasebetiyle *Kutlu Doğum Haftası* düzenlenmektedir. İslâm bilginleri bir hafta boyunca ülkemizin her köşesinde Peygamber Efendimiz'i, İslâm'ı ve Kur'ân'ı anlatmaktadırlar. İlâhiyat fakültelerinde görev yapan öğretim elemanlarıyla işbirliği içinde il ve ilçe müftülerimiz kendi bölgelerinde çeşitli programlar hazırlamaktadırlar. Bu programlara katılan devlet büyüklerimiz, valilerimiz, kaymakamlarımız, askerlerimiz, belediye başkanlarımız, öğretmenlerimiz, öğrencilerimiz, işçilerimiz, işverenlerimiz, esnafımız, tüccarımız, cami imamlarımız, cami cemaatimiz, çeşitli sivil ekonomik ve hizmet kuruluşlarının yöneticileri, köylümüz, şehirlimiz, hülâsa her yaştan ve her meslekten insanımız, Peygamber sevgisi etrafında bütünleş-

mektedirler. Böylece, bir hafta boyunca kitlelere ilmin ışığında İslâm anlatılmaktadır. Bu coşkulu beraberlik ve samimi duygu paylaşımı, insanımızın ortak paydalarını artırmakta, bu da millî birlik ve beraberliğimize büyük katkı sağlamaktadır.

Evet... Peygamber Efendimiz'e duyulan derin bağlılık ve saygı ile beslenen bu tarihî sevgi pınarı çağıldayarak coşkulu bir şekilde akmaya devam etmelidir. Çünkü Allah ve Peygamber sevgisi, bütün sevgilerin kaynağıdır.

Yüce Allah, insanları kavga için değil, kulluk, sevgi ve hizmet için yarattı. O halde gelin, bu sevgi ırmağını canlı tutalım ve Allah'ın emaneti olan insana bu anlayış içinde hasbî olarak (hiçbir çıkar gözetmeksizin sadece Allah rızası için) hizmet götürelim.

Hz. Peygamber'i (s.a.s.) gereği gibi sevebilmek, hepimiz için örnek olan davranışlarını tespit ve takip edebilmek için O'nun hayatını doğru olarak bilmek durumundayız. Bu münasebetle bu kısımda Peygamber Efendimiz'in hayatını *Mevlid-i Nebî* bağlamında özet olarak hatırlatmayı düşünüyoruz.

PEYGAMBER EFENDİMİZ'İN HAYATI

Sevgili Peygamberimiz 20 Nisan 571 Pazartesi günü Mekke'de doğdu. Babası, Abdullah, annesi Âmine, dedesi Abdülmuttalip, büyük babası Vehb, babannesi Fâtıma, anneannesi ise Berre'dir. Doğum esnasında Şifâ Hatun ile Fâtıma Hatun ebe olarak hizmet etmişler, Ümmü Eymen de onlara yardımcı olmuştu. Ebe hanımların tanıklıklarına göre o esnada evin içi âdeta nurla dolmuştu.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), İbrahim'in (a.s.) duasına, Îsâ'nın (a.s.) müjdesine, annesi Âmine'nin de rüyasına erişmiştir. Hz. İbrahim, Kâbe'yi bina ettikten sonra, *"Yüce Allah'a itaat ile teslim olan bir ümmet meydana getirmesi, bu ümmet arasından kendilerine ilâhî ayetleri okuyacak, Kitâb'ı ve hikmeti öğretecek bir peygamber göndermesi için"* dua etmişti.[3] Hz. Îsâ, çevresindekilere kendisinden sonra *"Ahmed"* adlı son peygamber geleceğini müjdelemişti. Annesi Âmine'ye ise rüyasında şöyle denilmişti:

"Sen insanların hayırlısına ve bu ümmetin efendisine hamile oldun. O'nu dünyaya getirdiğin zaman her hasetçinin şerrinden korunması için bir ve tek olan (Allah)'a sığınırım de, sonra O'na Ahmed veya Muhammed adını koy."

İşte Hz. Peygamber'in (s.a.s.) doğumu, bu duanın kabulüne, bu müjdenin tecellisine ve bu rüyanın gün ışığına çıkma-

---

3 Bakara, 2/129

sına işaret ediyordu.

Peygamber Efendimiz'in babası, henüz O dünyaya gelmeden ticarî amaçla gittiği bir seyahatten dönerken hastalanıp ölmüş ve Medine'de toprağa verilmişti. Dolayısıyla O, babasını dünya gözüyle göremedi. Doğduktan sonra dört yaşına kadar sütannesi Halime'nin yanında, bundan sonra iki yıl boyunca da annesi Âmine'nin yanında kaldı. Altı yaşında iken annesi O'nu akrabasıyla tanıştırmak ve babası Abdullah'ın kabrini ziyaret için Medine'ye götürdü. Zira Peygamber Efendimiz'in dedesi Abdülmuttalib'in annesi Selma Hanım Medineli olduğu için orada akrabası vardı. Babasının kabri de dayılarından Nabiga'nın evinin bahçesindeydi. Hz. Âmine, kocası Abdullah'ın kabrini ziyaret etmiş, Hz. Peygamber (s.a.s.) de Neccaroğulları'ndan akrabasıyla tanışmıştı. Âmine, dönüşte Ebvâ denilen yerde hastalanıp öldü ve orada toprağa verildi. Bu sırada yolculukta kendileriyle birlikte olan Ümmü Eymen onu Mekke'ye ulaştırdı ve dedesine teslim etti. Altı yaşından sekiz yaşına kadar dedesi Abdülmuttalib'in yanında kaldı. O da ölünce, vasiyeti üzerine amcası Ebû Talib'in evine taşındı. Ebû Talib, Mekke toplumu içinde saygın bir konuma sahipti, Abdülmuttalip Oğulları'nın da en itibarlısı olarak bilinirdi. Ayrıca, Peygamber Efendimiz'in babasıyla hem baba hem de anne bir kardeşti.

Peygamber Efendimiz, bütün bu acıları çocuk yaşlarında yaşadı. Ancak metanetini yitirmedi. Mekke otlaklarında amcasının koyunlarını güttü. Evde elinden gelen her işi seve seve yaparak amcasının aile bütçesine katkıda bulundu. Doğrusu, yengesi Fâtıma hanım da ona öz evladı gibi davrandı, onu hiç üzmedi. O yıllarda sütannesinin evi dahil, Peygamber Efendimiz'in bulunduğu her yerde bolluk ve bereket gözleniyordu. Nitekim Ebû Talip o yıllarda zengin bir kişi olmadığı

halde Sevgili Peygamberimiz'in intikalinden sonra evde bolluk ve bereket olduğu kaynaklarda belirtilir.

On üç yaşından itibaren amcaları ile ticarete atıldı. Uzun bir süre ticaretle meşgul oldu ve bu alanda doğrulukla, dürüstlükle tanındı. Henüz yirmi yaşında iken hırsızlık, gasp, eşkıyalık, zulüm ve haksızlıklara karşı bir tedbir almak amacıyla bazı Mekkelilerin oluşturduğu Hılfulfudûl adlı kuruluşa katıldı ve etkili bir üye olarak görev yaptı. Yirmi beş yaşına geldiğinde Hz. Hatice ile evlendi. Hz. Hatice bu esnada kırk yaşında idi ve onunla evlenmeye karar verişinde Sevgili Peygamberimiz'in *"el-Emîn: Güvenilir, dürüst"* olarak tanınması birinci derecede rol oynamıştı. Otuz beş yaşına geldiğinde Kâbe hakemliği yaptı; Kâbe'nin tamiri sırasında Hacerü'l-esved'in yerine konulması sırasında ortaya çıkan anlaşmazlığı, taşı bir yaygı üzerine koyup tüm kabile reislerine taşıtmak suretiyle giderdi, böylece kabileler arasında çıkması muhtemel bir kavgayı önlemiş oldu.

Peygamber Efendimiz kırk yaşlarına yaklaştığında kendisinde insanların arasından uzaklaşıp tabiatla baş başa kalmak (inziva), yaratılışın ve evrenin inceliklerini düşünmek (ibret ve tefekkür) arzusu uyandı. O, tertemiz bir çocukluk ve gençlik dönemi yaşamıştı. Şimdi geri dönüp baktığında insanların hâl ve gidişindeki bozukluklar, ahlâkındaki düşüklükler O'nu derinden üzüyordu. Bu münasebetle belli sürelerle Hira-Nur dağındaki mağarada kalmaya başladı. Bir süre kaldıktan sonra şehre döner, daha sonra tekrar giderdi. Bu gidiş gelişler esnasında kayalıklar ve ağaçlar arasından *"Ey Muhammed!"* diye sesler duymaya, peşinden de sadık rüyalar görmeye başladı, öyle ki geceleyin gördüğü rüyalar ertesi gün aynen çıkıyordu.

Nihayet kırk yaşında iken 610 Ramazan ayında bir gün Cebrail Aleyhisselâm geldi ve vahiy süreci başlamış oldu. İlk vahyedilen ayetler, *"Yaratan Rabb'inin adıyla oku!.."* diye başlı-

yordu. Böylece, Yüce Allah tarafından peygamberlikle görevlendirilmiş oldu.

Peygamber Efendimiz'in İslâm davetine evet diyerek ilk inanma şerefine Hz. Hatice, Hz. Ali, Hz. Zeyd b. Harise ve Hz. Ebû Bekir eriştiler. Bunları Hz. Osman, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebi Vakkas, Talha ve Zübeyr Hazretleriyle diğerleri takip ettiler. Başta Sevgili Peygamberimiz olmak üzere ilk Müslümanlar, puta tapıcı inkârcılardan çok eziyet gördüler. Hatta Hz. Yasir ve eşi Sümeyye Hatun gibi ilk Müslümanlar Allah yolunda şehitlik mertebesine eriştiler, canlarını İslâm uğrunda feda ettiler. Hz. Bilâl-i Habeşî, Hz. Ebû Fükeyhe, Hz. Habbab b. Eret gibi erkek, Hz. Ümmü Abis, Hz. Nehdiyye ve Hz. Zinnîre gibi hanım Müslümanlar da çok sıkıntı çektiler. Bunlar Mekke toplumu içinde zayıf bir statüye sahiplerdi. Köle ve cariye statüsünde olan bu kabil Müslümanlar inkârcı sahiplerinin eziyetine uğruyorlardı.

Bu ilk Müslümanların inançlarındaki direnişleri gerçekten de İslâm'ın yayılmasında çok etkili oldu. Nitekim peygamberliğin ilk altı yılı dolarken Hz. Hamza ve Hz. Ömer gibi yiğitlik ve cesaretiyle tanınan zatları inanmış olarak Peygamberimiz'in yakın çevresinde görüyoruz. İslâm'a girenler arttıkça puta tapıcılar da yayılmayı önlemek için tedbirlerini artırıyorlardı. Peygamberliğin beş ve altıncı yıllarında bazı Müslümanlar Peygamber Efendimiz'in izniyle Habeşistan'a göç etmek zorunda kaldılar. İnkârcılar, peygamberliğin yedinci yılından itibaren Müslümanları bir mahalleye hapsederek sosyal boykot uyguladılar. Ticareti, seyahati, insanî ilişkileri yasakladılar. Bu, üç yıl sürdü. Onuncu peygamberlik yılında peş peşe Hz. Hatice ve Ebû Talib ölünce düşmanların eza ve cefaları bir kat daha arttı. Çünkü bunlar hatırlı insanlardı, çevreleriyle Peygamberimiz'e destek veriyorlardı. Bu sırada Hz.

Peygamber, dış destek sağlamak amacıyla Taif'e gitti. Ne var ki Taifliler İslâm'ı kabul etmediler, Hz. Peygamber'e destek vermediler, üstelik onu taşlattılar, üstü başı kan içinde kaldı, Taif dışında bir bağa sığınarak taşlanmaktan kurtulabildi. Peygamberimiz burada dinlenirken Yüce Allah'a sunduğu yakarışının bir yerinde, görevini hakkıyla yapabilmişse başına gelen bu sıkıntılara aldırış etmeyeceğini söylüyordu. Şüphesiz O, vazifesini hakkıyla yapmış, sorumluluğunun gereğini yerine getirmişti. Buna rağmen böyle demesi O'nun görev ve sorumluluk anlayışını göstermekteydi.

Bu esnada şehir meclisinde, O'nun şehre alınmamasına karar verilmişti. Bu nedenle O, Kureyş ileri gelenleri arasında geçerli olan ve yaygın olarak kullanılan himayecilik töresinden yararlanarak şehre, Mekkeli bir müşrik olan Mut'im b. Adiyy'in himayesinde girebildi.

Ardı arkası kesilmeyen bu sıkıntılar devam ederken aynı günlerde Sevgili Peygamberimiz Miraç'ta ilâhî ikramların doruğuna eriştirildi, Yüce Allah'ın huzuruna yükseltildi ve ilâhî buyrukları, aracı olmaksızın dinleme ve alma imkânına kavuşturuldu. Bu gece Sevgili Peygamberimiz'e nice hükümler indirildi. İsrâ Sûresinin 22-39. ayetlerinde ortaya konulan on iki emir de bu gece bildirilenler arasındaydı. Bunları şöyle sıralamak mümkündür:

1. Allah'tan başkasına kulluk etmeyin.
2. Ana ve babaya iyi davranın.
3. Hısıma (akrabaya, yakınlara), yoksula, yolda kalmışa hakkını verin.
4. Cimri ve israfçı (savurgan) olmayın.
5. Evlatlarınızı yoksulluk korkusu ile öldürmeyin.
6. Fuhuş ve zinaya yaklaşmayın.

7. Cana kıymayın.

8. Yetimin malına doğru olmayan bir surette yaklaşmayın (yetimin malına haksızlıkla el koymayın).

9. Ahdi yerine getirin (verilen sözü tutun).

10. Ölçü ve tartıda doğruluğa dikkat edin.

11. Hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyin ardına düşmeyin.

12. Yeryüzünde gurur ve kibirle yürümeyin (kendini beğenmişlik ve büyüklük taslamayın).

Peygamber Efendimiz'e bu derece parlak bir mucizenin bahşedilişi İslâmiyet'in er geç yayılacağına bir işaretti.

Bütün zorluklara rağmen Hz. Peygamber İslâm'ı yayma (tebliğ) çabalarını sürdürüyordu. Özellikle tebliğ çalışmalarını şehre dışarıdan gelenlerin girebileceği yol kavşaklarına yoğunlaştırmış bulunuyordu. Nihayet, Medine'den gelen bazı kişilerle şehir dışında görüştü. Görüştüğü kişiler Allah'ın lütfuyla Müslüman oldular. Peşinden birer yıl arayla 1.ve 2. Akabe Biatları yapıldı. Bunu takip eden zaman diliminde Yüce Allah'ın izni ve buna bağlı olarak Hz. Peygamber'in müsaadesi üzerine Müslümanlar Mekke'den Medine'ye göç ettiler. İslâm tarihi literatüründe buna, *"hicret"* denilmiştir. En sonunda Sevgili Peygamberimiz de Hz. Ebû Bekir'le birlikte Medine'ye göç etti. Bu göç, Mekkeli puta tapıcıların Sevr mağarasından başlayarak hemen hemen Medine'ye kadar süren şiddetli takipleri altında çok zor oldu. Peygamber Efendimiz ve Hz. Ebû Bekir çok tehlikeler geçirdiler, saldırılara uğradılar, ama Kubâ'ya/Medine'ye ulaşmayı başardılar. Mekkelilerin aksine Medineliler Peygamber Efendimiz'i bağırlarına bastılar. O'nun çevresinde bütünleştiler. İslâm'ın yayılışı amacıyla Allah rızası için evini-barkını terk ederek göç eden Müslümanlara destek oldular. Bu nedenle Kur'ân-ı Kerîm'de Yüce Allah Medineli Müslümanlara *"Ensâr =Yardımcılar"* adını vermiştir. Esasen Hz. Peygamber

hicretten hemen sonra Muhacirlerle Ensâr arasında kardeşlik kurdu. Böylece söz konusu yardımlaşmaya manevî bir boyut kazandırdı. Psikolojik sıkıntıların önüne geçti. Muhacirler (göçmenler) de din tecrübelerini kardeşleri olan Ensâr'a aktarmak imkânına kavuştular. Kısa sürede çarşı-pazar kurularak Muhacirlerin, geçimlerini kendi emekleriyle kazanmaları gerçekleşti. Böylece şehrin ekonomik hayatında Müslümanların yararına çok olumlu bir gelişme ortaya çıktı.

Bütün bunlar Mekkeli puta tapıcıları korkuttu. Bu nedenle iyice güçlenmeden Müslümanları yok etmeyi düşündüler. Bunun sonucu olarak puta tapıcılarla Müslümanlar arasında Bedir, Uhud, Hendek, Müreysi' gibi savaşlar oldu. Medine çevresinde öteden beri yerleşmiş olan Yahudiler vardı. Kaynukaoğulları, Nadîroğulları ve Kureyzaoğulları adını taşıyan bu Yahudi kabileleri Müslümanlara cephe aldılar, antlaşmalara uymadılar, dolayısıyla, işledikleri suçlara ve şartlara göre sürgün edildiler ve cezalandırıldılar. Yarımada'daki İslâm aleyhtarı güçleri finanse eden, onlara parasal destek veren Hayber Yahudileri de etkisiz hâle getirildi. Hz. Peygamber'in sağlığında İslâm elçisini dokunulmazlığı olduğu halde öldüren ve Medine'ye saldırmayı tasarlayan Hristiyanlara karşı da Mute ve Tebük seferleri düzenlendi.

630 yılında Mekke fethedildi. Hz. Peygamber, çıkmaya mecbur olduğu vatanına üstünlük sağlayarak girdi. O'nun gayesi, Kâbe'deki putları temizlemek, Kâbe ve civarını Hz. İbrahim devrindeki tevhide uygun kimliğe döndürmekti. Bu nedenle, intikamcı davranmadı, kin gütmedi. İsteseydi puta tapıcıların hepsini cezalandırabilirdi. Çünkü onlar yirmi yılı aşkın bir zamandan beri düşmanca davranışlarıyla bunu hak etmişlerdi. Ama O, genel af ilan etti. Güçlü iken affetmek büyüklüğünü

gösterdi. Zira O, Kâbe'yi tevhidle, tekbirle şanlandırmayı planlıyordu, küçük işlerle kaybedecek zamanı yoktu. Nitekim fetih günü Peygamberimiz'in müezzini Bilâl-i Habeşî, öğle vaktinde Kâbe damında okuduğu ezanla Mekke semasında tevhid ve tekbirin üstünlüğünü ilan etmiş oluyordu.

Bu gelişmeleri hazmedemeyen, gurur ve kibre kapılarak Müslümanların gelişmesini engellemek isteyen Hevazin Kabilesi bu planında başarılı olamadı. Meydana gelen savaşta Müslümanlar karşısında yenilgiye uğradı. Sonuçta, başta Hicaz bölgesi olmak üzere Arap Yarımadası'nın her yanında İslâm'ın sesi duyulmuş oldu. Peygamberimiz Medine'ye döndükten sonraki bir yıl içinde, yarımadadaki yüzlerce kabile temsilcisini konuk etti. Onların çoğu Müslüman olarak kabilelerine döndüler.

Peygamber Efendimiz vefatından önce son kez, Bizans tehdidine karşı Tebük Seferi'ni tertip etti. Rumlar, sayıları otuz bine ulaşan İslâm ordusunun karşısına çıkamadılar. Hz. Peygamber (s.a.s) bu son seferinden de zaferle döndü.

Peygamber Efendimiz, 632 yılında hac esnasında Mekke'de Arafat'ta yüz binden fazla Müslüman'a bir konuşma yaptı. İslâm düşüncesinin bir özeti olan ve insan hakları bakımından çok mükemmel prensipler içeren bu konuşma İslâm tarihinde *"Veda Hutbesi" diye* anılmaktadır.

İslâmiyet'i sabırla, azimle, cesaretle insanlara ulaştıran Sevgili Peygamberimiz, 8 Haziran 632 Pazartesi günü hayata gözlerini yumdu, Allah'ın rahmetine kavuştu, cenaze namazı erkekler, kadınlar ve çocuklar olmak üzere sıra ile cenazenin bulunduğu hücre-i saâdette kılındı ve orada toprağa verildi.

Sevgili Peygamberimiz'in yaşadığı döneme *"Asr-ı Saadet: Mutluluk devri, kutlu zaman dilimi"* denilmektedir. Kutlu zaman diliminde Peygamber Efendimiz, temelini Muhacirler ve

Ensâr'ın oluşturduğu *"ashâb"* denilen bir nesil yetiştirmiştir. Bu nesil, inançlı, bilgili, güzel davranış sahibi, gayretli, sabırlı ve becerikli insanlardan oluşuyordu.

Asr-ı Saadet'te Sevgili Peygamberimiz'den feyiz alarak yetişenler, onun eğitiminden geçenler, ince zevkli, nazik, kibar ve zarif kişilerdi, gösteriş ve savurganlıktan kaçınırlardı. Estetik duyguları gelişmişti, cömert ve yardımsever idiler. En üst düzeyde birlik, beraberlik ve dayanışma bilincine sahiptiler. Çalışma hayatında dürüst idiler, hile yapmazlar, zulümden, haksızlıktan kaçınırlar, kendi haklarını da sonuna kadar korurlardı. Büyüklerine saygılı, küçüklerine şefkatli idiler. Yalan söylemezler, onun bunun aleyhinde konuşmazlar, lâf taşımazlar, ara bozuculuk yapmazlar, eksik araştırmazlar, birbirlerinin eksiklerini teşhir etmezler, aksine kapatırlardı. Kısaca onlar, inançlı, bilgili, becerikli, hayırlı ve yararlı kişilerdi.

MÜBAREK CUMA GÜNÜ

Mübarek bir gün olarak cumanın önemine geçmeden önce Yüce Allah'ın cuma namazı hakkındaki buyruğuna bir göz atalım. Hak Teâlâ bu konuda Kur'ân'da şöyle buyurmaktadır:

"Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığı (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilmiş olsanız, elbette bu, sizin için daha hayırlıdır. Namaz kılınınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan isteyin. Allah'ı çok zikredin, umulur ki kurtuluşa erersiniz." [4]

Bu ayet, cuma namazının farz oluşunun Kur'ân'dan delilidir.

Cuma günü çok değerli ve mübarek bir gündür. Bu konuda Peygamber Efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır:

"Bizler Ehl-i Kitab'a göre en son gelmişken, kıyamet gününde faziletçe en başa geçecek olanlarız. Şundan dolayı ki, bizden evvel onlara Kitap verildi de Allah'ın onlara farz buyurduğu gün bu cuma günü iken, onlar anlaşmazlık çıkarıp başka günlere saygı gösterdiler. Bize ise o güne itibar etmek hususunda Hak Teâlâ hidayet verdi (doğru yolu gösterdi). Artık bu hususta insanlar bizden geri kalmış oldular. Yahudilerin ibadet günü yarın (cumartesi), Hristiyanlarınki ise öbür gündür (pazar).[5]

"Âdem o gün yaratıldı, o gün cennetten yere indirildi, o gün tövbesi kabul edildi ve o gün vefat etti, kıyamet de o gün kopacaktır. İns ve

4 Cum'a, 62/9-10

5 Sahîh-i Buhârî Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, III, 3; Müslim, Cum'a, 19,20

cinden başka hiç bir yaratık yoktur ki, tan yeri ağardıktan gün doğuncaya kadar -kıyamet belki bu gün kopar korkusu ile- kulak kabartmasın. Bir de o günün içinde öyle bir an vardır ki, bir Müslüman kul, o esnada namaz kılıp Allah Teâlâ Hazretlerinden bir hacetini dilerse (ihtiyacı olan bir şeyi yürekten isterse) arzusunu Yüce Allah muhakkak yerine getirir." [6]

"*Cumada öyle bir an vardır ki, o an içinde bir Müslüman kalkıp namaz kılar da o saate rast getirerek Allah'tan bir hayır dilerse Allah dilediğini muhakkak kendisine verir.*" [7]

Cuma gününün fazileti hakkında buyrulan bu kabil hadîs-i şerîflerden dolayı İslâm bilginleri arasında konuşulan ve halka mal olarak darbımesel hükmüne gelen bazı güzel söz ve değerlendirmeler vardır. Mesela denilmiştir ki, "*Cuma haftanın, Ramazan yılın, Hac ise ömrün ölçüsüdür.*" Yani şuurlu bir şekilde cuma namazını kılan; bugünü, İslâmî literatürde belirtilen bilgilere göre değerlendiren kişi bir hafta boyunca bunun feyiz ve bereketinin tesirinde yaşar, her cuma bu tekrarlandıkça ömür boyu aydınlık bir hayat yaşamış olur. Bunun gibi Ramazan ayını ayet ve hadislerin ışığında değerlendiren mü'min onun feyziyle senenin bütün ay ve günlerini kıymetlendirebilir. Hac ibadeti kendisine farz olan zengin mü'min de bu ibadeti samimi bir şekilde yerine getirirse günahları bağışlanır ve eğer hac süresince edindiği manevî ışığı iyi kullanabilirse bir ömür boyu mutlu olur.

Yine, denilmiştir ki: "*Cuma içindeki icabet saati (dua ve dileklerin kabul edildiği an), Ramazan içindeki Kadir gecesi gibidir.*"

Cuma günü gusletmek (tepeden tırnağa yıkanmak), gereken temizlikleri yapmak, dişleri fırçalamak, hoş-hafif koku sürünmek, temiz elbiseler giyinmek, güler yüzlü ve sevinçli

6 Sahîh-i Buhârî Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, III, 4-5; Müslim, Cum'a, 18
7 Müslim, Cum'a, 15

olmak iyi görülmüştür. Peygamberimiz (s.a.s.) Medine civarındaki köylerden toz ve ter kokusu ile cumaya gelenlere "*Bari bu gününüz için iyice yıkanıp temizlenseniz!*" [8] buyurmuştur. Hadîs-i şerîfte geçen *"bu gününüz"* ifadesi cumanın önemine işaret sayılır. Dolayısıyla Müslümanlar açısından önem taşıdığı için cumaya maddi ve manevî tüm kirlerden arınarak tertemiz bir vaziyette girmek gerekir.

Peygamber Efendimiz, dikkatli bir şekilde abdestini alıp cuma namazını kılmak üzere camiye giden ve dikkatli bir şekilde hutbeyi dinleyerek namazı kılan mü'minlerin iki cuma arasında meydana gelecek günahlarının bağışlanacağı müjdesini vermiştir.[9]

Tabii ki bu müjdeyi doğru okumak, doğru anlamak gerekir. En başta şunu söylemek gerekir ki, mü'min, böylesine önemli bir günün ve ibadetin manevî havasına girmeli, dua ve tövbe etmeli, dua ve tövbesini duaların müstecâb olacağı müjdelenen saate isabet ettirmeye çalışmalı, Kur'ân okumalı, anlamları üzerinde düşünmeli, Sevgili Peygamberimiz'e salât ü selâm getirmelidir. Böylece, icabet saatini yakalamak ümidiyle yaptığı dua, tövbe ve istiğfarının kabul olacağı ümidiyle iç huzuruna erer. Nihayet, cuma namazını samimi bir niyetle kılan mü'min bu müjdeye göre ruhu kötülüklerden arınmış olarak tertemiz bir kalple camiden çıkar, tertemiz duygularla dolu olarak işine veya evine gider. Bu durum, onu olumsuzluklara karşı caydırıcı ve frenleyici bir rol oynar. Cuma namazını bu bilinçle değerlendiren kişi sürekli gönül huzuru içinde yaşar.

Cuma günleri sabah namazında Peygamber Efendimiz, Secde ve Dehr (İnsan) sûrelerini okurdu. Bunun sebebi bu sûrelerin cuma günü, olmuş ve olacak olayları ihtiva etmesidir.

---

8 Müslim, Cum'a, 9
9 Müslim, Cum'a, 27

Dolayısıyla bu sûreler okunduğu takdirde Hz. Âdem'in yaratılışı, ahiret hayatının tasviri, insanların öbür âlemde yeniden dirilişi gibi cuma günü cereyan etmiş ve edecek olan hâdiseler hatırlanmış, bunlara olan îman tazelenmiş olacaktır. Secde sûresi'nde Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'in, insanların uyarılması için indirilmiş bir gerçek olduğunu belirttikten sonra göklerin ve yerin yaratılışını hatırlatır ve "*O'ndan başka bir dostunuz ve şefaatçiniz yoktur. Düşünmüyor musunuz?* "[10] diye sorar. İnsanın yaratılışına değinir ve "*...Size kulaklar, gözler, kalpler verilmiştir. Öyleyken, pek az şükrediyorsunuz!*" [11] buyurarak insanları uyarır. Sûrenin devamında Yüce Allah sapıkların dünyada iken ahirette tekrar diriltilmek konusunda inkâra gittiklerini hatırlatarak, böylelerinin öldükten sonra öbür âlemdeki pişmanlıklarını şöyle açıklar: "*Suçluları, Rablerinin huzurunda başları önüne eğilmiş olarak, Rabb'imiz! Gördük, dinledik, artık bizi dünyaya geri çevir de iyi iş işleyelim; doğrusu kesin olarak inandık, derlerken bir görsen!*" [12]

Diğer taraftan, Allah'ın ayetlerine inananlar, kendilerine öğüt verildiğinde büyüklük taslamayarak secdeye kapanırlar, Cenâb-ı Hakk'ı hamd ile tesbih ederler, korku ve ümit içinde Yüce Allah'a yalvarırlar, kendilerine verilen rızıklardan Allah yolunda harcarlar. Buna karşılık onları mutluluklar beklemektedir. Çünkü gerçek mü'minlerle yoldan çıkmış asiler bir olamazlar. Kuşkusuz, iman edip de inandığı değerleri güzel davranışa dönüştürerek yaşadığı dünyayı iyilikleriyle (salih, güzel, yararlı davranışlarla) kıymetlendirenler, yaptıklarına karşılık olarak cennetteki makamlarına erişeceklerdir. Yoldan çıkanlar ise cehennem ateşiyle karşılık göreceklerdir.[13] Secde sûresinde belirtilen bir gerçek de "*En zalim kimselerin, kendilerine Allah'ın ayet-*

10 Secde, 32/4
11 Secde, 32/9
12 Secde, 32/12
13 Secde, 32/15-20

leri hatırlatılınca onlardan yüz çevirenler" olduğudur.[14]

Sûrenin son kısmında Yüce Allah inkârcılara şöyle seslenir: "*Şimdi yurtlarında gezip dolaştıkları, kendilerinden önceki nice nesilleri yok etmiş olmamız onları doğru yola sevk etmez mi? Bunlarda şüphesiz ibretler vardır. Dinlemezler mi? Kuru yerlere suyu gönderip, onunla hayvanlarının ve kendilerinin yedikleri ekinleri çıkardığımızı görmezler mi? Görmüyorlar mı?*"[15]

Dehr (İnsan) sûresinin ilk ayetlerinde Yüce Allah, insanın bir nutfeden yaratıldığını belirttikten sonra ona görme ve işitme verildiğini ve doğruyu bulmak için yol gösterildiğini ifade eder. Sûrenin devamında açıklandığına göre insanlar bu dünyada imtihan üzeredirler, ama bazıları şükrederler, diğer bazıları ise nankörlük ederler, Yüce Allah, bu sûrenin beşinci ayetinden itibaren iyilerin ahirette karşılaşacağı sonsuz mükâfatı tasvir eder:

"*Şüphesiz iyiler kâfur katılmış bir tastan içerler. Bu ancak, Allah'ın kullarının taşıra taşıra içebileceği bir pınardır. Onlar verdikleri sözleri yerine getirirler, fenalığı yaygın olan bir günden korkarlar. Onlar içleri çektiği halde, yiyeceği, yoksula, öksüze ve esire yedirirler. "Biz sizi ancak Allah rızası için doyuruyoruz. Biz karşılık ve teşekkür beklemiyoruz. Doğrusu biz, çok asık suratların bulunacağı bir günde Rabb'imizden korkarız." derler. "Allah da onları bu yüzden o günün fenalığından korur, onların yüzüne parlaklık ve neşe verir. Sabırlarının karşılığı, cennet ve oradaki ipeklerdir. Orada tahtlara yaslanırlar; orada yakıcı sıcak ve dondurucu soğuk görmezler. Meyve ağaçlarının gölgeleri üzerlerine sarkmış ve onların koparılması kolaylaştırılmıştır. Çevrelerinde gümüş kaplar ve billur kâseler dolaştırılır. Billurları gümüş gibi parlaktır, onları ölçüp ölçüp dağıtırlar. Orada zencefil karışık bir tasla içirilirler. O pınara (Selsebil) denir.*"[16]

---

14 Secde,32/22

15 Secde, 32/26-27

16 İnsan, 76/5-18

Bu sûrede yer alan ayetlerin devamında cennetliklere verilecek mükâfatların tasviri tamamlandıktan sonra bütün bu güzelliklerin inananların çabalarının karşılığı olduğu vurgulanır. Devamında Rasûl-i Ekrem'e (s.a.s.), "*Günahkârlara ve zalimlere değil, Allah'ın hükmüne boyun eğmesi, sabah akşam Rabbi'nin ismini anması, gecenin bir kısmında O'na secde etmesi, yine gecenin uzunca bir bölümünde de O'nu tesbih etmesi*" hatırlatıldıktan sonra şöyle denilerek çok önemli bir gerçeğin altı çiziliyor:

"*Şu insanlar, çarçabuk geçen dünyayı seviyorlar da önlerindeki çetin bir günü (ahireti) ihmal ediyorlar.*"[17]

Cuma günü ve cuma namazı İslâm'a mahsus en büyük şiar ve sembollerdendir. Kurban bayramından önceki arife günü Arafat'ta hac için bir araya gelen mü'minler, hac farizasının bir gereği olarak yılda bir kere büyük kalabalıklar hâlinde toplanırlar. Bunun dışında mü'minlerin büyük kalabalıklar hâlinde ibadet ortamında kendiliğinden en çok bir araya geldiği günler bayram namazları ve cuma namazıdır. Özellikle cuma namazının her hafta yeniden tekrarlanması, Müslümanların her hafta bir bayram sevinci içinde bir araya gelmeleri açısından ayrı bir önem taşımaktadır.

Bu konuda nakledilen haberlere göre cumanın önemini kavrayan, onu önemseyen ve o günü anlam ve önemine uygun olarak değerlendirenlerin duyarlılıkları artar, gönülleri aydınlanır. Bunun aksi ise dinî duyarlılığın azalmasına ve gönüllerin kararmasına yol açar.

Cuma günü ve gecesi Hz. Peygamber'e (s.a.s.) salavât getirmenin sevap ve fazileti büyüktür. Çünkü mü'minler sahip oldukları iman selâmetini ve İslâm saadetini O'na borçludurlar. Yüce Allah O'nun hürmetine hem dünyevî hem de uhrevî saadet ve hayrı mü'minlere bahşetmiştir. Onlara veri-

---

17 İnsan, 76/27

lecek ilâhî lütuf ve ihsanlar cuma günü ellerine geçecek, cennetteki makamlarına o gün gönderileceklerdir. Cennete girdikleri zaman mü'minlere beklediklerinin çok üstünde ziyadesiyle ilâhî lütufların yağdırılacağı *"Mezid günü"* o gündür.

Ayrıca, dünyada o gün mü'minler için bayramdır, o gün içtenlikle Yüce Allah'a uzanan eller geri çevrilmez; çünkü icabet saati (dua ve dileklerin kabul edildiği an) o günün içindedir. O günü bayram şuuru içinde idrak eden evler bereketle, hazla dolar.

İşte bütün bunlar Hz. Peygamber'i tasdikin ve onun izinden ayrılmaksızın yürümenin hayırlı meyveleridir. Daha evvel de değinildiği gibi, bu şuur içinde cuma gecesi ve günü, mü'minlerin, saadet sebebi olan Hz. Muhammed'e (s.a.s.) çokça salavât getirmeleri uygun olur. Nitekim kaynaklarda naklolunduğuna göre Hz. Peygamber (s.a.s.) Müslümanlara, cuma günü kendisi için çok salât ü selâm gönderilmesini tavsiye etmiş ve salât ü selâmların o gün kendisine arz olunacağını haber vermiştir.

Hâsılı cuma günü, Müslümanların manen çok feyizli ve bereketli bir günüdür. Bu günün faziletleri saymakla bitmez. Bu münasebetle Müslümanlar cuma günü, ibadetlerine daha çok dikkat etmeli ve Sevgili Peygamberimiz'e salât ü selâmda bulunmalıdırlar. O'nu daha çok sevmeli, gönül dünyalarında O'nun muhabbetine daha kapsamlı bir yer ayırmalı, öğüt ve uyarılarını anlamak için daha duyarlı davranmalıdırlar.

Cuma günü Kehf sûresini okuyanlara uhrevî mükâfat müjdelenmiş, her cuma namazının diğer cumaya kadar günahlara kefaret olduğu belirtilmiştir. Cuma günü yoksullara yapılan yardımın sevabı da boldur. Cuma günü, va'z ü nasihat günüdür. Cuma vaazında ve hutbesinde konular, Müslümanların önemli meselelerine ışık tutar ve herkes bu manevî aydınlık

içinde hatalarını düzeltmeye, eksiklerini gidermeye çalışır.

Yüce Allah, aylar içinde Ramazan'ı, geceler içinde Kadir Gecesi'ni, dünya içinde Mekke'yi, insanlar arasında Hz. Muhammed'i (s.a.s.) seçtiği gibi günler içinde de cumayı seçmiştir.

Cuma ibadeti ve cuma psikolojisinin ilmî bir analizinin yapılması durumunda ortaya çok önemli sonuçlar çıkabilir. Çünkü cuma gecesinden (perşembeyi cumaya bağlayan geceden) itibaren tövbe-istiğfar, zikir, dua ve salavâtla yoğunlaşan gecenin devamında cuma namazı hazırlığı, va'z ü nasihat ve hutbe, icabet vaktini (duaların kabul edileceği müjdelenen vakti) yakalayabilme arayışı, kulu son derece duyarlı hâle getirir. Bunun her hafta tekrarlanması kişide iyilik duygularının gelişmesine, kötülük duygularının azalmasına yol açar. Böylece, öncesi ve sonrasıyla cuma ibadeti, karşımıza bir manevî eğitici olarak çıkar.

Cuma konusunda son bir noktaya dikkat çekmek uygun olacaktır. Yukarıdan beri anlatılanlar ve ileri sürülen deliller sebebiyle cuma gün ve gecesini daha duyarlı geçirmek gerektiğini anlıyoruz. Ancak nafile namazı hiçbir gece kılmayıp da sadece cuma gecesi kılmak, nafile orucu haftanın diğer günlerinde değil de sadece cuma gününde tutmak doğru değildir. Ama diğer gecelerde kılınan nafile bir namazın cuma gecesinde de kılınmasında veya diğer günlerde başlayan bir orucun cuma gününde de tutulmasında bir sakınca yoktur.[18]

Bu uyarı ile mü'minlerin sadece belirli gün ve gecelerde değil, ömür boyu her gün, her gece duyarlı davranmaları gerektiği anlaşılmaktadır.

18 Müslim, Sıyâm, 148

NAFİLE ORUÇ KAVRAMINA BİR BAKIŞ VE BAZI GÜNLERDE ORUÇ TUTMANIN FAZİLETİ

Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Peygamber Efendimiz Ramazan ayı dışında nafile oruç tutardı. Ama bu nafile oruç baştan sona bir ay süresince olmazdı. Her ayda bazen oruçlu olur, bazı günlerde de oruca niyet etmezdi. Bu hususa dair Ashab-ı Kirâm'dan nakledilen hadîs-i şerîfleri incelersek mesele daha iyi anlaşılacaktır. Bu konuda Peygamberimiz'e (s.a.s.) dair en sağlam gözlemlere sahip olan mü'minlerin annesi Hz. Âişe şöyle der:

"*Rasûlullah (s.a.s.), bazen biz onu bu ayda hiç iftar etmiyor deyinceye kadar oruç tutardı. Bazen de biz, kendisi bu ayda hiç oruç tutmuyor diyecek kadar oruçsuz bulunurdu. Ben, Rasûlullah'ın Ramazan'dan başka bir ayın orucunu tamamladığını asla görmedim. Şaban ayındaki kadar çok oruçlu olduğu bir ay da görmedim.*"[19]

Yine Hz. Âişe'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

"*Amellerden (mukavemetine) güç yetirebileceğiniz ibadetleri alınız. Çünkü sizler ibadetten bıkıp usanmadıkça Allah Teâlâ sevap vermekten asla bıkmayacaktır... Allah'a göre en sevimli amel, az olsa da sahibinin devamlı yaptığı ameldir.*"[20]

19 Müslim, Sıyâm, 175
20 Müslim, Sıyâm, 177

Nafile ibadetlerde orta yolu sürdürebilmekle ilgili kapsamlı bir hadîs-i şerîfi tanıtırsak sanıyorum mesele daha net anlaşılacaktır. Bu hadisi nakleden zat bizzat olayın kahramanı olan Amr b. As Hazretlerinin oğlu Abdullah'tır. Bu zat ashâb arasında zühd ve takvası ile tanınırdı. İşte bu zatın, *"Hayatta bulundukça geceleyin namaz kılacağım, gündüzleyin de oruç tutacağım."* diye yemin ettiği duyulunca, Sevgili Peygamberimiz bunu önce araştırdı, Abdullah'a böyle söyleyip söylemediğini sordu, söylediğini öğrenince de şöyle buyurdu:

"Sen bu ağır ibadeti yerine getirmeye güç yetiremezsin. (Bana kalırsa) sen, bazen oruç tut, bazen ye. (Geceleyin de) bazen uyu, bazen namaz kıl. Her aydan üç gün oruç tut. Güzel ve yararlı olan her şeye (her haseneye, her ibadete) on katı mükâfat verileceğine dair Allah'ın vadi vardır. (Yüce Allah), "Kim (Allah'ın huzuruna) bir iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır..."[21] (buyurmaktadır). (Buna göre) her ayda tutulacak üç gün oruç bütün sene orucu gibidir. (Yani her ay üç gün oruç tutan kişi bütün seneyi oruçlu geçirmiş gibi sevap kazanır.)

Abdullah (r.a.), daha fazlasına gücünün yeteceğini söyleyince Peygamber Efendimiz ona *"Bir gün oruç tutup iki gün yemesini"* tavsiye etti. Fakat Abdullah, daha fazlasına gücünün yetebileceğinde ısrar edince Peygamberimiz (s.a.s.), ona dinî literatürümüze Hz. Davud orucu diye geçen gün aşırı oruç tutmasını, yani bir gün oruç tutmasını, bir gün yemesini tavsiye etti. Hz. Abdullah, bundan daha fazlasına da güç yetirebileceğini belirtmişse de Hz. Peygamber (s.a.s.), *"Bundan efdal oruç yoktur."*[22] buyurdu.

Abdullah b. Amr Hazretleri yaşlanıp da daha önce üstlendiği yoğun ibadetleri yerine getirmekte zorlanınca, *"Rasûlullah'ın söylediği, her ayda üç gün oruç tutmayı kabul etmiş ol-*

---

21 En'am, 6/160

22 Müslim, Sıyâm, 181

manın, kendisi için daha uygun bir tercih olacağını itiraf ettiği" [23] naklolunur.

Peygamber Efendimiz'in tavsiyelerinden anlaşılıyor ki, mü'min şüphesiz, dinî konularda duyarlı davranmaya özen göstermelidir. Ancak bu, güç yetmez nafilelerle vücudu zayıf düşürmek ve bedenine, ailesine, topluma karşı sorumluluklarının gereğini ihmal etmek tarzında algılanmamalıdır. Bunun yerine az da olsa devamlı yapılan ibadet anlayışını benimsemek daha uygundur. Esasen Hz.Peygamber'in (s.a.s.) bazı günlerde oruç tutmanın fazileti ile ilgili tavsiyelerinden de bu sonuç çıkmaktadır. Nitekim şu hadîs-i şerîf, bunu daha da anlaşılır hâle getirmektedir. Peygamber Efendimiz buyurur ki:

"Her aydan üç gün oruç ve bir de Ramazandan Ramazana oruç tutmak, bütün zamanı (bütün ömrü) oruçlu geçirmek gibidir. Arife günü oruç tutmaya gelince, Allah'ın bununla önceki ve sonraki senenin günahlarını örtmesini ümit ederim. Aşure günündeki oruca gelince, yine Allah'ın bunu da önceki senenin günahlarına kefaret yapmasını ümit ederim." [24]

Bunun gibi Peygamber Efendimiz'den, haftanın pazartesi ve perşembe günlerinde oruç tutmanın müstehab olduğuna dair bazı hadis kaynaklarında yer alan rivayetler de vardır. Nitekim Hz. Âişe'nin verdiği habere göre *"Peygamber Efendimiz (s.a.s.), pazartesi ve perşembe günlerinde oruçlu olmaya çalışırdı."* [25]

Keza bu konuda Peygamber Efendimiz'in şöyle buyurduğu naklolunur:

"*Pazartesi ve perşembe günü amellerin (yapılan ibadet, iş, davranış ve hizmetlerin) arz olunduğu günlerdir. Ben de amellerimin, oruçlu iken arz olunmasından hoşnut olurum.*"[26]

---

23 Müslim, Sıyâm, 181
24 Müslim, Sıyâm, 196
25 Riyâzü's-Sâlihîn, II, 512.
26 Riyâzü's-Sâlihîn, II, 511.

Muharrem ayında tutulan orucun fazileti ile ilgili olarak da Ebû Hureyre Hazretlerinden nakledilen hadîs-i şerîfte Peygamber Efendimiz şöyle buyurmaktadır:

"*Ramazandan sonra en faziletli oruç ayı, 'şehrullâh*: *Allah ay'ı' olan Muharremdir. Farz olan namazlardan sonra en faziletli namaz ise geceleyin kılınan namazdır.*" [27]

Peygamber Efendimiz'in sahabeden bazılarına Recep, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarında üçer gün oruç tutmaları doğrultusunda tavsiyelerine dair rivayetler de vardır.[28]

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber (s.a.s.), Müslümanlara, farzlar dışında ağır ibadet yükleri yüklememiş, bununla beraber dinî duyarlılığın devamını sağlamak için bazı nafileleri öğütlemiştir. Yine anlaşılıyor ki, Peygamber Efendimiz'in nafileler için koyduğu ölçü, usanç ve bıkkınlık uyandırmayacak miktarda, bedenî, ailevî ve sosyal yükümlülüklere engel olmayacak boyutta ve sürekli ifaya çaba gösterilmesidir.

27 Müslim, Sıyâm, 202
28 Riyâzü's-Sâlihîn, II, 507

ÜÇ AYLAR

Hz. Peygamber'in hicretini esas alan ay takviminde yer alan *"Receb, Şaban, Ramazan"* ayları, aşağıda belirtilecek sebeplerden dolayı halk arasında kutlu ve mübarek aylar diye tanınır. "*Üç Aylar*" ifadesi ile de bu aylara yüklenen faziletlerin kastedildiği söylenebilir.

Dinî literatürümüzde ve yüz yıllardan beri akıp gelen şifahî ananede (dilden dile aktarılan) bilgiye göre üç aylara yüklenen (atfedilen) faziletlerin ana sebebi, mübarek gecelerden Regâib ve Miraç kandillerinin Receb ayında, Berat kandilinin Şaban ayında, Kadir gecesinin ise Ramazan ayında olmasıdır.

Biz üç aylar konusuna kısaca değinirken bu aylara şeref kazandıran kandil geceleri hakkında da sırası geldikçe bilgi vermeye çalışacağız.

RECEB VE ŞABAN AYLARI

Hemen şunu söylemeliyiz ki, her konuda olduğu gibi üç ayları manen değerlendirme konusunda da örneğimiz Hz. Muhammed'dir (s.a.s.).

Peygamber Efendimiz'in Ramazan ayı dışında en çok Receb, Şaban, Muharrem ve Şevval aylarında tam ayı kapsayacak tarzda olmamakla birlikte nafile oruç tuttuğunu Ashâb-ı Kirâm bize haber vermektedir.

Receb ayı girdiğinde Peygamber Efendimiz'in şöyle dua ettiği naklolunur:

"Allah'ım! Hakkımızda Receb ve Şabanı mübarek kıl ve bizi Ramazan'a eriştir!"

Receb ayından sonra Şaban ayı girer. Hz. Âişe, *"Rasûlullah'ın Şaban ayındaki kadar oruçlu olduğu bir ay görmedim."* [29] demektedir.

Sevgili Peygamberimiz'in ashâbtan bir zat ile aralarında geçen konuşma Şaban ayında oruç tutmanın önemini yansıtır mahiyettedir. Bu konuşma kaynaklarda şöyle yer alır:

Peygamber (s.a.s.) bir kimseye hitaben, "*Sen bu ayın (Şabanın) ortalarında bir oruç tuttun mu?*" diye sordu. O zat, "*Hayır, tutmadım*" deyince, Rasûlullah (s.a.s.),"*O halde Ramazan'dan çıkıp iftar ettiğinde (yani bayramdan sonra) o tutmadığın oruç yerine iki gün oruç tut.*"[30] buyurdu.

Mübarek Berat gecesi de Şaban ayını şereflendirmektedir.

Bu Aylarda Peygamber Efendimiz'in ve Ashâb-ı Kirâm'ın Dikkat Ettiği Hususlar

Hadîs-i şerîflerden anlaşılıyor ki Peygamber Efendimiz (s.a.s.), Receb ve Şaban aylarında daha çok oruç tutar, farz namazlardan başka nafile kılar; zikir ve tesbihini (Yüce Allah'ı noksan sıfatlardan münezzeh-kemâl sıfatlarıyla muttasıf olarak kalb-i selîm ile vecd üzere anmasını), hamdini ve şükrünü daha da artırır, yoksullara daha çok sadaka verirdi.

Ashâb-ı Kirâm da bu ayların faziletine erişmek için var güçleriyle çalışırlardı. Farza ilaveten nafile ibadetlerini artırırlar, çok tövbe ve istiğfar ederler, yoksullara yardım ederler; yetimleri, kimsesizleri, düşkünleri, ilgiye muhtaç yaşlıları se-

29 Müslim, Sıyâm, 175
30 Müslim, Sıyâm, 200

vindirirlerdi. Bilhassa Şaban'dan sonra Ramazan geleceği için bu huzur ve sevinç ayına yoksulların da hazırlıklı girmeleri için ellerinden gelen her yardımı yaparlardı.

Görüldüğü gibi üç aylarda yoğun bir ibadet hayatı yaşamanın yani ibadetler konusunda daha duyarlı davranmanın sonuçları insan kişiliğinin olumsuzluklara kaymasının önüne geçilmesi, kişilerin iyilik duygularının gelişmesi, ilgiye, desteğe, yardıma muhtaç toplum kesimlerine de gereken ilginin artması tarzında yansımaktadır. Dolayısıyla bu aylarda, kişiler, kullukta daha duyarlı davranma ihtiyacını hissederler demek, o kişilerin her konuda olumlu davranışlarını daha da artırma çabasına girmeleri, hayır hasenat tarzındaki hizmetlerine de önem vermeleri anlamına gelmektedir. Bundan da hem birey hem de toplum fayda görmektedir.

Üç aylar psikolojisi ile ilgili yapılacak ilmî analizler bu ayların ahlâk eğitimi açısından bireye ve topluma kazandırdığı güzellikler hususunda daha net sonuçlar sunabilir.

REGÂİB KANDİLİ

Receb ayının ilk cuma gecesine *"Leyle-i Regâib: Regâib Gecesi"* denir. Bu gece, Müslümanların mübarek gecelerinden biridir.

Kelime olarak regâib, ragîbe'nin çoğuludur. Ragîbe, *"nefis, kıymetli, değerli, ihsan"* gibi manalara gelir. Buna göre Leyle-i Regâib denilince "*Çok lütuf ve ihsanla dolu, kıymeti ve değeri büyük, iyi değerlendirilmesi gereken gece* " anlaşılır. İslâm âlimlerinin açıklamalarına göre bu gecede Peygamber Efendimiz (s.a.s.) bir takım tecellilere bilfiil mazhar olmuş, nuranî mevhibelere (Cenâb-ı Hakk'ın lütuf ve ihsanına) erişmiş, bu vesile ile Yüce Allah'a hamdetmiş, şükretmiş, dua ve istiğfar ile namaz kılmıştır.

Halk arasında *"Bu gece, Âmine Hatun'un Peygamberimiz'e hamile kaldığı gecedir."* tarzında yanlış bir kanaat yaygındır. Esasen

Peygamber Efendimiz'in doğum tarihi böyle bir kanaati doğrulamamaktadır. Şu kadar var ki, Âmine Hatun, Resûl-i Ekrem'e (s.a.s.) hamile olduğunu bu gece fark etmiş olabilir. Halk arasında yaygın olan kanaatin böyle yorumlanması daha uygun olmalıdır.

Kelime olarak düşünülünce bile, adı üstünde anlaşılıyor ki, bu gece, manevî açıdan çok bereketli, bu sebeple de Müslümanlarca iyi değerlendirilmesi gereken gecelerden biridir. Bu gecenin bir özelliği de "*Mübarek Ramazan Ayı*"nın ilk habercilerinden olmasıdır. *"Receb, Şaban ve Ramazan"* ayları peş peşe olup, Müslümanlar bu aylar ve günlerde daha kontrollü davranmak durumundadırlar. Recebin ilk cuma gecesiyle giren bu kandil, halk arasında on bir ayın sultanı olarak bilinen Ramazan ayını gönlünü, ruhunu ve zihnini yanlışlıklardan arındırarak güzel bir şekilde karşılamaya hazırlanmasını Müslümanlara hâl dili ile hatırlatmaktadır.

Demek ki, Regâib gecesi, Müslümanlar yanında manevî değeri çok büyük olan mübarek Ramazan ayının ilk müjdecisi ve habercisidir. Psikolojik açıdan bu, çok önemlidir; çünkü bu psikolojiye bürünen kişi bir çeşit ruhî hazırlığa girişir, günlük ibadetlerini, hayr u hasenatını, bireysel ve ailevî sorumluluklarını, toplumsal hizmetlerdeki çabalarını gözden geçirerek kendisini yararlı bir nefis muhasebesine yöneltir. Kişilerde iyiliklere yönelme ve kötülüklerden arınma hususunda azim ve istek uyanır.

MİRAÇ

Yüce Allah yüksek ilâhî mükâfatlarla şereflendireceği kullarını çeşitli imtihanlardan geçirmiştir. Bütün peygamberler bu kaderi paylaşırlar. Bir insanı davasından döndürecek bütün olumsuz şartlar Hz. Peygamber'i (s.a.s.) zorladığı halde O, hiçbir menfaat gözetmeksizin, Allah'ın adını yüceltmek (i'lâ-

yı kelimetullah) mücadelesindeki kararlılığını ve çabasını her zaman sürdürmüştü. Günün birinde İslâm'ın geniş kitlelerce kabul göreceğine dair olan ümidinden de hiçbir şey kaybetmemişti. Bu yüzden de kendilerinden sürekli sıkıntı gördüğü Mekkeliler ve Taiflilerin ıslah olmaları yönünde dua ediyordu.

İşte miraç, O'nun samimi mücadelesinde zirveye tırmandığı, buna karşılık düşmanların da en ziyade vahşileştiği bir ortamda gerçekleşmiştir.

Miraç, kuvvetli görüşe göre Medine'ye hicretten önceki bir buçuk yıl içinde (621) Receb ayının yirmi altısını yirmi yedisine bağlayan gece vuku bulmuş ve Cenâb-ı Hak hususî bir surette Hz. Peygamber'i (s.a.s.) huzuruna yükselterek doğrudan vahye muhatap kılmıştır.

Nakledildiğine göre Peygamberimiz (s.a.s.) önce Burak adlı bir binitle Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya iletilmiş, oradan manevî bir urûc (yükseliş) ile Cebrail (a.s.) ile birlikte gök katları aşılmış, Sidre-i Müntehâ'ya varılmıştır. Cebrail (a.s.) oradan öteye gitmemiş, o noktadan itibaren Refref adlı özel bir görevli Peygamber Efendimiz'i, zamandan, mekândan ve cihetten münezzeh olarak Rabbü'l-âlemîn'in huzuruna ulaştırmıştır.[31] Orada selamlama tarzında konuşma vuku bulmuş ve Hz. Muhammed (s.a.s.) nice vahye, nice sır ve hikmetlere, nice nuranî tecelliyata eriştirilmiş, beş vakit namaz farz kılınmış, dönüşte cennetlik ve cehennemliklerin vasıfları gösterilip tanıtılmış, haksız yere ona buna çamur atan, iftira eden, dedikodu yaparak onu bunu çekiştiren, ara bozuculuk yapan, yalancı, iki yüzlü ve sahtekârların acıklı sonlarına dikkat çekilmiştir.

Saniyeler dilimi içinde olup biten bu gelişmeleri Hz. Peygamber (s.a.s.), Mekkelilere anlattığı zaman müşrikler inkâr etmişler; Resûl-i Ekrem (s.a.s.), bu sırada, Kudüs'e dair soru-

31 Necm, 53/7-19

lan sorulara doğru cevap verdiği ve dönmekte olan bir kervanın yerini bildirdiği halde inkârlarını sürdürmüşlerdir. Hz. Ebû Bekir gibi zatlar ise tereddütsüz tasdik ederek, "Sıddîk: haberin doğruluğunu tereddütsüz kabul ile tasdik eden" lakabını hak etmişlerdir.

Kur'ân-ı Kerîm'de İsrâ sûresinde bu olaya işaret edilir.[32] İsrâ kelime olarak *"geceleyin yürümek"* anlamındadır. Miraç'ta Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya geceleyin yürütülmesi söz konusu olduğundan kaynaklarda İsrâ, Miraç'la yan yana geçer. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Kudüs'teki Beyt-i Makdis'te bütün peygamberlere namaz kıldırmasından bahseden kaynaklar bunun Miraç öncesinde mi, yoksa dönerken mi olduğunda ihtilâf etmişlerdir.

Her peygamber ayrı derecelerde Miraç'a erdirilmişse de kuşkusuz en yücesi Sevgili Peygamberimiz'e nasip olmuştur.

Şunu da ifade etmek gerekir ki, Miraç'ın gerçekleşme biçimi kadar bu esnada indirilen ilâhî hükümlerin incelenmesine de ağırlık vermek gerekir. Bu münasebetle, Miraç gecesinde nazil olan on iki emrin, önemine binaen burada sıralanması uygun olacaktır.

1. Allah'tan başkasına kulluk etmeyin,
2. Ana-babaya iyi davranın,
3. Hısıma, yoksula, yolda kalmışa hakkını verin,
4. Cimri ve israfçı olmayın,
5. Evladınızı yoksulluk korkusuyla öldürmeyin,
6. Fuhuş ve zinaya yaklaşmayın,
7. Cana kıymayın,
8. Yetimin malına doğru olmayan bir surette yaklaşmayın,
9. Ahdi yerine getirin (sözünüzde durun),
10. Ölçü ve tartıda doğruluğa dikkat edin,

32 İsrâ, 17/1

11. Hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyin ardına düşmeyin,

12. Yeryüzünde gurur ve kibirle yürümeyin. Büyüklük taslamayın.[33]

Dikkatle düşünülür ve incelenirse erken devirde (henüz Mekke döneminin sonlarında) verilen bu ilâhî mesajlar İslâmiyet'in inanç ilkeleriyle birlikte hayatı kuşatan bir bütün olduğunu, insan için inanç ve ibadetlerin gereği olan davranış boyutunun önem taşıdığını göstermektedir.

Allah'tan başkasına kulluk etmemek ilkesiyle hayatı tevhid üzere yaşamanın önemi vurgulanmış, ana-babaya, hısıma, yoksula, yolcuya iyilikle, sosyal içerikli dayanışmanın, yardımlaşmanın gereğine işaret edilmiş, cimrilikten/pintilikten, israftan/savurganlıktan sakındırmakla kazancın kullanımında orta yol/iktisat hedeflenmiş, çalışıldığı sürece Allah'ın herkese ihtiyacı olan rızkı vereceğini işaret için yoksulluk korkusuyla evlatların öldürülmemesinin altı çizilmiş, fuhuş ve zinanın toplumu helake götüren büyük tehlikeler arasında olduğuna dikkat çekmek için bu kötülüklerden kaçınılması gereği ifade edilmiş, adam öldürmenin ne kadar kötü bir şey olduğunu anlatmak için de Allah'ın verdiği cana kıyılmaması üzerinde durulmuş, yetime haksızlık yapılmaması, malına haksızlıkla el konulmaması açıkça belirtilmiş, sözünde durmanın toplumda güven duygusunun yaygınlaşmasındaki önemini kavratmak için ahde riayet prensibinden bahsedilmiş, ölçü ve tartıda doğruluğun önemi vurgulanmış, istikamet sahibi olmanın önemini belirtmek için de aslı bilinmeyen şeylerin ardına düşülmemesi, gururdan, kibirden büyüklük taslamaktan uzak kalınması hatırlatılmıştır.

Miraç'ta ümmet için üç adet de armağandan söz edilir:

1. Muhammed ümmeti içinde Allah'a ortak koşmayanla-

33 İsrâ, 17/22-39

rın, günahlarının karşılığını gördükten sonra er geç cennete gireceği vaat olundu.

2. Beş vakit namaz farz kılındı. Hz. Peygamber de bunun, ümmeti için Miraç olduğunu belirtti.

3. Rivayete göre Bakara sûresinin son iki ayeti (Âmenerrasûlü) bu gece müjdeler yüklü olarak nazil oldu. Bir kere ilk ayette iman esasları bütünüyle sıralanıyordu. Bu ayette daha evvelki peygamberlere ve onlara indirilen kitaplara iman da emrediliyor ki, bu durum, büyük bir hoşgörü ve toleransı kapsıyordu. Bu tolerans, yeryüzünde mevcut din ve ırk farklılıklarına rağmen insanlar arasında bir sulh ve sükûn meydana getirme potansiyeline sahipti. Tarih boyunca İslâm devletleri bu ayete dayanarak gayrimüslimlere sulh ve adalet göstermişlerdir. Sonuncu ayette de herkesin, İslâm'ı, gücüne ve kabiliyetine göre yaşayabileceği belirtiliyordu. Kimseye gücünün yetmeyeceği bir yük yüklenmeyecekti. Böylece, çeşitli zekâ ve kabiliyet derecelerinde olan her Müslüman, kendi gücüne göre İslâm'ı yaşama imkânını elde etmiş oluyordu.

Netice itibariyle Miraç, hicretin de müjdecisi olmuştur. Böylece Miraç, İslâm'ın yükselişini, engellerin mutlaka aşılarak ilerleme ve yayılma dinamizmini, İslâm'ın başarısı için sürekli ümit içinde bulunmayı, gereğince çalışıldığı takdirde ilâhî destekle zafere kavuşulabilineceğini sembolize etmektedir.

Bu yüzdendir ki, bir insanı davasından çevirecek bütün olumsuzluklar Hz. Peygamber'i (s.a.s.) tehdit ettiği halde O, İslâm'ın, günün birinde geniş kitlelerce kabul göreceğine dair ümidini asla kaybetmemesinin bir mükâfatı olarak Miraç'la şereflendirildi. Miraç'ın mesajını tam olarak anlayan Hz. Peygamber (s.a.s.), İslâm'ın istikbalde geniş kitlelerce paylaşılacağına dair ümidini daha da artırmış olarak çalışmalarına coşku ile devam etti.

BERAT GECESİ

Mübarek üç aylardan Şaban ayının on beşinci gecesi her yıl, biz Müslümanlar tarafından manevî bir coşku ile kutlanmaktadır. Çünkü bu gece, ifade ettiği anlam ve taşıdığı değer itibariyle çok mübarek olan Berat Gecesi'dir.

Bu gece İslâm bilginleri tarafından "*Mübarek, Berâet, Sâk (Berat, Ferman, Rahmet)* " gibi isimlerle anılagelmiştir. Bereketli, manen verimli, feyizli ve kutlu bir gece olduğu için "*Mübarek*", iyi değerlendirildiği takdirde günahlardan arınma ve suçlardan temize çıkma imkânı Yüce Allah tarafından Müslümanlara ihsan edildiği için "*Berâet* ", şanına uygun ameller yapıldığı takdirde (bu gece, derinliğine uygun bir duyarlılıkla değerlendirilebildiği takdirde) Yüce Mevla'nın seçip beğendiği kullar arasına ayrıldığı için "*Sâk (Berat),*" rahmetiyle muamele eden, bağışlayan Cenâb-ı Hakk'ın ihsanına erişildiği için de *"Rahmet"* isimleri verilmiştir. Her bakımdan bereket dolu olan bu gece memleketimizde, "*Berat Gecesi/Berat Kandili* " terimleriyle anılmakta ve kutlanmaktadır.

Bu Gecenin Anlam ve Önemi

Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'inde Duhân sûresinin 1-4. ayetlerinde şöyle buyurmaktadır: *"Apaçık olan Kitab'a andolsun ki, biz onu (Kur'ânı) mübarek bir gecede indirdik. Kuşkusuz biz uyarıcıyızdır. Katımızdan bir emirle her hikmetli işe o gecede hükmedilir."*

Ayette geçen *"mübarek gece"yi* bazı bilginler "*Kadir gecesi* ", bazıları da "*Berat gecesi* " olarak yorumlamışlardır. Diğer bazı bilginler ise bu iki görüşü şöyle birleştirmişlerdir: "*Gecenin mübarek oluşu Kur'ân-ı Kerîm'in indirilmesinden kaynaklanmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm, Şabanın on beşinci gecesinde (yani Berat gecesinde) bir defada dünya semasına indirilmiş, Kadir gecesinde ise görevli kâtipler tarafından istinsahına ve Hz. Muhammed'e (s.a.s.) Cebrail*

Aleyhisselâm aracılığı ile kısım kısım indirilmeye başlanmıştır. Bu sebeple buradaki mübarek geceden Berat gecesinin de kastolunmuş olması Kur'ân-ı Kerîm'in Kadir Gecesi'nde indirilmeye başlandığına zıt düşmez..."[34]

Bu Gecede Mevcut olan Beş Haslet ve Şefaat Meselesi

İslâm kaynaklarında bu gecede beş hasletin varlığından bahsolunur:

1. Her önemli işin o gecede hikmetli bir şekilde ayrımı ve seçimi yapılır.

2. O gecede yapılan ibadetlerin (kılınan namazların, okunan Kur'ân'ın, yapılan dua ve zikirlerin, tövbe ve istiğfarların), gündüzünde tutulan orucun ve ibadetlerin fazileti çok büyüktür.

3. İlâhî ihsan, feyiz ve bereketle dopdolu bir gecedir.

4. Mağfiret (bağışlama) gecesidir.

5. Sevgili Peygamberimiz'e bu gece şefaatin tamamı verilmiştir. Şöyle ki, Resûl-i Ekrem (s.a.s.), Şaban'ın on üçüncü gecesi Yüce Allah'tan ümmeti hakkında şefaat istemiş, üçte biri verilmiş, on dördüncü gecesi yine istemiş, üçte biri daha verilmiş, on beşinci gecesi (Berat gecesi) tekrar istemiş ve bu gece şefaatin tamamı verilmiştir.

Şaban'ın on beşinci gecesi ile ilgili şu hadîs-i şerîf çok dikkat çekicidir.

Peygamber Efendimiz buyurur ki:

"*Şaban ayının yarısı oldu mu, o geceyi ibadetle ihya edin (geceyi, mana ve önemine uygun olarak değerlendirin). Gündüzünde de oruç tutun. Çünkü Allah Teâlâ o akşam, gurup vakti dünya semasına tecelli eder ve 'İstiğfar eden yok mu ki, affedeyim. Rızık isteyen yok mu ki, ona rızık vereyim. Hastalığa uğramış yok mu ki, ona şifa/afiyet vereyim.*

34 Elmalılı H.Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, VI, 4293-4297

Yok mu ki yok mu ki' diyerek sabaha kadar devam eder."[35]

Nafile ibadetlerden bahsedilen kısımda da değinildiği gibi Hz. Peygamber (s.a.s.), Şaban ayının ortasında oruç tutmadığını bildiği bazı sahâbîlere Ramazan çıktıktan sonra Şaban'ın ortasında tutmadıkları oruca karşılık bir veya iki gün oruç tutmalarını tavsiye etmiştir.[36]

Müslümanlar İçin Önemli Bir Fırsat

Görüldüğü gibi Yüce Allah kendi dergâhına yönelen, suçlarından tövbe ederek secdeye kapanan, hatalarına gözyaşı döken her kulunu affedeceğini; bereketi, feyzi, ihsanı ile Berat gecesini şenlendireceğini açıkça ilan ediyor. Kullarını, yapıp ettiklerini gözden geçirmeye/nefis muhasebesine çağırıyor. Öte yandan Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), ümmetine şefaat için Cenâb-ı Hakk'a yalvarıyor ve kendisine "*Şefaat-ı Tâmme*" veriliyor. Ümmetinin menfaatini isteyen, herhangi bir zarar görmelerinden endişe eden ve onların dertleriyle dertlenip acılarıyla ağlayan o mübarek Peygamber elini açmış, "*Yok mu şefaatimden istifade etmek isteyen?*" derken, bu davete ve gayrete ilgisiz kalmak her hâlde uygun olmaz. Uygun olan, sevgi ile onun öğüt ve uyarılarını daha iyi anlama doğrultusunda çaba göstermektir.

İslâm kaynaklarında belirtildiğine göre: *"Büyücüler, kindarlar, sarhoşluk verici içkilere ve uyuşturucu maddelere müptela olup, vazgeçmek için çaba göstermeyenler, ana-babasını incitenler, zina etmekte ısrar edenler"* bu gecenin bağışından, bereketinden ve şefaatinden yararlanamazlar. Herkes bu gecenin feyzinden nasibini alırken bir kısım insanların bundan mahrum kalmaması için, içini dışını tasfiyeye tabi tutması (kötülüklerden arındırmaya çalışması), kendini hesaba çekmesi ve bu geceyi fırsat bilerek

35 Et-Tâc, II, 154
36 Müslim, Sıyâm, 199-201

kalbini/zihnini bütün kötülüklerden arındırmaya yönelmesi uygun olur. Bu gece *"Artık ben günah yığınına batmışım, benim için kurtuluş umudu kalmadı."* diyenler için de bir fırsattır. Bunlar da bu gecede Hakk'ın dergâhına yüz sürerler, camilere koşarak cemaate karışırlar, ibadet ederler, Kur'ân dinlerler, dua ederler, ilâhî bağışa erişmek için yalvarıp yakarırlar. Böyle yaparak gecenin manevî havasını yeterince teneffüs ettikleri takdirde sabaha kötülük duygularından arınmış, kötü davranışlardan uzaklaşmaya azmetmiş, iyilik duygularıyla bezenmiş ve iyi davranışlara yönelmiş olarak ulaşabilirler.

MÜBAREK GÜN VE GECELERİ NASIL DEĞERLENDİRELİM?

1- Şartlar ve imkânlar elveriyorsa, sağlığımız yerinde ise mübarek gün ve gecelerde namazları camiye giderek cemaatle kılmaya gayret etmek uygun olur. Böylece, hem daha çok sevap elde ederiz, hem de işyeri muhiti ve mahallemizdeki insanlarla bu feyizli atmosferde bir araya gelme, onlarla selamlaşma imkânı elde etmiş oluruz.

2- Böyle gün ve gecelerde yetişkin ve büyüme çağındaki evlatlarımızla birlikte camiye gitmek, onların dinî dünyaları açısından önem taşır. Onlar, cemaat olmanın, dayanışmanın, birlik ve beraber olmanın önemini böylesine coşkulu günlerde daha kolay kavrayabilirler.

3- Mübarek gün ve gecelerde akraba, komşu ve dostlarımızla tebrikleşme imkânı aramak, karşılıklı olarak hal-hatır sormak birbirimizin sevinç ve üzüntülerine, başarı ve problemlerine müspet doğrultuda katılma imkânı verir.

4- Böyle gün ve gecelerde mümkün olduğu kadar Kur'ân okumak, Kur'ân dinlemek, Kur'ân ve hadis sohbetlerine katılmak, va'z ü nasihat dinleyerek, dinî öğütlere kulak vermek,

insanlarla bu manevî atmosferi paylaşmak kişiye huzur verir. Özellikle Kur'ân ve hadislerin anlamları üzerinde düşünmek, din alanındaki bilgi eksikliklerimizi giderir, bu alanda derinleşmeyi sağlar.

5- Bu gün ve gecelerde Yüce Allah'ı zikretmek, tövbe ve istiğfar etmek, O'na dua etmek kişinin kulluk şuurunu kuvvetlendirir.

6- Mübarek gün ve gecelerde namazla Yüce Allah'ın rızasına daha kolay erişme imkânı doğar. Çünkü kulun Allah'a en yakın olduğu an namaz anıdır. Namaz en büyük zikirdir. Bu gün ve gecelerde bu kapsamlı ibadet için ayrı bir özen göstermekte yarar vardır.

7- Böyle gün ve gecelerde millî birlik ve beraberliğimiz, millet olarak güven ve huzurumuz, gerek ülkemizin, gerek İslâm dünyasının, gerekse insanlığın her çeşit felâketten korunması için Yüce Allah'a samimiyetle yalvarmak gerekir. Böyle bir anlayış, kişiye, insanlık camiasının yararlı bir ferdi olma şuurunu kazandırır.

8- Bu gün ve gecelerde kulluğumuzu gözden geçirmeliyiz. Baba, anne olarak, evlat olarak, iş adamı olarak, hoca olarak, talebe olarak, yönetici olarak, yurttaş olarak, görevlerimizi tam yapabiliyor muyuz? Böyle gün ve gecelerde bir otokritik (nefis muhasebesi) yapmak suretiyle eksiklerimizi, hatalarımızı tespit etmeli, daha yararlı, daha başarılı, daha üretken olma azim ve ümidini taşımalıyız.

RAMAZAN AYI

Ramazan ayı, sahuruyla, iftarıyla, teravihiyle bereketli bir aydır. Peygamber Efendimiz bu ay hakkında şöyle buyurmaktadır:

"*Ramazan geldiğinde cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır, şeytanlar da bağlanır.*" [37]

---

37 Müslim, Sıyâm,1

"*Ramazan olduğu zaman rahmet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar zincire vurulurlar.*" [38]

Ramazanda sahur vardır, iftar vardır, teravih vardır.

Sevgili Peygamberimiz, sahurla ilgili olarak şöyle buyurmaktadır:

"*Sahur yemeği yiyin. Çünkü sahurda bereket vardır.*"[39]

Yine bir hadisinde Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) "*Bizim orucumuzla Kitap ehli olan (Yahudi ve Hristiyan)ların arasını ayırıcı fark, sahur yemeği yemektir.*" buyurmuştur.[40]

İftarda acele etmek tavsiye edilmiştir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır:

"*İnsanlar (sünnete uygun olarak) iftar etmeye acele davrandıkları sürece daima hayırla yaşarlar.*" [41]

Ashâb-ı Kirâm'ın nakline göre, "*Peygamberimiz (s.a.s.) iftarda da, akşam namazında da acele ederdi, bunları tehir etmezdi/geciktirmezdi.*" [42]

Sevgili Peygamberimiz'in Ramazan değerlerini aramakta ve Ramazan usullerini takipte çok titiz davranan Anadolu'muzda güzel bir gelenek vardır. Akşam namazı için camiye giden oruçlu cemaat, yanlarına, zeytin vs. iftariyelik alırlar. Ezan okununca birbirlerine de ikram ederek, iftar edip namazı kılarlar. Böylece Peygamberimiz'in (s.a.s.) sünneti üzere hem iftarı, hem de namazı geciktirmemiş olurlar.

Ramazan ayında umre yapmış olanlar iftarda acele etme sünnetinin Mekke ve Medine'de de yaygın biçimde devam ettiğine şahit olurlar. Gerçekten de milyonlara ulaşan Müslümanlar Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebî'de iftara yakın saatlerde pra-

---

38 Müslim, Sıyâm, 2
39 Müslim, Sıyâm, 45; Riyâzü's-Sâlihîn, II, 495
40 Müslim, Sıyâm, 46
41 Müslim, Sıyâm, 48
42 Müslim, Sıyâm, 49, 50

tik olarak hazırlanmış iftar sofralarına otururlar, hurma, zemzem gibi gıdalarla oruçlarını açtıktan sonra namazı cemaatle kılarlar.

İsterseniz tekrar Ramazan ayına ve o aydaki manevî güzelliklere dönelim:

Bir gün Hz. Peygamber (s.a.s.), Sa'd b. Ubâde Hazretlerinin yanına geldiğinde Hz. Sa'd bir parça ekmek ve zeytin çıkardı. Resûl-i Ekrem (s.a.s.) bunları yedi. Sonra, "*Sofranızda oruçlular iftar etsin, yemeklerinizi iyi kimseler yesin, melekler de size dua etsin!*" buyurdu.[43]

Peygamber Efendimiz, "*Bir kişi oruçlu birine ikram ile iftar ettirirse oruçlunun sevabı gibi sevap kazanacağını, oruçlunun sevabından da hiçbir şeyin eksilmeyeceği*" ni müjdelemiştir.[44]

Ramazan ayında yatsı namazına ilave olarak, vitirden önce kılınan teravih namazının da insanların günahlarının affına vesile olacağı bildirilmiştir. Peygamber Efendimiz bu konuda şöyle buyurmaktadır:

"*Bir kimse Ramazan-ı Şerîfin gecelerinde ibadetin sevabına inanarak ve mükâfatını sadece Allah'tan umarak O'nun rızası için teravih namazını kılarsa, geçmiş günahları bağışlanır.*" [45]

"*Faziletine inanarak ve mükâfatını umarak Allah rızası için Ramazan gecelerini ibadetle geçiren kimsenin geçmiş küçük günahları bağışlanır.*" [46]

Ramazanda oruç tutmanın sevabı o kadar bol olacaktır ki, bunu herhangi bir ölçüye sığdırmak mümkün olmaz. Oruçlu kişi eline, diline, gözüne de sahip olmalı, kimse ile çekişmemelidir. Bütün bunları ihtiva eden bir hadisinde Resûl-i Ekrem (s.a.s.) şöyle buyurur:

---

43 Riyâzü's-Salihîn, II, 517
44 Riyâzü's-Sâlihîn, II, 516
45 Müslim, Salâtü'l-Müsâfirîn, 173; Riyâzü's-Sâlihîn, II, 463
46 Müslim, Salâtü'l-Müsâfirîn, 173-174; Riyâzü's-Sâlihîn, II, 463

"Aziz ve Celil olan Allah: 'Âdemoğlunun işlediği her hayır ve ibadette kendisi için (bir menfaat düşüncesi var)dır. Fakat oruç böyle değildir. Çünkü oruç, halis Benim (rızam) için yapılan bir ibadettir. Onun mükâfatını da Ben veririm.' buyurdu. Oruç bir kalkandır. Herhangi biriniz (bilhassa) oruçlu bulunduğu gün, artık kötü söz söylemesin ve bağırıp çağırmasın. Eğer biri kendisine söver veyahut onunla dövüşmek isterse hemen 'Ben oruçluyum' desin! Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin ederim ki, oruçlunun (ağzındaki açlık) kokusu kıyamet gününde Allah katında misk kokusundan daha temizdir. Oruçlunun, kendileriyle ferahlanacağı (iki mühim) sevinci vardır: İftar ettiği vakit iftarıyla sevinir; Rabb'ına kavuştuğu zaman da oruç(unun mükâfatı) ile ferahlanıp sevinir." [47]

Peygamber Efendimiz (s.a.s.), samimiyetle Ramazan orucunu tutanların, cennete, özel bir kapıdan alınacaklarını da müjdelemiştir:

"*Cennette Reyyan denilen bir kapı vardır. Bu kapıdan kıyamet gününde (cennete) yalnız oruçlular girer. O kapıdan onlardan başkası giremez. (Kıyamet gününde) "Oruçlular nerede?" diye nida edildiğinde, oruçlular kalkıp oradan girerler. Oruçluların sonuncusu içeriye girdiği zaman kapı kapatılır ve oradan içeriye (oruçlulardan) başka hiç kimse giremez!*" [48]

Ashâb-ı Kirâm'ın haber verdiğine göre, *"Resûl-i Ekrem (s.a.s.) insanların en cömerdi idi. Bilhassa Ramazanda Cebrail (a.s.) ile karşılaştığı zaman cömertliği son dereceyi buluyordu. Cebrail Aleyhisselâm, Ramazanın her gecesinde Peygamber (s.a.s.) ile buluşup nöbetle Kur'ân okurlardı. İşte böylece Rasûlullah (s.a.s.) Cebrail ile buluştuğunda insanlara rahmet getiren rüzgârdan daha cömert, daha faydalı olurdu."* [49]

---

47 Müslim, Sıyâm, 163

48 Müslim, Sıyâm, 166

49 Müslim, Fedâil, 50; Riyâzü's-Sâlihîn, II, 491

Burada geçen iki unsurdan biri cömertlik, diğeri Kur'ân kıraatıdır. Hadîs-i şerîfte geçen bu iki unsur bütün İslâm dünyasında ve özellikle ülkemizde çok yaygın Ramazan gelenekleri arasında yer alır. Bütün İslâm dünyasında gerçekten Müslümanlar, Ramazan ayında her zamankinden daha cömert, daha sehavetli, daha gönül alıcı olurlar; maddî imkânı olanlar, yoksulların ihtiyaçlarını gidermek için çaba gösterirler. Kur'ân okurlar, Kur'ân dinlerler. Özellikle ülkemizde Ramazanda camilerde ve evlerde insanlar mukabeleye devam ederler. Seçkin hafızların tatlı bir eda ile okudukları Kur'ân, cemaat tarafından takip edilir. Otuz cüz tamam olunca hatim gerçekleşmiş olur ve topluca dua edilir. Böylece insanlar gündelik hayatın stres ve telaşı içinde yıpranmış olan ruhlarını Kur'ân nuruyla dinlendirme imkânını elde ederler, Kur'ân'ın huzur ikliminde gezinirler.

Yine Ashâb-ı Kirâm, bize, Peygamber Efendimiz'in Ramazanın son on gününde itikâf ettiğini bildiriyor.

İtikâf, camide veya cami hükmündeki bir yerde ibadet niyetiyle bir süre kalmaktır. Bu sayede kişi belirli bir süre dünyevi ilişkilerden sıyrılarak Cenâb-ı Hakk'a yakınlaşmak, dinî duyarlılığını artırmak için çaba gösterir, beşer olarak hatalarını gözden geçirir (nefis muhasebesi yapar), ilâhî lütuf ve feyze erişmeyi gaye edinir.

Hz. Âişe annemiz, Peygamber Efendimiz'in Ramazan-ı şerîfin son on gününü nasıl ihya ettiğini (değerlendirdiğini) bize şöyle bildirmektedir:

"*Rasûlullah (s.a.s.) Ramazanın son on günü girince, geceleri (diğer gecelere göre daha bir duyarlılıkla) ihya eder (değerlendirir), ehil ve ailesini (aile bireylerini ibadet için) uyandırır, ibadete daha fazla önem verir, diğer vakitlere göre daha çok bir ibadet gayretine ve çalışmasına girerdi.*" [50]

---

50 Müslim, İtikâf, 7

Yüce Allah tarafından Kur'ân'da, içinde *"Kadir gecesi"* olmayan bin aydan hayırlı olduğu müjdelenen mübarek "*Kadir gecesi*" de Ramazan ayındadır.

MÜBAREK RAMAZANIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Ramazan orucu, faziletine inanarak ve mükâfatını umarak tutan kişi için kâmil bir mürşit ve mürebbi (iyi bir yol gösterici ve eğitici) vazifesini görür. Çünkü Ramazan, af, mağfiret, lütuf ve ihsan ayıdır. Bu münasebetle bu ayda içtenlikle, ellerini Cenâb-ı Hakk'ın divanına açan ve tövbe eden kişinin günahları bağışlanır; gönlü mutlulukla dolar; yüzlerde tebessüm, ellerde cömertlik dalgaları eksik olmaz.

Bu ayda iftarın sevinç ve huzuru, sahurun bereketi vardır ve bu huzurla bereketli zamanı yudum yudum yaşayan mü'min vardır, o zamanın içinde eriyen ve gönlünü de eriten; gururdan, kibirden uzaklaşarak tevazua bürünen Müslüman vardır. Yaratılmışların en şereflisi olduğunu hatırlayan insan vardır. Ve mü'minin orucu Allah içindir. Bu sebeple, ölçüyle sınırlanamayacak derecede bol olan ecrini de Yüce Allah verir.

Mü'min, bu duygu ve bu niyetle dolu olup, bu ayda mutludur, bahtiyardır. Mü'min bilir ki, bu ayda cennet kapıları açılmış, cehennem kapıları kapanmış, şeytanlar da bağlanmıştır. Bu ayda içtenlikle oruç tutarak ruhunu, gönlünü ve zihnini olumsuzluklardan arındıran kişiye şeytanın hile ve tuzağı zarar veremez. Çünkü bu ibadetin önemini kavrayan için oruç manevî bir kalkandır, kötülüklere karşı en donanımlı engelleyicidir. Ve insan, meleklerle iç içedir bu ayda. Onlarla yan yanadır ve meleksi duyguların coşkun esintisi içindedir.

Ramazanda içtenlikle oruç tutan için günah duyguları kurumuş, sevap hisleri coşmuştur; bu coşku içinde mü'min hayra, iyiliğe koşar da koşar. Şer tükenmiştir bu ayda, bitmiştir.

İnsana sürekli güzelliklere koşmayı hedef gösteren ve kötülüklerden sakınma bilinci kazandıran bir rehbere/yol göstericiye sahip olmayı kim istemez?

Bu mutluluk kılavuzunu görmezlikten gelen her hâlde ziyanda olsa gerektir!

Sahurdan iftara kadar açıkta ve gizlide, halk arasında ve tenhada yemek, içmek ve her çeşit orucu bozucu şeylerle, manen bozucu kötü huylardan korunmakla kişi, nefisini ne güzel terbiye etmektedir! Bu, sözden ibaret bir şey değil, yaşanan bir hâldir, nefeslenen, yudumlanan haz dolu bir değerdir.

Ramazana ait söylenen her şeyin o ayın gecesinde veya gündüzünde bir karşılığı vardır.

Ramazanda kalpler dirilmiş, gönüller uyanmış, zihinler durulmuş, ruhlar arınmış, idrak sayfaları temizlenmiş ve iradeler bilenmiştir. Hangi düşman bu ayda mü'mini yakalayabilir, hangi günah bu ayda Müslümanı peşinden sürükleyebilir?

Bu oldukça zordur. Çünkü bu ayda Müslüman, şerre, günaha, harama, maddi-manevî zararlı her şeye karşı donanımlıdır, özel manevî muhafızlarla korunmuştur.

Bu ayda akıl da aydınlanmıştır, hem de vahyin sönmeyen ışığı ile Kur'ân'ın nuru ve Sünnet'in şefkat eli ile... Bu nur ve aydınlık deryasında hangi akıl sapıtır?

Ramazanda acaba sadece mideler mi aç kalır? Orucun anlamı bu mu? Yoksa insanlar bu ayda kendilerini evlerine mahkûm edip dışarıya çıkmazlar mı? Orucun anlamı bu mu? Mide aç kalırken, dil yalanla dolanla, küfürle, iftira ile dedikodu ile onu bunu çekiştirme ile zehir tıkınmaya devam ederse; mide aç kalırken iman mahalli olan kalp, fitne ve fesat ocağı hâline gelirse, böyle aç kalmanın kişiye sadece yorgunluk ve ıstıraptan başka nesi kalır? Ama oruçlu böyle olmaz; oruçlunun dili ya hayır söyler ya da susar. Oruçlunun

dili zikir ve dua eder, iyiliği tavsiye anlamındaki sözleri söyler. İman mahalli olan kalpten vehimler, vesveseler, şüpheler, fitne ve fesatlar çıkıp kaçar; bunların yerini şuurlu inanç, olgun ahlâk alır; zihinlerden bencillikler, kendini beğenmişlikler, çıkarcılık kokan hilekâr ve bozguncu düşünceler gider.

Oruç ibadetini gerçek amacına uygun olarak ifa eden insanın midesi ile beraber eli, dili ve kalbi de oruç tutar. Tüm organlar orucun değerlerini paylaşır, orucun amacını benimser.

Oruç bir nefis muhasebesi kaynağıdır, tefekkür atmosferidir. Ramazanın seması her zaman rahmet olarak yağmaya hazır dualı bulutlarla doludur. İhmallerle çorak kalan gönüller bu rahmetle yeşerir; el, dil ve gönül iş birliği rahmet bulutları altında buluşur, kaynaşır...

Oruç, iç düzendeki bozuklukları, arızaları gidermek için bulunmaz bir fırsattır. Yorgun beden organları istirahattadır bu ayda... Ellerde cömertlik rüzgârları eser, öksüzler güler, yoksullar sevinir, dedeler umutlu, nineler mutlu olur bu ayda... Her yıl Ramazan ayında manilerle yükselen davul sesinin, çevreye nur saçan kandillerin, kulakları okşayan ezan seslerinin, sahur farklılığının, iftar telaşının ve teravih koşuşturmasının rüyasını gören çocuklar ise, severler sevilirler bu ayda, bütün müjdeler, muştular onlarındır... Her Ramazan onları yepyeni ve güzel anılarla karşılar...

İç dünyasında dirliği, nizamı kuran mü'min, elini gariplere, muhtaçlara, yardıma muhtaç olanlara uzatır bu ayda... Kimi paraya, kimi şefkate, kimi acımaya, kimi sevmeye muhtaçtır, kiminin yüzü gülmeyi unutmuştur da bir anlık tebessüm özlemiyle yanmaktadır...

Bu ay, bütün beklentileri karşılayacak bir manevi potansiyele sahiptir, bu ay, bütün dertlerin devasıdır.

Ramazan müdavi bir hekimdir samimi olana, riyasız olana, ibadetini Allah için yapana... Kul olana, Yüce Allah'a kulluğunu içtenlikle sunana...

Yalansız, dolansız, hilesiz, dedikodusuz, şefkatli, merhametli, sıcak ve sevimli yüzüyle yaşayan bir değerdir Ramazan... Müjde o güzelliği yaşayana, o değeri yudumlayana; müjde sevene, sevilene; müjde bu gönül alıcı değerler ve ahlâk sergisinden çiçekler, güller derene...

Ramazan, ışıklarını el sıkılığı yapmaksızın güneş gibi etrafa uzatıyor... Yediden yetmişe, çobandan sürü sahibine, öğrenciden öğretmene, işçiden işverene her can ondan, içtenliği ve kabiliyeti ölçüsünde nasibini alıyor... Ailede ve toplumda en çok ihtiyaç hissedilen gönül birliğini kuruyor...

Ramazan! Ailede dirlik, gönüllerde birlik, toplumda iyilik ayı!

RAMAZAN AYI İLE İLGİLİ SOHBET

Bir eğitimci olarak Ramazan ayını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ramazan ayı yediden yetmişe bütün insanımızın ilgisini çekmektedir. Çocuklar minarelerin ışıklandırılması, mahyalar ve davulcunun Ramazan manilerine ilgi duymakta, yaşlılar bu rahmet ayına ulaşmış olmayı büyük bir saadet saymakta, bunu kendilerine bahşeden Yüce Allah'a hamdetmektedirler. Yoksullara gelince, bu ay, onlar için ayrı bir değer taşımaktadır. Yoksul ailelerin bayramıdır bu ay. Çünkü varlıklı Müslümanlar, *"Komşusu açken evinde rahatça uyuyan gerçek mü'min değildir."* hikmetinin inceliği içinde yoksulları düşünmekte, sofrasındaki üç çeşit yemeğin birini olsun onlara ikram etmekte, çarşıya, pazara, kasaba gidip alışveriş yapabilmesi için cebine para koymakta, bayrama onların da sevinerek girmelerini sağlamaktadır.

Ramazanın pek çok fonksiyonları yanında *"Yoksulların yüzlerinin güldürülmesi ve toplumda sosyal adaletin sağlanmasına yardımcı olması"* tarzında ortaya çıkan sosyal yansıması bir eğitimci olarak her zaman dikkatimi çekmektedir.

Üstelik Ramazan ayında, dinî ölçüye göre zengin sayılan Müslümanların yoksullara vermek zorunda olduğu *"fıtır sadakası"* vardır. Böylece, bu ayda yoksulu gözetmek, bir gönül ve merhamet işi olmaktan çıkarılmış, bir yükümlülük ve sorumluluk hâline getirilmiştir.

Ayrıca, eğitim açısından konuya baktığımızda bu ay çocuklara ve gençlere iyi alışkınlıkların kazandırılmasında, sigara, içki, kumar gibi kötü alışkanlıklara müptela olmuş kişilerin bunlardan kurtarılmasında önemli bir fırsat olarak görünmektedir. Gerçekten de diğer zamanlarda sigara içmeden bir saat bile durmakta zorlanan aşırı tiryakilerin imsakten iftar vaktine kadar dayanabilmeleri şaşılacak bir durumdur. Hiç kuşkusuz bunun psikolojik bir izahı olsa gerektir. İşte bu durum, insanları kötü alışkanlıklardan uzaklaştırıp güzel davranışlara, yararlı işlere yönlendirmekte, Ramazanın sanılandan daha çok öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Bu açıdan bakılacak olursa, din eğitimcilerine ve din hizmetlilerine önemli vazifeler düşmektedir.

Ramazan ayının fert ve toplum üzerindeki tesiri nedir?

Ramazan ayının fert ve toplum üzerinde büyük tesiri vardır. Konuya fert açısından baktığımızda şunları görüyoruz: Bu ayda oruç tutan bir fert adeta manevî bir çekaptan geçmektedir. Yaratılışın, insan olmanın sır ve hikmetlerini tefekkür etmekte, inancını kuvvetlendirmekte, iyilik duyguları gelişmekte, kötü alışkanlıkların tutsağı olmaktan kurtulmaktadır. Çünkü bu ayda Müslümanın midesi ile birlikte elleri, ayakları, kulakla-

rı ve zihni de oruç tutmaktadır. Diller dedikodu, yalan, iftira, arabozuculuk ve gıybetten uzak durmakta, eller dinî açıdan haram olan işlerden uzak durmakta, ayaklar haram olan işlere gitmemekte, kulaklar haram olan lafları dinlememekte, zihin ve kalp de fitne ve fesattan uzaklaşmaktadır. Böylece, ferdin ahlâkında müspet yönde gelişmeler olmaktadır.

Ayrıca, fert, Ramazan süresince imsak vaktinden iftara kadar aç kalmakla iyi bir irade eğitiminden geçmekte, yani iradesini kuvvetlendirmekte, kendine güven ve hâkimiyeti artmaktadır.

Ramazanın fert üzerindeki tesirini kısaca bu şekilde belirttikten sonra toplum üzerindeki tesirini anlamak kolaylaşacaktır. Bu konuda özet olarak şöyle diyebiliriz:

Ramazan ayında toplum, manevî bir süzgeçten geçer. Bu ayda insanların mutluluk ve huzuru hissedilir derecede artar. Sahurda aile bireyleri arasındaki kaynaşma ve dayanışmanın belirli bir düzeye yükselmesi, iftar sofralarında dost ve akraba gruplarının, zengin ve yoksulların, gençlerin, yaşlıların ve çocukların buluşması toplumsal dayanışmayı kuvvetlendirir. Özellikle modern çağın girift iş ortamında belirli bir sofrayı bir anlam ve değer bütünlüğü içinde paylaşamayan insanların iftar sofralarında bir Ramazan anlamı, değeri ve ortamı içinde buluşabilmeleri ve bunu, zorlanmaksızın, öz iradeleriyle yapabilir olmaları Ramazanın topluma yansımaları açısından fevkalâde önemlidir. İftardan sonra teravihe gösterilen yoğun ilgiyi de buna eklemek gerekir. Anadolu'da teravih arkadaşlığı diye bir gelenek vardır. Aynı apartmanı, sokağı ve mahalleyi paylaşan dost ve akraba grupları her gece ayrı bir camide teravih kılmak üzere sözleşirler, anlaşırlar ve teravihi cemaatle ifa ederler. Çoğu kez gittikleri caminin görevlilerinin veya tanıdık dostların, aşina çehrelerin çay ikramına kalırlar, sohbet-

ler olur, hem dinlenirler hem öğrenirler... Bütün bunlar, Ramazan bereketiyle toplumda oluşan canlılığın göstergeleridir.

İstatistikî veriler de Ramazan ayında diğer aylara nispetle suç oranının düştüğünü göstermektedir. Bu da Ramazanın toplum hayatına olumlu tesirine başka bir örnektir.

On iki ay içinde bir ay oruç tutmanın sizce hikmeti nedir?

On iki ay içinde bir ay oruç tutmanın hikmeti hususunda önce şu ön bilgiyi vermekte yarar vardır. İslâm'da ibadetler Allah rızası için yapılır. En makbul ibadet de "*Yüce Allah emrettiği için ve sadece O'nun rızası için yapılan*" ibadettir.

Bununla beraber ibadetlerin sır ve hikmetleri açısından düşünüldüğünde yılda bir ay süreyle oruç tutmanın sır ve incelikleri üzerinde çok şeyler söylenebilir.

Oruç, Allah'ın hoşnutluğunu celbeden, kulun Hakk'ın rızasına erişmesine vesile olan ibadetlerimizin başında gelir. Nitekim Peygamberimiz'in (s.a.s.) bildirdiğine göre Müslüman, yalnız Allah için orucunu tutar, ibadetine riya karıştırmaz. Dolayısıyla orucun sevabı ölçüye tartıya sığmayacak kadar büyüktür. Oruç tutan Müslümanların şefkat ve merhamet duyguları gelişir. Yoksulların, açların ne durumda olduklarını tecrübe ile öğrenmiş olurlar. Oruçlu, açlığa, susuzluğa tahammülü öğrenip, sabır ve sebat duyguları gelişir. Orucun bedene de yarar sağladığı doktorlarca ifade edilmekte, organları dinlendirdiği için beden sağlığına çok faydalı olduğu bildirilmektedir. Demek ki oruç, kişilerin hem beden, hem de ruh sağlığına kavuşmalarına yardımcı olur. Otokontrol (nefis muhasebesi) imkânı verir. En zor işlerden biri, kişinin kendini hesaba çekmesi, kendini tenkit ederek hatalarını düzeltmeye azmetmesidir. Kanaatimizce Ramazanın hikmetlerinin en önemlilerinden biri,

insana bu azmi ve kararlılığı kazandırmasıdır.

Bedenimizi ve ruhumuzu her yönüyle kuşatıcı ve kapsayıcı durumda olan Ramazan orucu, her yıl Müslümanlar için sıhhat, afiyet, saadet, huzur ve mutluluk kaynağı olmaktadır.

Peygamber Efendimiz zamanındaki Ramazanlar hakkında bilgi verir misiniz?

Hiç kuşkusuz Peygamber Efendimiz zamanındaki Ramazanlar her yönüyle daha feyizli ve manen daha bereketli idi. Çünkü âlemlere rahmet olarak gönderilen Sevgili Peygamberimiz, yediden yetmişe her Müslümanın manen kâr etmelerini arzu etmekte, zarara uğramaları onu üzmekte idi. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) daha önce de nakledildiği gibi "*Ramazan olduğu zaman rahmet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar zincire vurulurlar.*" buyurarak ashâbına müjdeler vermekte idi. Onlara sahura kalkmalarını, sahur yemeğinde bereket olduğunu bildirmekte, iftarda acele etmelerini tavsiye etmekte idi. Keza, iftarda hayır ve iyilik sahibi kimselere ikram edilmesini bildirmekte ve şöyle buyurmaktaydı: "*Sofranızda oruçlular iftar etsin, yemeklerinizi iyi kimseler yesin, melekler de size dua etsin!*" Ayrıca, Resûl-i Ekrem (s.a.s.), "*Bir kimse Ramazan-ı Şerîfin gecelerinde ibadetin sevabına inanarak ve mükâfatını umarak Allah rızası için teravih namazını kılarsa geçmiş günahları bağışlanır.*" buyurarak ashâbını teravihe teşvik etmekte, aynı duygular içinde Ramazan gecelerini ihyaya da özendirmekte idi.

Ashâb-ı Kirâm'ın haber verdiğine göre, "*Resûl-i Ekrem (s.a.s.), insanların en cömerdi idi. Özellikle Ramazanda Cebrail Aleyhisselâm ile karşılaştığı zaman cömertliği son dereceyi buluyordu. Cebrail Aleyhisselâm, Ramazanın her gecesinde Peygamber (s.a.s.) ile buluşup nöbetle Kur'ân okurlardı. İşte böylece Rasûlullah (s.a.s.) Cebrail ile buluştuğunda insanlara rahmet getiren rüzgârdan daha cömert,*

daha faydalı olurdu."

Keza, Hz. Âişe'nin haber verdiğine göre *"Rasûlullah (s.a.s.) Ramazandan son on gün girince geceleri ihya eder, ehil ve ailesini (ibadet için) uyandırır, ibadete daha fazla önem verir, diğer vakitlerden daha çok bir ibadet gayretine ve çalışmasına girerdi."*

Görüldüğü gibi Peygamber Efendimiz devrindeki Ramazanlarda Müslümanlar sahura, iftara, teravihe, geceleri ihyaya gereken önemi vermekte, Kur'ân-ı Kerîm okumakta ve dinlemekte (mukabele), yoksullara daha çok yardım etmekte, her zamankinden daha çok ibadet gayretine girmekte, yetimlerin yüzlerini güldürmekte, çocukları da sevindirmekte idiler.

Peygamber Efendimiz zamanındaki Ramazanlarda Müslümanların birbirlerine muhabbeti, dostluğu, desteği ve iyiliği o kadar artmakta idi ki, dışarıdan bakan biri onların arasındaki yüce kardeşlik ve beraberlik duygusunu sezmekte gecikmezdi. Çünkü onlar, Resûl-i Ekrem'e (s.a.s.) sadakatle bağlı olup, onun izinden ayrılmıyorlardı.

KADİR GECESİ

Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından Ramazanın yirmisinden sonraki gecelerinde aranması tavsiye edilen Kadir gecesi, öteden beri bu ayın yirmi yedinci gecesi kabul edilerek kutlana gelmiştir.

İsterseniz, Sevgili Peygamberimiz'in bu konuda bize tuttuğu ışığı birlikte takip edelim:

Peygamber Efendimiz buyurur ki:

"İçinizden bazı insanların rüyasında, Kadir gecesi ilk yedide gösterildi. Yine içinizden bazı kimselere de son yedide gösterildi. Siz onu son onda arayın." [51]

"... Siz onu son ondaki tek gecelerde arayın." [52]

51 Müslim, Sıyâm, 208
52 Müslim, Sıyâm, 212

Bu konuda en kapsamlı rivayetlerden biri Ashâb-ı Kirâm'dan Ebû Said el-Hudrî Hazretlerinin rivayetidir. Bu zat, şöyle nakleder:

"Hz. Muhammed (s.a.s.), Ramazanda ilk on günde itikâf etti. Sonra ortadaki on günde keçeden yapılmış bir Türk çadırında itikâf etti. Çadırın kapısı yerinde bir hasır bulunuyordu. Rasûlullah bu hasırı eliyle aldı, çadırın bir tarafına koydu. Sonra başını çıkardı. Mescitte bulunan insanlara hitap etmeye başladı. Halk O'na yaklaştı. O da kendilerine hitaben: 'Ben şu Kadir gecesini arayarak ilk on günde itikâf etmiştim. Sonra ortadaki on günde itikâfa devam ettim. Sonra bana melek geldi ve Kadir gecesi son on gündedir.' dedi ve 'Benimle beraber itikâfta bulunanlar dilerlerse son on günde de itikâf etsinler.' buyurdu. O insanlar da Rasûlullah ile beraber itikâf eylediler. Peygamber (s.a.s.) şöyle dedi: 'Bana Kadir gecesi tek gecede gösterildi.' " [53]

Ashâb-ı Kirâm'dan Ubeyy b. Ka'b Hazretleri, kardeşinin, Kadir gecesinin yirmi yedinci geceye rastladığını, Peygamber Aleyhisselâmın o günün belirtilerine dair verdiği bilgilere dayanarak tespit ettiğini söyler. [54]

Görüldüğü gibi Peygamber Efendimiz'in hadislerinde Kadir gecesinin daha çok, Ramazanın son on gününde ve tekli gecelerde olabileceğine dair kuvvetli işaretler vardır. Peygamberimiz'in (s.a.s.) Ramazanın son on günü içinde daha yoğun bir ibadete yönelmesi, aile fertlerini bu doğrultuda yönlendirmesi ve yine Ramazanın son on gününde itikâfa girmesi de bunu göstermektedir.

İslâm kaynaklarında yer alan bilgilere göre Kadir gecesinden başka "*Cuma günü içinde icabet saati (duanın kabul olunacağı an), beş vakit içinde salât-ı vustâ, ilâhî isimler arasında ism-i*

53 Müslim, Sıyâm, 215
54 Müslim, Sıyâm, 220

azam, bütün taat ve ibadetler içinde rızâ-yı ilahi (Allah'ın rızası), zaman içinde kıyamet, hayat içinde ölüm " gizlenmiştir. Bunun gayesi, mü'minleri Allah'a karşı olan yükümlülüklerinde sürekli bir duyarlılık içinde bulundurmaktır.

"Kadir" kelimesi İslâm bilginleri tarafından üç şekilde yorumlanmıştır:

1. "*Hüküm gecesi* " demektir. Buna göre Kadir gecesi deyince, "*Takdir-i ilâhî'de hükmolunmuş işlerin ayırt edildiği gece* " anlaşılır. Buradaki takdirden maksat, ezelî hükmün açığa çıkmasıdır.

2. "*Şeref ve azamet* " anlamına gelir. Buna göre Kadir gecesi, *"şeref ve azamet gecesi yani çok şerefli ve çok değerli bir gece"* demektir.

3. "*Tazyik* " anlamına gelir. Buna göre Kadir gecesi, *"tazyik gecesi"* diye de yorumlanmıştır. Zira denilmiştir ki, o gece inen meleklere yeryüzü dar gelir. İslâm bilginlerine göre tazyikten maksat, "*Sonunda büyük hayırların gerçekleşeceği değerli işlerin ortaya çıkmasıdır. Hatırlanacağı üzere Kur'ân'ın, Sevgili Peygamberimiz'e ilk vahyi Cebrail Aleyhisselâmın tazyiki/sıkıştırması ile başlamıştı.*" [55]

Kadir Sûresinin Meali

"*Biz onu (Kur'ân'ı) Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin? Kadir gecesi, bin aydan hayırlıdır. O gecede, Rabb'lerinin izniyle melekler ve ruh (Cebrail), her iş için iner dururlar, o gece, esenlik doludur. Ta fecrin doğuşuna kadar.*" [56]

Bin Aydan Hayırlı Gece

Yukarıda mealini verdiğimiz sûrede Kadir gecesinin, "*içinde Kadir gecesi olmayan bin aydan hayırlı* " olduğu bildirilmektedir. Bu ilâhî müjde hiçbir yoruma gerek bırakmayacak kuvvet ve netliktedir. Dolayısıyla bu durum, Kadir gecesinin yüksek faziletine en parlak ve en kuvvetli delildir.

55 Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, IX, 5969

56 Kadir, 97/1-5

Peygamber Efendimiz'den nakledilen şu haber de Kadir gecesinin önemini kavramak bakımından önemlidir:

Sevgili Peygamberimiz'e kendisinden önceki insanların ömürlerinin ne kadar olduğu gösterildi. Peygamber (s.a.s.) bunu görünce kendi ümmetinin ömürlerini kısa buldu. Uzun ömürlü olan diğerlerinin işledikleri salih amelleri (güzel ve yararlı işleri) işleyemezler diye düşündü. Bunun üzerine Yüce Allah, O'na, bin aydan hayırlı olan Kadir gecesini ihsan etti.[57]

Kur'ân-ı Kerîm'in İnzal Olduğu Gece

Mübarek Kadir gecesinin ölçüye sığmaz faziletlerinin bir kaynağı da bu gecede Kur'ân'ın Peygamberimiz'e (s.a.s.) indirilmeye başlanmasıdır. Kur'ân-ı Kerîm, Peygamberimiz'e (s.a.s.) Cenâb-ı Hak tarafından verilmiş ebedi bir mucizedir. Kur'ân'ın eşsizliği, mucizeliği kıyamete kadar devam edecektir.

İnsan yüreği Kur'ân ile şenlenir, kalbi Kur'ân'ın ince ve yüksek manaları ile kuvvetlenir, zekâsı keskinleşir. O halde Kur'ân'ı sevelim, okuyalım, dinleyelim, öğrenelim, öğretelim; öğrenilmesini, okutulmasını teşvik edelim. Ayrıca, Kur'ân ayetlerinin derin anlam ve inceliklerini de öğrenmeye çalışalım, Kur'ânı iyi anlayanlardan bu konuyu dinleyelim!

Bu Geceyi Nasıl Değerlendirelim?

Sevgili Peygamberimiz, "*Kim Kadir gecesini sevabına inanarak içtenlikle ihya ederse, geçmiş, günahları bağışlanır.*" buyurmuştur.[58]

Bu mübarek geceyi önemine uygun şekilde değerlendirmelerine yardımcı olur ümidiyle okuyuculara birkaç hususu hatırlatmak isterim:

1- Bu gece Allah rızası için ibadet edilmeli, namaz kılınmalı, kulluk duygusu geliştirilmeli.

57 et-Tâc, II, 135
58 Riyâzü's-Sâlihîn, II, 464

2- Kur'ân-ı Kerîm okunmalı, okuyanlar dinlenmeli, anlamları üzerinde düşünülmeli, Kur'ân-ı Kerîm'e sevgi ve bağlılıklar tazelenmeli.

3- Peygamberimiz'e (s.a.s.) salât ü selâm getirilmeli, O'nun şefaati ümit edilmeli, O'nun ümmetinden olmanın şuuruna erilmeli, O'na olan sadakat tazelenmeli.

4- Va'z ü nasihat ve sohbet dinlenmeli, gündelik hayatın sıkıntıları ve zorlukları içinde kalbe giren gaflet ve duyarsızlık sisleri dağıtılmalı.

5- Gecenin önemine dair veya gece merkeze alınarak aktüel dinî konularda yetenekli/ehil bilim adamlarınca programlanan sohbetlere iştirak edilmeli. Zira sohbet, kendini dinlemeye, kişisel iç dünyayı gözden geçirmeye, yanlışların altını çizmeye, noksanları gidermeye, ayrıca, ülfet, dostluk, muhabbet, birlik ve beraberliğin kuvvetlenmesine vesile olur.

6- Tövbe ve istiğfar yapılmalı, ciddi bir nefis muhasebesi ile hatalardan dönmeye azmedilmeli, hayra yönelme istikametinde iradeler kuvvetlendirilmeli.

7- Zikir yapılmalı, tefekkür edilmeli. Zira Allah Teâlâ'nın zikriyle kalpler itminan bulur.

Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz kudretiyle yoktan var ettiği kâinatın inceliklerini tefekkürle, gönüllerde iman kuvvetlenir.

8- Bol bol dua edilmeli. Zira dua, kulları, Cenâb-ı Hakk'a yaklaştıran en ulvî vasıtadır. Peygamber Efendimiz'in bu gece çokça şu duayı yaptığını kaynaklar nakleder: *"Allâhümme inneke afüvvün tuhibbü'l-afve fa'fü annî: Allahım! Sen affedicisin, affetmeyi seversin, beni de affet!"*

9- Kadir gecesinin gündüzünü de tıpkı gecesi gibi değerlendirmek büyük sevaptır. Böyle yapılırsa mübarek gecenin ruhlara aktardığı manevî ışığın izleri Müslümanların kalplerinde derinden hissedilecektir.

10- Bu gecenin hürmetine, Rabbimiz'den bütün Müslümanların bağışlanmalarını dilemeliyiz. Kadir gecesinin hayırlara vesile olmasını, kardeşlik ve sevgi-saygı bağlarının kuvvetlenmesini, İslâm âleminin birliğine vesile olmasını ve bütün insanlığın belâ ve musibetten uzak olmasını niyaz etmeliyiz.

RAMAZAN BAYRAMINA GİRERKEN

Mü'minler olarak bir ay boyunca Allah için oruç tuttuk. Feyizli sahuruyla, neşeli iftarıyla, coşkulu teravihiyle herkesi kucaklayan bir oruç... Şairin dediği gibi, "*Donandı her yer kandiller ile/Doldu camiler mü'minler ile*"

Oruç ayına önce hoş geldin dedik, sonra merhaba, daha sonra da elveda! Bugün ona elveda demenin hüznü ile doluyuz. Ancak, Yüce Allah'ın rızasına erişme hayali içinde nice Ramazanlara kavuşabilme ümidiyle bir elveda!... Demek ki bu, bildiğimiz türden bir elveda değil, sonsuza kadar bir hoş geldin... Bir vuslat...Ayrılmamacasına bir kavuşma...

Şükür Mevla'ya, binlerce şükür, Allah'ın rahmetine, mağfiretine erişme, ve cehennemden azat yolunda ümitlendik, hız kazandık bu ayda…

Yolda kalan zavallıyı, açta açıkta kalan fakiri, pideyi baklava niyetine yiyen miskini düşündük bu ayda. Yetimin elinden tuttuk, zekât verdik, fıtır sadakası dağıttık, Allah kabul eder ümidiyle ve herkes sevinsin, gülmeyen bir yüz, ferahlamayan tek bir ev bile kalmasın diye... Millî ve manevî dertlerimiz için ağladık, gözyaşı döktük bu ayda. Dua ve niyazlarımız hicabı, engeli aşabildi mi? Aşabildi diye ümitlendik bu ayda.

Cennet kapıları ardına kadar açıldı, cehennem kapıları sonuna kadar kapandı bu ayda... Nefs-i emmâreden levvâmeye, levvâmeden mutmainneye doğru kanatlandık, ümitlendik bu ayda.

Herkesin bu mutluluk kervanına katılabilmesi için dua ettik, yalvardık yakardık bu ayda... Her şeye rağmen *"görmez, duymaz, hissetmezler"* var ise Yunus'umuzun, "*Kördür münkirin gözü âlem münevver ise*" mısrasını tekrarladık bu ayda, hâlâ gaflette olanlar için hayıflandık bu ayda...

Öyle bir bayrama giriyoruz ki, gönül alışverişimiz doruğa tırmanacak; dargınlar, barışmak bir yana dostlaşacaklar; yüzler gülecek, gülücükler yağdıracak, küçükler mutlu, büyükler hem mutlu hem de umutlu, evlatlar, öğrenciler taatli, saygılı, anne babalar, öğretmenlerse dualı, niyazlı olacaklar bu bayram günlerinde...

Son söz Yunus'un: "*Şükür minnet ol Allah'a gönlümüzü şad eyledi.*"

RAMAZAN BAYRAMI

Peygamber Efendimiz Medine'yi teşrif buyurdukları zaman Medinelilerin iki bayramları olduğunu görmüştü, o günlerde oyunlar oynuyorlar, şenlik yapıyorlardı. Buna tanık olan Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyurdu:

"*Yüce Allah iki bayrama bedel daha hayırlılarını, Iyd-ı Fıtr (Ramazan Bayramı) ile Iyd-ı Edhâ (Kurban Bayramı) günlerini tahsis etmiştir.*" [59]

Böylece, Asr-ı Saadet'ten beri bütün İslâm dünyasında bir yılda iki defa dinî bayram kutlana gelmiştir.

Müslümanlar, bayramların huzurlu sabahında o günlerin manevî havasını ortaklaşa hissetmenin bahtiyarlığına ererler.

Bağışlama ve Mükâfat Günleri

Müslümanlar bir ay boyunca sahura kalktılar, besmele ile sahur yemeğini yediler; seherde Hakk'ın divanına el açıp yalvardılar, yakardılar, tövbe, istiğfar, dua ve niyaz ettiler. Gündüz vaktinde de Allah rızası için her türlü meşakkate katlanarak aç susuz kaldı-

59 et-Tâc, I, 309

lar, sabır ve tahammül gösterdiler, hem bedenî hem de ruhî riyazet yaparak yani hem midelerine hem de dil ve gönüllerine hâkim olarak oruçlarını tamamladılar, kulluk imtihanından başarı ile geçtiler, akşam ezanıyla dualarla iftar ettiler; ruhî ve manevî hazzın doruğuna tırmandılar; sofralarında yoksulları, yetimleri, kimsesizleri doyurdular; ailece, çoluk çocuk iftarın sevincini paylaştılar... Teravihe gittiler, o coşkun cemaatin içinde rükûya eğilip, secdeye kapandılar; kalplerindeki kinleri, hırsları, düşmanlıkları birer birer attılar ve mütevazı, olgun, samimi birer kul oldular.

Bir ay boyunca her gelen günü öncekine göre daha da şuurla değerlendirdiler; gün geldi kendilerini nefis muhasebesine tâbi tuttular, iç dünyalarında kendileriyle hesaplaştılar, sonunda mağrur başlar secdeye kapandı, Hakk'a kul olmanın zevkine erdi. Günah vadilerinde bilinçsizce koşanlar o şerli yollardan çoktan döndüler, sevaplara, hayırlara ve iyilik yollarına yöneldiler.

Mü'minler bir ay boyunca sadece aç kalmadılar, sadece midelerine oruç tutturmakla yetinmediler; ellerini, ayaklarını, dillerini, gözlerini, kulaklarını dinimizce haram olan ve yasak olan her söz ve davranıştan sakındırdılar... Bu ayda midelerle beraber bütün diğer organlarımız da oruç tuttu. Ayaklar kötülüğe yürümedi, eller zulme aracı olmadı, gözler şerri görmedi, kulaklar ahlâka uymayan sözleri dinlemedi, diller dedikodu ve gıybetten sakındı.

İşte bu ciddi çabanın ürünlerini mü'minler bu bayram günü devşirecekler; bugün ilâhî bağışa erecekler, bugün yüzler gülecek, gönüller sevinçle dolacak, evler şenlenecek.

Kardeşlik-Birlik-Dayanışma Günleri

Bayram günleri kardeşlik duygularının en geniş bir şekilde ortaya çıktığı günlerdir. Bugün dargınlar barışır, dostlar

kaynaşır, büyük küçük herkes üzerine düşeni yapar... Akrabalar ve komşular birbirlerini ziyaret ederler, anne babaların elleri öpülür, hâl ve hatırları sorulur, baba dostları ziyaret edilir... Mahallede hatırlı olanlar dargınların barıştırılması için teşebbüste bulunurlar... Herkes de böyle girişimleri destekler... Bugün çocuklar en güzel elbiselerini giyinirler, yetimler, yoksullar, kimsesiz çocuklar ihmal edilmez... Unutmayalım ki bir öksüzün ayağını rahatsız eden diken çıkarıldığında, Cenâb-ı Hak o dikenden nice manevî güller açtırır ve kabir hayatında o hayır ve iyilik sahibini mutlu kılar. Kabirlerinin gül bahçesine benzemesini isteyenler bayramda yoksulların, öksüzlerin, kimsesizlerin gönüllerini alırlar, onları yardımlarıyla sevindirirler... Yine unutmayalım ki, kimsesiz bir çocuğun ayağına giydirdiğimiz bir çift pabuç, mahşer gününde, bizim en sıkıntılı zamanımızda şefkat ve rahmet vesilesi olarak karşımıza çıkar.

Hasılı, yapacağımız her çeşit hayır, iyilik ve yardım asla karşılıksız kalmaz!..

Bugün Hiç Kimse Unutulmamalı

Bugün işimiz, bayramın öngördüğü kardeşlik halkasını genişletmek ve bayramın huzurunu teneffüs etmek, bayramın mutluluğunu özümsemek ve içselleştirmektir. Bugün hiç kimse ihmal edilmemelidir. Bugün ağlayan gözler gülmeli, inleyen hastalar teselli edilmeli, kederli gönüller şenlendirilmeli, büyükler ziyaret edilmeli, küçükler sevindirilmeli, dostların hâl ve hatırları sorulmalı, uzakta olan akraba ve dostlara tebrikler yollanmalı, bilhassa asker ocağındaki evlatlarımızla da mektup, tebrik, telefon gibi araçlarla ilişki kurularak bu sevinç gününde onların bayram sevincine de iştirak edilmelidir.

Bayramlar sevinç ve meserret günleridir. Peygamber Efendimiz bayram günlerinde Habeşlilerin kılıç-kalkan ile

harp oyunu oynamalarına, ashâbının da onları seyretmesine izin vermiştir. [60]

Yine böyle bir bayram gününde def çalıp ezgiler söyleyen kızları seyreden Hz. Âişe'yi bundan engellememiştir. [61]

İslâm bilginleri, Asr-ı Saâdet'te yaşanmış olan bu örnekleri, bayram günlerinde çeşitli eğlenceler yapılabileceği tarzında değerlendirmişlerdir. Tabii ki, bu eğlencelerin, dinimizin helal ölçüsü dışına çıkmaması gerekir.

Mademki bayramlar sevinç ve neşe günleridir, o halde bayramların sevinç ve mutluluğunu engelleyecek en küçük hatalardan bile kaçınmamız gerekir.

Bayram Namazı

Dinî telâkkiye ve geleneğe göre bayram sabahı erken kalkılır, imkânlar elverişliyse banyo yapılır, değilse abdest alınır, tertemiz çamaşırlar ve elbiseler giyilir. Camiye gidilirken acele etmeden vakur adımlarla yürünür, Allah'ı zikrederek tekbir getirilir.

Ramazan Bayramı'nda bayram namazı için evden çıkmadan bazı tatlı şeyler yenilmesi, Kurban Bayramı'nda ise o günün ilk yiyeceğinin kesilen kurban etinden bir şeyler olması sünnet olan davranışlardır. (Ancak günümüzde büyük şehirlerde kurban kesme işi her zaman süratli olamayacağından bu son söylenileni gerçekleştirme imkânı olamayabilir.) Keza, bayram namazına genç, yaşlı, hatta çocukların bir arada veya peş peşe gitmeleri, bilhassa gençlerin ve çocukların bu vesile ile namaza özendirilmesi çok isabetli olur.

Bayram münasebetiyle ilk defa namaza gelenlere de hor gözle bakılmaz, öylelerine şefkatle yaklaşılır ve güler yüz gösterilir. Bu durumda olan kişilere sevgi ve şefkat merkezli dav-

60 Müslim, Salâtü'l-îdeyn, 19
61 Müslim, Salâtü'l-îdeyn, 16

ranılırsa ümit edilir ki, bu vesile ile onların da dinî hayatı sevmeleri sağlanmış olur.

Bayram namazı kılındıktan ve bayram hutbesi dinleyerek dua edildikten sonra cami çevresinde, mahallede, evde, köy odalarında ve şehirlerde örfe göre bayramlaşma, tebrikleşme başlar.

Burada şunu da hatırlatalım ki, bir gün öncesinden bayram namazının kılınışı hakkında bilgi edinmek yararlı olur. Bu alandaki bilgi eksikliği bir din hizmetlisinden (müftüden, vaizden, imamdan) sorarak giderileceği gibi, evlerimizde bulunan *"ilmihâl"* kitaplarından okuyarak da karşılanabilir. Böylece, senede sadece iki defa kılındığı için unutulmuş olan bilgiler tazelenmiş olur. Ertesi sabah bayram namazı kılarken, herhangi bir şaşırma ve yanılmaya da meydan verilmemiş olur.

ŞEVVAL AYINDA ORUÇ TUTMANIN ÖNEMİ

Hicrî takvime göre Ramazan ayı çıktıktan sonra Şevval ayı girer. Ramazan Bayramı idrak edildikten sonra Şevval ayı içinde altı gün oruç tutmanın sevap olduğu Peygamber Efendimiz tarafından bildirilmiştir. Bu konudaki hadîs-i şerîf mealen şöyledir:

"*Her kim Ramazan orucunu tutar ve sonra Şevvalden altı gün daha oruç tutup onun ardından gönderirse bu, bütün sene orucu gibi olur.*" [62]

Görüldüğü gibi burada verilen büyük müjde, Ramazandan sonra Şevvalde altı gün oruç tutan Müslümanın bütün sene oruç tutmuş gibi sevaba erişeceğidir. Bir Müslüman diğer ibadetlerinde ve sosyal hayattaki iş, hizmet ve davranışlarında da duyarlı olmak kaydıyla her sene bunu yaparsa umulur ki tüm ömrünü oruçlu geçirmiş gibi sevaba erişir.

İlmî açıdan bakıldığı zaman bu müjdenin sosyal ve eğitim boyutu üzerinde durulabilir ve bu bakış açısıyla şunlar

62 Müslim, Sıyâm, 204

söylenebilir:

Müslümanlar bir ay boyunca hem bedenen hem de ruhen oruç tutarak kötülüklerden, kötü alışkanlıklardan uzaklaşmışlar, günahlarına tövbe etmişler, dargın olduğu kişilerle barışıp helalleşmişler, gönül güzelliğini edinmişler, yoksullara yardımcı olmuşlar, kimsesizlerle ilgilenmişlerdir. Toplumda yüzler gülmüş, gönüller aydınlanmıştır. Bir manevî süzgeçten geçerek olumlu bir değişimi gerçekleştirmiş olan insanların bu birikimin/enerjinin dikkatsiz hareketlerle kaybolmasını önlemek uygun olur. İşte, Şevval ayındaki oruç günleri, Ramazanda sağlanan birikimin/manevî sermayenin kaybını önlemekle kalmaz, aynı zamanda daha da verimli olmasına yol açar.

ZİLHİCCE AYI

Bilindiği gibi hac ibadeti, terviye günü, arife günü, teşrik günleri ve Kurban Bayramı Zilhicce ayındadır. Bütün bunlar ve bu günlerde yapılan ibadetler, bu ayın Müslümanlar arasındaki önemine işaret eder.

İbn-i Abbas Hazretleri bu ay ile ilgili olarak Peygamber Efendimiz'den bir hadis nakletmektedir. Bu hadiste Sevgili Peygamberimiz şöyle buyurmaktadır:

"*Zilhiccenin ilk on gününde yapılan ibadetler, diğer aylarda yapılan iyi ve yararlı işlerden Allah katında daha sevgilidir.*"

Peygamber Efendimiz'in bu müjdesi üzerine orada bulunanlar, "*Ey Allah'ın Resûlü! Allah yolunda cihad da Zilhiccede yapılan ibadetten daha değerli değil midir?*" diye sorunca, Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle cevap verdi:

"*Evet o da sevgilidir/değerlidir, ancak, malını canını tehlikeye sokarak cihada çıkıp da dönmeyen (şehit olan) kişinin cihadı bundan sevgilidir.*" [63]

63 Riyâzüs-Sâlihin, II, 507

Yukarıda belirtildiği gibi, hac ibadetinin de bugünlere rastladığını düşünürsek Zilhicce'nin ilk on gününde yapılan ibadetlerle hayır ve hasenatın neden bu derece makbul ve faziletli olduğunu daha kolay anlayabiliriz. Evet, bugünler, günümüzde, milyonlara ulaşan hacıların, telbiye, tekbir ve tehlil getirdikleri manen çok verimli, çok bereketli günlerdir. O günlerde hacıların diline telbiyeler, tekbirler, tehliller ve salavât-ı şerîfe yoldaş olur:

Lebbeyk Allâhümme lebbeyk, lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk, inne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk, lâ şerîke lek: Allahım! Davetine icabet ediyorum. Emrine boyun eğiyorum. Bütün varlığımla sana teslim oldum. Senin hiçbir ortağın yoktur. Tekrar tekrar davetine icabet ediyorum. Şüphesiz hamd, nimet ve mülk sana mahsustur/aittir. Senin hiçbir ortağın yoktur. (Telbiye)

Allâhu Ekber Allâhu Ekber, lâ ilâhe illâllahu vallâhu Ekber, Allâhu Ekber ve lillâhi'l-hamd: Allah büyüktür. Allah büyüktür. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Allah büyüktür. Allah büyüktür. Hamd Allah'a mahsustur. (Tekbir)

Lâ ilâhe illâllahu vahdehû lâ şerîke leh. Lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdu ve hüve alâ külli şeyin kadîr: Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O, tektir, ortağı yoktur. Mülk ve hamd/övgü O'na mahsustur. O, her şeye gücü yetendir. (Tehlil)

Allâhümme salli alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âl-i seyyidinâ Muhammed. Kemâ salleyte alâ seyyidinâ İbrâhîme ve alâ âl-i seyyidinâ İbrâhîm. Ve bârik alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âl-i seyyidinâ Muhamammed. Kemâ bârekte alâ seyyidinâ İbrâhîme ve alâ âl-i seyyidinâ İbrâhîme fi'l-âlemîn. İnneke Hamîdün Mecîd: Allahım! Efendimiz Hz. İbrahim ve ailesine rahmet ettiğin gibi, Efendimiz Hz. Muhammed ve ailesine de rahmet et. Efendimiz Hz. İbrahim ve ailesine âlemler içinde nice hayırlar verdiğin gibi, Efendimiz Hz. Muhammed ve

ailesine de bol bol hayırlar ihsan eyle. Muhakkak Sen, övgüye lâyık olansın, şânı yüce olansın. (Salavât-ı şerîfe)

Hacılar, dillerinde telbiye, tekbir, tehlil ve salavâtla gönülleri nurla dolmuş olarak arife günü Arafat'ta vakfe ve dua yaparlar, devamında Müzdelife vakfesini yaparlar, müteakiben Mina'da Cemretü'l-Akabe'yi (büyük şeytanı) taşlarlar, kurban keserler, Kâbe'yi tavaf ederler, diğer günlerde taşlamaları tamamlarlar... Bütün bunlar yapılırken hacılar kendilerinden geçerek, dünya ve içindekilerden sıyrılmış olarak en samimi, en halis dualarını yaparlar, gözyaşları içinde Yüce Allah'a tazarru ve niyazda bulunurlar, yalvarıp yakarırlar.

Zilhicce ayına kavuşan her Müslüman, dünyanın neresinde olursa olsun gönül dünyalarında o mübarek yerlerde bulunan hacılarla birlikte olurlar, dualarında, "*Allah'ım! Şu dualarımı Mescid-i Haram'da, Beytullah'ta, Mescid-i Nebî'de, Mescid-i Kubâ'da yapılan dualara ilhak eyle/onlar arasına kat* " diyerek hacılarla âdeta bütünleşirler. Tıpkı bunun gibi, tüm hacılar da o esnada o mübarek yerlerde bulunamayan din kardeşleri için hayır dua ederler yani dualarına onları da ortak ederler.

Ayrıca, Zilhicce ayında arife günü sabah namazından başlayıp, dördüncü bayram günü ikindi namazına kadar devam etmek üzere yirmi üç vakit farz namazların sonunda teşrik tekbirlerini söylemek gerekir. Teşrik tekbiri, yukarıda da *"Tekbir"* kaydı adı altında anlamı ile geçtiği gibi şöyledir: *"Allâhü Ekber Allâhü Ekber. Lâ ilâhe illâllahu vallâhü Ekber. Allâhü Ekber ve lillâhi'l hamd."*

Görüldüğü gibi Zilhicce ayının ilk on üçünde hac günleri vardır. Kurban Bayramı günleri vardır, teşrik tekbirleri günleri (eyyâm-ı teşrîk) vardır. Bilmek gerekir ki, bugünlerde iba-

detin, duanın, iyiliğin, hayır hasenatın sevabı pek çoktur. Dinî konularda daha duyarlı davranmak, nefis muhasebesi yapmak, tövbe etmek, beşer/insan olmak hasebiyle hata ve eksikleri gözden geçirmekle bu aya değer kazandıran feyizli ve bereketli günler lâyık-ı vechile kıymetlendirilmiş olur.

KURBAN BAYRAMI

Kurban, belirli bir hayvanı, belirli bir vakitte ibadet niyetiyle kesmektir. Belirli bir hayvandan, *"Koyun, keçi, sığır ve deve gibi kurban edilmesi dinen caiz olan hayvanlar"* kastolunmaktadır. Belirli vakit ise Kurban Bayramı günleridir.

İmam-ı A'zam Hazretlerine göre kurban kesmek Müslümanlara vaciptir. Kur'ân-ı Kerîm'den delili, "*O halde Rabb'in için namaz kıl ve kurban kes.*" [64] ayetidir.

Fıkıh âlimleri kurbanın vücubuna delil olarak bazı hadisleri de gösterirler. Bunlardan bazılarını burada zikredelim. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) buyurmuştur ki:

"Kurban kesin. Zira o, babanız İbrahim'in sünnetidir." [65]

"Hâli vakti yerinde olduğu halde (dinî ölçüye göre zengin sayıldığı halde), kurban kesmeyen kişi bizim musallâmıza (namazgâhımıza, mescidimize) yaklaşmasın!" [66]

Kurbanı Kimler Keser?

"Hür, mukim (yolcu değil), Müslüman ve dinî ölçüye göre zengin sayılan (nisaba malik olan) kişiler" kurban kesmekle mükelleftirler.

Kimi âlimlere göre akıllı olmak ve erginlik çağına girmiş olmak da şart gösterilmişse de İmam A'zam ve İmam Ebû Yusuf'a göre veli konumunda olanlar bu iki şartın bulunmadığı durumlarda böyleleri adına kurban keserler.

---

64 Kevser, 108/2

65 A. Davudoğlu, Bülûğu'l-Meram Tercümesi ve Şerhi, IV, 196

66 İbn Mâce, Edâhi, 2

Kurbandaki dinî zenginliğin ölçüsü aynen fıtır sadakasındaki ölçü gibidir. Kurbandaki dinî zenginlik ölçüsüne göre bir ticaret malının veya kazanılmış paranın üzerinden zekâtta olduğu gibi bir yıl geçmesi şart değildir, artıcı nitelik taşıması da aranmaz. Bu sebeple daha evvel fakir iken, kurban bayramı günlerinde aniden kazanç sağlayan kişiye kurban vacip olur. Daha evvel zengin olup da kurban günlerinde aniden yoksul düşen kişiye ise vacip olmaz.

Yukarıda naklettiğimiz ikinci hadisten anlaşıldığına göre Sevgili Peygamberimiz, zengin olduğu halde kurban kesmeyen Müslümanlar hakkında ağır sayılabilecek bir değerlendirme yapmıştır. Bu sebeple, varlıklı Müslümanların kurbanlarını kesmeleri, birtakım bahanelerle bu önemli ibadeti terk etmemeleri uygun olur.

Kurban Edilebilen Hayvanlar

Koyun ve keçi (bir yaşını bitirmiş olmalı veya yedi sekiz aylık olduğu halde, bir yaşını bitirmiş gibi semiz olmalı), sığır (iki yaşını bitirmiş olmalı), manda (iki yaşını bitirmiş olmalı), deve (beş yaşını bitirmiş olmalı).

Bir koyun veya bir keçi yalnız bir kişi adına kurban olabilir. Bir deve veya sığır ise bir ila yedi kişi arasında olabilir. Ancak, bu takdirde, iştirak edenlerden her biri Müslüman olmalı, her biri hayvanın yedide birine malik olmalı ve Allah rızası için kurban kesecek bir niyet taşımalıdır.

Kurbanlık hayvanın iki veya bir gözünün kör olması, dişlerinin çoğunun düşmüş olması, kulaklarının kesilmiş olması boynuzlarının birinin veya her ikisinin kökünden kırılmış olması, kulak ve kuyruğunun yarısından fazlasının kopmuş olması, doğuştan kulakları veya kuyruğunun bulunmaması, kemikleri içinde iliği kalmamış derecede zayıf olması, kesileceği yere yürüyemeyecek kadar topal veya hasta olması gibi kusur-

lar böyle bir hayvandan kurban olmayacağını gösterir.

Hayvanın şaşı olması, topal olması (fakat yürüyebilmesi), doğuştan boynuzlu veya boynuzsuz olması, boynuzunun birazı kırık olması, kulaklarının delinmiş veya enine yarılmış olması, kulaklarının uçlarından kesilip sarkık durumda olması, dişlerinin bazısının düşmüş olması, burma olması gibi hususlar ise kurbana engel teşkil etmez.

Kurban Nasıl Kesilir?

Kurban, bayramın ilk üç gününde kesilebilirse de, ilk gününde kesilmesi daha faziletlidir. Elinden gelirse sahibi kesmelidir. Aksi halde bir Müslüman kardeşine kestirir. Kurban, kesilirken kıbleye doğru yatırılır, *"Allâhümme hâzâ minke ve ileyke: Allah'ım! Bu, Sen'dendir ve Sana'dır."* dedikten sonra, *" İnnî veccehtü vechiye lillezî fetarassemâvâti ve'l-arda hanîfen ve mâ ene mine'l-müşrikîn: Şüphesiz ben, bir muvahhid olarak, yüzümü, o gökleri ve yeri yaratmış olan Allah'a çevirdim. Ben müşriklerden değilim,"* [67] ve *" İnne salâtî ve nüsukî ve mahyâye ve memâtî lillâhi Rabbi'l-âlemîne lâ şerîke leh: Namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm, âlemlerin Rabb'i olan Allah içindir."* [68] ayetleri okunur ve *"Bismillâhi Allahü Ekber"* diyerek kurban kesilir. Başkasına kestiren kişinin kesenle beraber *"Bismillâhi Allahü Ekber"* demesi uygundur. Yukarıda mealleriyle birlikte verilen ayetleri bilmeyenlerin hulûs-i kalple/içtenlikle Allah'a yönelmiş olarak temiz bir niyetle "Bismillâhi Allahü Ekber" demeleri de yeterli olur.

Kurban kesimi esnasında bıçağın bilenmiş olması, hayvana herhangi bir şekilde eziyet edilmemesi, kurban kesim yerinin temizlik kurallarına göre uygun olarak hazırlanmış bir yer olması, kurbanı kesecek kişinin de bundan anlayan ehil/yetenekli olması, kesim tamamlandıktan sonra da herhangi bir ar-

---

67 En'am, 6/79
68 En'am, 6/162

tık bırakılmaması ve kesim yerinin tertemiz ve tertipli olarak terk edilmesi uygun olur.

Ashâbtan Cabir Hazretlerinin kurbanla ilgili Peygamber Efendimiz'den naklettiği bir hadisi burada kaydetmek yerinde olacaktır. Bu zat diyor ki:

"Peygamber Efendimiz, kurban kesme gününde boynuzlu, semiz ve burulmuş iki koç kesti. Onları kesmek için yönelttiği zaman "Ben yüzümü gökleri ve yeri yaratana doğru çevirdim. Ben Allah'a şirk koşanlardan değilim; namazım, öteki hak ibadetlerim, sağlığım ve ölümüm bütün âlemlerin Rabb'i olan Allah'ındır. O'nun ortağı yoktur. Ve ben Müslümanlardanım. Ya Rabbi bu kurban Sen'dendir, Senin içindir, Muhammed'in (s.a.s.) ve ümmetinin adına Bismillâhi Allâhü Ekber" dedi ve kurbanı kesti." [69]

Peygamber Efendimiz, *"Kurbanlarınızdan yiyin, tasadduk edin ve biriktirin."* buyurmaktadır.[70] Bu hadîs-i şerîften anlaşıldığına göre bir Müslüman, kesmiş olduğu kurbanın etinden bir miktarını ziyarete gelen misafirlerine ikram eder, bir miktarını yoksullara ve muhtaçlara dağıtır. Bir miktarını da çoluk çocuğuna (aile fertlerine) ayırır.

Kurban kesen kişi kurban derisini bir hayır kurumuna verebileceği gibi seccade tarzında bir amaçla evinde kullanabilir veya satarak parasını yoksullara dağıtabilir. Kurban derisinin satışı ile elde edilecek parayı kurban sahibi harcayamaz.

Kurban kesen kişinin iki rekât namaz kılarak Yüce Allah'a hamd ü sena etmesi, dua etmesi ve kurbanın Hak katında kabulü için yalvarması uygun görülmüştür.

Peygamberimiz'in Müjdesi

Bir Müslüman samimiyetle kurbanını keserse kıyamet gününde karşılığını kat kat görecektir. Peygamberimiz (s.a.s.) bu

69 et-Tâc, III, 207
70 et-Tâc, III, 217

konuda şöyle buyurmaktadır: "*İnsanoğlu Allah nezdinde kurban gününde kurban kesmekten daha sevgili bir iş işlememiştir. O kurban, kıyamet gününde boynuzları, postu ve tırnakları ile gelir. Kurban kanının Allah katında büyük itibarı vardır. Kan akıp yere düşmeden kurban kabule geçer, kurbanı temiz ve halis bir kalp ile Allah'a takdim edin.*"[71]

Kurbanın Hikmeti

Toplumda zenginler ve orta hâlliler yanında aylarca et yüzü göremeyen, yarı aç yarı tok gezip de durumlarını belli etmeyen onurlu, şahsiyetli yoksullar vardır. Çoğu defa bunlar yüzsuyu dökmezler, kimseden bir şey istemezler. İşte bu tip yoksullar için Kurban Bayramı Yüce Allah'ın bir ziyafetidir. Bu ilâhî ziyafetle yoksulların da gönülleri şenlenir ve toplumdaki refahtan paylarını almış olurlar. Bu da sosyal adaletin yaygınlaşmasında ve insanlarımız arasındaki sevgi bağlarının kuvvetlenmesinde etkili olur.

Kurbanın sosyal ve ekonomik açıdan bu türlü hikmetleri olduğu gibi bireyin huzur ve mutluluğunun yakalanmasında ve bireysel olgunluğun kazanılmasında da çeşitli yararları vardır. En başta, kurban kesen bireyin gönlünü ilâhî bir rahmet kaplar, bundan da kalb-i mutmainne hâsıl olur. Yani gönül aydınlanır, kişinin dili ve kalbi barışır, dilin zikrini gönül özümser ve içselleştirir. Bunun sonucu olarak da insan davranışlarında olumlu gelişmeler ortaya çıkar. Böylece kurban, hamde, şükre, sabra, paylaşmaya vesile olması itibariyle hem bireysel hem de toplumsal hayatı besler.

Bugün bütün Müslümanların kalbi, dostluk, kardeşlik, sevgi saygı, acıma, yardımseverlik ve dayanışma duyguları ile dolar... Bugün nefretler erir, kinler yok olur, düşmanlıklar, dargınlıklar sona erer.

71 et-Tâc, III, 209

Dua edelim ki Yüce Allah'ın rızasını kazanmak için akıtılan kurban kanları, insanlarımızın kalplerinden küskünlükleri, dargınlıkları alıp götürsün! Yerinde sevgi çiçekleri açsın! Ne mutlu, kurbanlarla beraber kalplerindeki husumet duygularını da kurban ederek ruhlarını arındırabilenlere!

MUHARREM AYI, NUH TUFANI VE AŞURE

Hicrî takvime göre Muharrem ayı "*Eşhürü'l-Hurum*"dandır. Yani savaşılması yasaklanmış (haram aylardandır), hürmetli aylardandır. Eşhürü'l-Hurum'dan olarak diğerleri Zilkade, Zilhicce ve Receptir. Muharrem ayı hakkında Peygamberimiz'den (s.a.s.) bazı hadisler nakledilmiştir. Peygamber Efendimiz bir hadisinde buyuruyor ki: "*Ramazan orucundan başka en faziletli oruç, Allah'a izafeten şereflendirilen (yani şehrullah olan) Muharrem ayında tutulan oruçtur. Farz namazlardan sonra en faziletli namaz ise geceleyin kılınan namazdır.*" [72]

Abdullah İbn Abbas'ın (r.a.) nakline göre *"Hz. Peygamber (s.a.s.) Medine'ye geldiğinde Yahudilerin aşure gününde oruç tuttuklarını görünce onlara bunun sebebini sordu. Bunun üzerine onlar 'Bu, büyük bir gündür. Allah o günde Mûsâ'yı ve kavmini kurtardı, Firavun'u ve kavmini ise helâk etti. Mûsâ da bir şükür olarak o gün oruç tuttu. Bizler de onun için oruç tutuyoruz.' dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.), 'Biz, Mûsâ'ya sizden daha ziyade haklı ve yakınız.' buyurdu ve müteakiben hem kendisi aşure gününde oruç tuttu hem de tutulmasını emretti.*"[73]

Diğer bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber, Ramazan orucu farz kılınmadan önce aşure günü oruç tutmayı ashâbına tavsiye etmişti, hatta yukarıdaki nakilden anlaşıldığına göre emretmişti. Ramazan orucu farz kılındıktan sonra ise, "*Şüphesiz ki aşure, Allah'ın günlerinden bir gündür. Artık, dileyen o*

72 Müslim, Sıyâm, 202
73 Müslim, Sıyâm, 128

gün oruç tutar, dileyen de o gün oruç tutmaz."[74] buyurarak bu konuda serbestlik getirdi.

Bir başka hadisinde ashâbtan birine *"Recep, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarında üç gün oruç tutmasını"* tavsiye etmiştir.[75] Bir başka hadiste de bu üç gün, *"Aşure'den önceki gün, aşure günü ve aşureden sonraki gün"* olarak belirtilmiştir.

Aşure günü, Muharrem ayının onuncu gününe denir. Kelime olarak anlamı da *"onuncu gün"* demektir. Ayrıca, *"Hak Teâlâ o gün on peygamberine on ihsanda bulunmuştur. Veya ümmet-i Muhammed'e ihsanda bulunduğu için bu güne aşure günü denilmiştir."* tarzında görüşlere de rastlanır.

Aşure gününün geçtiği aya halk arasında aşure ayı denilmiştir. Gerçi, aşure günü hakkında çok çeşitli rivayetler varsa da bu ayın (Muharremin) dokuz, on ve on birinci günlerinin faziletli, mübarek günler tarzında bilinmesi ve algılanması önemli bir ayrıntı sayılır.

Nuh Tufanı

Aşure gününde cereyan ettiği rivayet edilen pek çok önemli hâdise arasında İslâm dünyasında ve özellikle ülkemiz Müslümanları arasında dilden dile anlatılan *"Nuh Tufanı"* hadisesi vardır. Tufanın o günlerde cereyan ettiği ve Hz. Nuh'un gemisinin Cûdi dağına selamet içinde aşure günü indiği söylenir. Yine rivayete göre Hz. Nuh, Allah'a hamd ve şükür amacıyla aşure günü oruç tutmuştur.

Hz. Âdem ve Hz. İdris'ten sonra insanlarda hakikatten sapmalar baş gösterince Cenâb-ı Hak bunlar üzerine Hz. Nuh'u peygamber olarak göndermişti. Hz. Nuh, insanlara, tevhid inancını anlatıyor, onları hak yola davet ediyor ve putlara tapmaktan men ediyordu.

74 Müslim, Sıyâm, 117
75 Riyâzü's-Sâlihîn, II, 507

Hâlbuki onlar Hz. Nuh'un tebliğ ve davetindeki inceliği, güzelliği keşfedecek ruh yüceliğinden mahrum idiler. Kur'ân-ı Kerîm'de buyrulduğuna göre *"zalimdiler, azgındılar, fasıktılar, kötüydüler, kalp gözleri kapalıydı, vicdansızdılar, doğru yoldan çıkmışlardı, günahlara dalmışlardı..."*

Hz. Nuh, işte, böylesine azgın bir millet üzerine peygamber olarak görevlendirilmiş bulunuyordu. Kur'ân-ı Kerîm'in beyanına göre onları, *"Allah'a ibadete ve ondan başkasını ilâh tanımamaya"* çağırdı. Onlara: *"Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız? Doğrusu ben size gönderilmiş, güvenilir bir peygamberim. Allah'tan sakının ve bana itaat edin... Buna karşı sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabb'ına aittir. Artk, Allah'tan sakının ve bana itaat edin... Ben sizin için apaçık uyarıcıyım. Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Doğrusu ben, hakkınızda can yakıcı bir günün azabından korkuyorum."* [76] dedi.

Azgınların Cevabı

O milletin inkârcılıkta ileri gelen azgınları, Hz. Nuh'un kutsal çağrısı ile alay ettiler, "*Sen de bizim gibi bir insansın... Hem baksana! Bizim içimizden sana ilk inananlar ayak takımıdır... Ayak takımı dışında sana kimsenin inandığını görmüyoruz... Bizden üstün bir yanınız yok...*"[77] dediler. Hz. Nuh'u ve çağrısına uyarak iman edip Allah'ın sevgili kulları arasına yükselen yoksul kişileri hor gördüler, onlarla aynı çatı altında bir arada bulunamayacaklarını söylediler, büyüklendiler... Onlar, üstünlüğün parada, malda, mülkte değil, tevhidde, güzel ahlâk sahibi olmada ve topluma yararlı işler yapmada olduğunu kavrayamıyorlardı.

Hâlbuki onların ayak takımı diyerek küçük gördüğü kişiler, Hak Teâlâ katında onlardan kat kat faziletli kimselerdi. Dolayısıyla Hz. Nuh, milletinin azgınları istedi diye bu saygı-

76 Şuarâ, 26/106-110;
77 Hûd, 11/27

değer yoksulları yanından uzaklaştıramazdı, onlara sırt çeviremezdi. Nitekim o, bu yolda tahammül ve sabır gösterdi.

Ne yazık ki, kavminin ileri gelenlerinden hiç de takdir görmüyordu. Üstelik o, maddî bir karşılık da istemiyordu... Yeter ki Allah'a iman etsinler. Ama nerede? İman etmek şöyle dursun, ona deli demeye kadar azıttılar ve onun davranışlarını kontrol altında tutmaya, göz hapsine almaya karar verdiler.

Hz. Nuh, tüm sıkıntılara rağmen davasından yine de vazgeçmeyince bu sefer onu ölümle tehdit ettiler... Ölüm tehdidine de tahammül ve sabır gösteren Nuh Aleyhisselâm tevhid ve iman bayrağını var gücü ile taşımayı sürdürdü. Ne var ki, hak yolu gören göz, gerçeği duyan kulak, Hakk'ı zikreden kalp, doğruyu savunan yürek azdı... Nihayet Hz. Nuh, *"Rabbim! Milletim beni yalanladı, benimle onların arasında Sen hüküm ver. Beni ve beraberimdeki insanları kurtar."* [78] diyerek Allah'a yalvarıp yakardı.

Yüce Allah, peygamberinin duasını kabul buyurdu ve ona evvelâ bir gemi yapmasını vahyetti. Böylece, inananlar, Hz, Nuh'un denetiminde gemi yapımına başladılar. Gemi yapımı ilerledikçe sapık ve azgınlar, Hz. Nuh ve ona bağlı mü'minlerle alay ediyorlardı... Hz. Nuh ise, bir gün alay etme sırasının kendilerine geleceğini, o zaman azgınların yok olacağını hatırlatıyordu... Fakat inkârcılarda hâlâ uyanış belirtisi yoktu. Onlar, *"Haydi bakalım, çok konuşup durduğun azap gelsin de görelim."* diye alay etmeye devam ediyorlardı.

Tufan Başlıyor

Cenâb-ı Hakk'ın emri üzere her cinsten birer çift ile mü'minler, kendileri gibi inançlı aile fertleriyle gemiye bindiler. Adeta gök kapıları açıldı, sular boşalmaya başladı. Yeryüzünden de kaynaklar fışkırdı. Her iki su kaynağı karışıp birleşti. Hz. Nuh'un karısı ve oğullarından biri de inanma-

78 Şuarâ, 26/117-118

yanlar arasındaydı. Hz. Nuh onları defalarca uyarmıştı... Fakat onlar da diğer inanmayanlar gibi böyle bir felaket gelse bile dağların tepelerine tırmanarak kurtulabileceklerini sanıyor, bir türlü iman etmeye yanaşmıyorlardı. Mü'minler, geminin içinde emniyette iken, inkârcılar birer birer boğuldular; alay ettikleri azap, onları enselerinden tutup ölüm girdabına sürükleyiverdi.

Hz. Nuh, gemidekilerin bereketli, sakin bir yere indirilmesi için dua etmişti, duası kabul edildi. Zira o, duası kabul edilenlerdendi. Cenâb-ı Hak emir verdi: *"Ey arz, suyunu yut! Ve ey gök, yağmuru tut!"* [79] Bu emir üzerine göğün gürlemesi, yerin fışkırması kesildi, gemi Cûdi dağı üzerine oturdu. Böylece, Allah'a ve Peygamberine inananlar kurtuldular.

Kıssadan Hisse

Kur'ân-ı Kerîm'in ayrıntılı bir şekilde nakletmiş olduğu bu kıssadan çıkarılması gereken hisse, *"Zalimlerin, azgınların, sapıkların, gerçekleri duymazlıktan, görmezlikten gelenlerin, peygamberi ve ona uyan yoksulları hor görenlerin, Allah'ın ayetlerini çiğneyenlerin her zaman acıklı bir âkıbete yuvarlanacakları, Allah'a ve peygamberine iman edenlerin ise başarılı ve mutlu olacakları, inanmış gönüllerin daima ilâhî yardıma erişeceği gerçeği"*dir.

Aşure Tatlısı

Rivayete göre iman edenler tufandan kurtulduklarında azıklarını açtılar, buğday, nohut, fasulye vs. yiyecek maddelerinden karıştırarak pişirdiler... Pişirilen aş öyle bereketlenmişti ki, herkes doymuştu.

Aradan nice bin yıllar geçmesine rağmen iman edenlerin kurtuluş günü, zaman içinde aşure denilen bir tatlı yapılarak anılır ve yaşatılır oldu. Özellikle milletimizin örf ve âdetleri arasında aşure tatlısı yaparak eşe dosta, konu komşuya ikram

---

79 Hûd, 11/44

etme hususu vazgeçilmeyecek ölçüde yerleşmiştir. Her yıl Muharrem ayında köylüsü ile kentlisi ile aileler aşure sofralarında bir araya gelerek Hz. Nuh'a inananların kurtuluşunu ve sapıkların acıklı sonunu hatırlarlar; bundan, kendilerine ders ve ibret çıkarırlar.

Pek çok geleneklerimiz vardır ki, yediden yetmişe bütün millet fertlerini birleştirir, kaynaştırır, dayanışmaya, işbirliğine vesile olur. Aşure geleneğimiz de bir tatlı ikramı gibi görünmekle beraber, sembolize ettiği manevî değer ve meydana getirdiği kardeşlik atmosferi bakımından mühimdir.

Biz burada Muharrem ayında cereyan ettiği söylenen ve aşure geleneğinin kaynağı olarak bilinen bir tarihî olayı naklettik. Esasında Muharrem ayında cereyan ettiği rivayet edilen başka tarihî olaylar da vardır. Mesela, Hz.İbrahim'in atıldığı ateşten kurtulması, Hz. Eyyûb'un yakalandığı ağır hastalıktan şifa bulması, Hz. Mûsâ'nın kavmiyle beraber Kızıl Deniz'i geçmesi bunlardan bazılarıdır.

Bütün bu hâdiseler yanında 10 Muharrem 61 (10 Ekim 680) yılında meydana gelmiş acıklı bir hâdise vardır ki, inançlı gönülleri sızlatır, onlara gözyaşı döktürür. Bu tarihte Hz. Ali ve Hz. Fatıma'nın değerli evladı, Sevgili Peygamberimiz'in gözbebeği sevgili torunu Hz. Hüseyin, Kerbelâ denilen yerde Emevî yönetimi tarafından görevlendirilen zalimlerce, hunharca vurulmuş, şehit edilmiştir.

Biz Müslümanlar, bir yandan Hz. Nuh'un ardı sıra yürüyen şuurlu mü'minlerin kurtuluş gününü aşure sofralarında ibretle anarken, diğer yandan Hz. Hüseyin'in canına kıyma talimatı veren Yezit ve ibni Ziyad ile canına kıyan Şemir b. Zilcevşen, Sinan b. Enes ve Haveli b.Yezit gibi zalimleri lanetler, Hz. Hüseyin'i ve Ehl-i Beyt'ten o hâdisede hayatını kaybedenleri rahmetle anarız.

SONUÇ

Mübarek gün ve geceler kavramı daha çok gelenekte yüklenen anlamlarla zengin bir içerik kazanmıştır. Bu içeriği oluşturan bilgi zincirinin ciddi bir biçimde gözden geçirilerek sağlam ve yararlı unsurların ortaya konulması ve ortaya çıkan malzeme üzerinde tarihçi, sosyolog, psikolog ve eğitimcilerimizin çalışma yapmasında yarar vardır. Bu malzemenin, adı geçen bilim dallarındaki araştırmacılarca harmanlanıp değerlendirilerek günümüze taşınması durumunda fert planında iç arınma, hatalardan kötü alışkanlıklardan korunma, toplum planında ise paylaşma, uzlaşma, dayanışma ve yardımlaşma doğrultusunda önemli bir ilerleme sağlanmış olacaktır. Esasen, toplum üzerinde yaygın etkiye sahip mübarek gün ve gecelere ilgisiz kalmak, ilmî anlayışa terstir. Doğru olan, bu gün ve gecelerin din, toplum ve ülke hayatına ne türlü katkılar sağlayabileceğini araştırmaktır.

İşte bu özet çalışma bu doğrultuda atılmış iyi niyetli bir adım olarak değerlendirilebilir.

Ancak, bir nokta üzerinde önemle durmak uygun olur. Mübarek gün ve geceler vesilesiyle çok iyi niyetlerle tertiplenen sohbet ve benzeri programlara katılanlar bir yandan bilgilenme imkânı elde ederken, diğer yandan manevî havanın paylaşımı ile feyiz bularak iç huzuruna erişirler. Ancak şunu

unutmamak gerekir ki dinî hayatın kıvamı ömür boyu her zaman gösterilecek duyarlılığa bağlıdır. Bu duyarlılığın sadece mübarek gün ve gecelerde gösterilmesi yeterli olmadığı gibi, böyle gün ve gecelerde ibadetler dışında gerçekleştirilen ve daha çok görsel yönü öne çıkan merasimlerin kesinlikle namaz, oruç, zekât, hac, hayır hasenat, Kur'ân okuyup anlamları üzerinde düşünme gibi dinî yükümlülüklerin yerine geçemeyeceği gerçeğinin altını çizmek gerekir. Aksine mübarek gün ve gecelerde gösterilen duyarlılık ve o gecelerde yapılan dinî içerikli programlara iştirak gündelik hayatta dinî alanda yaşanan eksikliklerin telafisine imkân vermeli ve bundan böyle, dinî konularda daha duyarlı davranmaya vesile olmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA

Algül, Hüseyin, İslâm Tarihi, I-III, Gonca Yayınevi, İstanbul, 1986.

Algül, Hüseyin, Peygamberimizin Şemâili, Ahlâk ve Âdabı, Nil Yayınları, İzmir, 1989.

Aliyyü'l Karî, Şerh-i Şifâ, İstanbul 1308.

Beyatlı, Yahya Kemal, Aziz İstanbul, 1000 Temel Eser, İstanbul, 1985

Bilmen, Ö. Nasuhi, Büyük İslâm İlmihâli, İstanbul 1958.

Buhârî, el-Câmiu's-Sahîh, İstanbul, 1315.

Davudoğlu, Ahmet, Bülûğu'l-Meram Terceme ve Şerhi, İstanbul, tsz.

Elmalılı, Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul, 1979.

Halebî, İnsânü'l Uyûn, Beyrut, tsz.

Hüsameddin Nakşibendî, Şerhu Şemâili'n-Nebî, Mısır, 1254.

İbnü'l-Esîr, el-Kâmil, Beyrut, 1385/1965.

İbn Hişam, es-Sîretü'n-Nebeviyye, Mısır, 1355/-1936.

İbn Mâce, es-Sünen, Mısır, 1373/1954.

İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-kübrâ, Beyrut, Dâru sadir, tsz.

İlmihal, İslâm Araştırmaları Merkezi - Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999.

Karaman, Hayreddin, İslâm'ın Işığında Günün Meseleleri, İstanbul, 1982.

Kaynak Kitap, (Hazırlayanlar: A. Saim Kılavuz, Akif Köten, Osman Çetin, Hüseyin Algül), Marifet Yayınları, İstanbul, 1985.

Kazancı, Ahmed Lütfi, Hz. Âdem'den Hâtemü'l-Enbiyâ'ya Kur'ân'ın Tanıttığı Peygamberler, Nil Yayınları, İzmir, 1990.
Köksal, M. Asım, İslâm Tarihi, İstanbul, 1981.
Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe anlamı, DİB yayınları, Ankara, 1983.
Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meali, DİV yayınları, Ankara, 1993.
Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm, (çeviri ve notlar: H. Basri Çantay), İstanbul, 1965.
M. Raif Efendi, Muhtasar Şemâil-i Şerîf Tercemesi, İstanbul, 1304.
Mansur Ali Nasıf, et-Tâcü'l-Câmi'u li'l-Usûl fî Ehâdîsi'r-Rasûl, (çev. Bekir Sadak), İstanbul, 1974.
Müslim, el-Câmiu's-sahih (thk. Muhammed Fuad Abdülbaki), I-V, Dâru İhyât-türasi'l-Arâbi, Beyrut, tsz.
Nevevî, Riyâzü's-Sâlihîn, (Çeviri: K. Burslan-H. H. Erdem), Ankara, 1958-1964.
Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi, (Çeviri: A. Naim, K. Miras), DİB yayınları, Ankara, 1976.
Tirmizî, Sünen, Kahire, 1358/1938.

2008 YILI DİNİ GÜNLER LİSTESİ

HİCRİ TARİHLER			MİLADİ TARİHLER			
GÜN	**AY**	**YIL**	**GÜN**	**AY-YIL**	**HAF.GÜN**	**DİNİ GÜNLER**
1	MUHARREM	1429	10	OCAK-2008	PERŞEMBE	HİCRİ YILBAŞI
10	MUHARREM	1429	19	OCAK-2008	CUMARTESİ	AŞURE GUNU
1	SAFER	1429	08	ŞUBAT-2008	CUMA	....
1	R.EVVEL	1429	09	MART-2008	PAZAR	....
11 / 12	R.EVVEL	1429	19/20	MART-2008	ÇARŞAMBA / PERŞEMBE	MEVLİD KANDİLİ
1	R.AHIR	1429	07	NİSAN-2008	PAZARTESİ	
1	C.EVVEL	1429	06	MAYIS-2008	SALI	
1	C.AHIR	1429	05	HAZİRAN-2008	PERŞEMBE	
29 / 01	C.AHIR /RECEB	1429	03/04	TEMMUZ-2008	PERŞEMBE/CUMA	REGAİB KANDİLİ
1	RECEB	1429	04	TEMMUZ-2008	CUMA	ÜÇ AYLAR'ın BAŞLANGICI
26/27	RECEB	1429	29/30	TEMMUZ-2008	SALI / ÇARŞAMBA	MİRAC KANDİLİ
1	SABAN	1429	03	AĞUSTOS-2008	PAZAR	....
14/15	SABAN	1429	16/17	AĞUSTOS-2008	CUMARTESİ /PAZAR	BERAT KANDİLİ
1	RAMAZAN	1429	01	EYLÜL-2008	PAZARTESİ	RAMAZAN'IN BAŞLANGICI
26/27	RAMAZAN	1429	26/27	EYLÜL-2008	CUMA/CUMARTESİ	KADİR GECESİ
29	RAMAZAN	1429	29	EYLÜL-2008	PAZARTESİ	AREFE
1	ŞEVVAL	1429	30	EYLÜL-2008	SALI	RAMAZAN BAYRAMI (1.Gun)
2	ŞEVVAL	1429	01	EKİM-2008	ÇARŞAMBA	RAMAZAN BAYRAMI (2.Gun)
3	ŞEVVAL	1429	02	EKİM-2008	PERŞEMBE	RAMAZAN BAYRAMI (3.Gun)
1	ZİLKADE	1429	30	EKİM-2008	PERŞEMBE	
1	ZİLHİCCE	1429	29	KASIM-2008	CUMARTESİ	
9	ZİLHİCCE	1429	07	ARALIK-2008	PAZAR	AREFE
10	ZİLHİCCE	1429	08	ARALIK-2008	PAZARTESİ	KURBAN BAYRAMI (1.Gun)
11	ZİLHİCCE	1429	09	ARALIK-2008	SALI	KURBAN BAYRAMI (2.Gun)
12	ZİLHİCCE	1429	10	ARALIK-2008	ÇARŞAMBA	KURBAN BAYRAMI (3.Gun)
13	ZİLHİCCE	1429	11	ARALIK-2008	PERŞEMBE	KURBAN BAYRAMI (4.Gun)
1	MUHARREM	1430	29	ARALIK-2008	PAZARTESİ	HİCRİ YILBAŞI

2009 YILI DİNİ GÜNLER LİSTESİ

HİCRİ TARİHLER			MİLADİ TARİHLER			
GÜN	**AY**	**YIL**	**GÜN**	**AY-YIL**	**HAF.GÜN**	**DİNİ GÜNLER**
10	MUHARREM	1430	07	OCAK-2009	ÇARŞAMBA	AŞURE GÜNÜ
1	SAFER	1430	27	OCAK-2009	SALI	....
1	R.EVVEL	1430	26	ŞUBAT-2009	PERŞEMBE	....
11 / 12	R.EVVEL	1430	08/09	MART-2009	PAZAR / PAZARTESİ	MEVLİD KANDİLİ
1	R.AHIR	1430	27	MART-2009	CUMA	
1	C.EVVEL	1430	26	NİSAN-2009	PAZAR	
1	C.AHIR	1430	25	MAYIS-2009	PAZARTESİ	
1	RECEB	1430	24	HAZİRAN-2009	ÇARŞAMBA	ÜÇ AYLAR'ın BAŞLANGICI
2 / 3	RECEB	1430	25	HAZİRAN-2009	PERŞEMBE/CUMA	REGAİB KANDİLİ
26/27	RECEB	1430	19/20	TEMMUZ-2009	PAZAR / PAZARTESİ	MİRAC KANDİLİ
1	SABAN	1430	23	TEMMUZ-2009	PERŞEMBE	....
14/15	SABAN	1430	05/06	AĞUSTOS-2009	ÇARŞAMBA/PERŞEMBE	BERAT KANDİLİ
1	RAMAZAN	1430	21	AĞUSTOS-2009	CUMA	RAMAZAN'IN BAŞLANGICI
26/27	RAMAZAN	1430	15/16	EYLÜL-2009	SALI/ÇARŞAMBA	KADİR GECESİ
30	RAMAZAN	1430	19	EYLÜL-2009	CUMARTESİ	AREFE
1	ŞEVVAL	1430	20	EYLÜL-2009	PAZAR	RAMAZAN BAYRAMI (1.Gun)
2	ŞEVVAL	1430	21	EYLÜL-2009	PAZARTESİ	RAMAZAN BAYRAMI (2.Gun)
3	ŞEVVAL	1430	22	EYLÜL-2009	SALI	RAMAZAN BAYRAMI (3.Gun)
1	ZİLKADE	1430	19	EKİM-2009	PAZARTESİ	
1	ZİLHİCCE	1430	18	KASIM-2009	ÇARŞAMBA	
9	ZİLHİCCE	1430	26	KASIM-2009	PERŞEMBE	AREFE
10	ZİLHİCCE	1430	27	KASIM-2009	CUMA	KURBAN BAYRAMI (1.Gun)
11	ZİLHİCCE	1430	28	KASIM-2009	CUMARTESİ	KURBAN BAYRAMI (2.Gun)
12	ZİLHİCCE	1430	29	KASIM-2009	PAZAR	KURBAN BAYRAMI (3.Gun)
13	ZİLHİCCE	1430	30	KASIM-2009	PAZARTESİ	KURBAN BAYRAMI (4.Gun)
1	MUHARREM	1431	17	ARALIK-2009	PERŞEMBE	HİCRİ YILBAŞI
10	MUHARREM	1431	26	ARALIK-2009	CUMARTESİ	AŞURE GÜNÜ